

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 6

Liisa Hokkanen

Vapaaehtoisuus
— pala elämää

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Oulu 2003

Julkaisija: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Oulun sosiaalialan osaamiskeskus,
PL 58, 90015 Oulun kaupunki
puh. (08) 55844113, fax. (08) 55844032

Parasta Lapsille ry
Vilppulantie 2
00700 Helsinki
puh. (09) 3508630, fax. (09) 3512605
pl@parastalapsille.fi
www.parastalapsille.fi

Oulun kaupungin painatuskeskus
Oulu 2003

ISSN 1458-5375
ISBN 952-5441-05-9

Kirjoittajat:

Liisa Hokkanen

kuntouttavan sosiaalityön professori (ma), Lapin yliopisto

Sirpa Kerman

toiminnanjohtaja, Parasta Lapsille ry

Maritta Sauvola

projektivastaava, Ankkuri-perheprojekti, Parasta Lapsille Pateniemen osasto ry

Sisällys

LUKIJALLE (Petri Kinnunen).....	1
JOHDANTO (Sirpa Kerman ja Maritta Sauvola)	3
I ANKKURIN KOTISATAMA — PARASTA LAPSILLE RY	
1 Juuret syvällä leiritoiminnassa ja vapaaehtoisuudessa	4
2 Tarve uusiin toimintamuotoihin	5
3 Parasta Lapsille kolmannen sektorin toimijana	6
II PARASTA LAPSILLE PATENIEMEN OSASTO	
1 Ankkurin lähtökohtia	8
2 Ankkurin ensimmäisen vuoden toimintaa.....	9
VAPAAEHTOISUUS - PALA ELÄMÄÄ (Liisa Hokkanen)	12
I TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	
1 Tutkimus Ankkurissa.....	13
2 Tutkimuksen kulku.....	21
3 Tutkimusaineiston kuvaus	25
4 Perustietoja haastatelluista vapaaehtoisista.....	31
II VAPAAEHTOISUUDEN KULKU	
1 Vapaaehtoiseksi ryhtyminen.....	37
2 Vapaaehtoistoimijana jatkaminen.....	45
3 Vapaaehtoisuuden mielekkyys	58
III VAPAAEHTOINEN AUTTAMINEN	
1 Maallikko ja ammattilainen	68
2 Ammatillisuus vapaaehtoisuudessa	71
3 Maallikkous vapaaehtoisuudessa	76
4 Vapaaehtoisuus yhdistää.....	79
5 Auttamisen suhde	84
IV JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	
1 Vapaaehtoistoiminta sulatusuunina	92
2 Onko olemassa oikeutta vapaaehtoisuuteen?	93
3 Yksilöllistä yhteisöllisyyttä	95
4 Tutkitun erityisyys.....	96

LÄHTEET

LIITTEET

LUKIJALLE

Yhteiskunnallinen toiminta on ilmaus halusta osallistua ja vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen. Yhteiskunnallinen toiminta, joka ottaa kantaa ja vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin sekä ihmisten käyttämään ja tuottamaan sosiaaliseen tukeen, ilmentää sosiaalista vastuuta. Yhteiskuntakehityksen myötä sosiaalisen tuen ja vastuun muodot ja toteutustavat ovat vaihdelleet. Varsinkin yhteiskunnallisina murroskausina sosiaalisen tuen ja vastuun puutokset tulevat näkyviksi ja keskustelun alaisiksi. Murroskausina sosiaalisen tuen tarpeet muuttuvat ja ihmisten hyvinvoinnissa tapahtuu muutoksia, joihin aiemmin käytössä olleet sosiaalisen tuen muodot eivät kykene vastaamaan. Samalla sosiaalisen tuen aukko paikat paljastuvat.

Ensiksi sosiaalisen tuen puutoksiin reagoivat yksittäiset ihmiset, sen jälkeen erilaiset semiorganisaatiot, järjestöt, ja lopulta myös julkinen hallinto. Tämä yhteiskunnallisen ongelman tiedostamisketju on sosiaalisen vastuun kasvua. Tunnistettuun epäkohtaan halutaan reagoita, korjata sen aiheuttamat haitat tai, mikäli mahdollista, poistaa se kokonaan. Yksi tunnistus- ja tiedostusketjun lenkki on ihmisten vapaaehtoinen yksittäinen ja yhteinen toiminta. Avainsanoja ovat vapaaehtoisuus, vapaaehtoistoiminta tai vapaaehtoistyö. Ne saavat sisältönsä sosiaalisesta vastuusta. Sosiaaliseen vastuuseen liittyvät vapaaehtoistoiminnan muodot, toimintatavat ja ilmentymät ovat moninaisia. Kyse on moraaliseettisestä halusta vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen ja auttaa kanssaihmissä. Tässä toiminnassa lienee perimmältään kyse kollektiivisesta tajunnasta, jolla ylläpidetään ihmisyyhteisön toimivuutta, elinkelpoisuutta ja jatkuvuutta.

Vapaaehtoistoiminta on siis sosiaalisen vastuun ilmenemismuoto. Vapaaehtoistoimintaa harjoittavat yksityiset ihmiset, väljästi organisoituneet intressiryhmät ja järjestöt. Jopa julkinen valta on ajoittanut organisoitunut tai pyytännyt kansalaisia apuun vapaaehtoisuuteen ja sosiaaliseen vastuuseen vedoten. Näkyvin vapaaehtoistoiminnan organisoija on kolmas sektori. Suomalaisessa yhteiskunnassa kolmannen sektorin tunnistetuin ilmentymä ovat lukuisat järjestöt, joiden aatteellinen toiminta-ajatus kattanee inhimillisen elämän koko kirjon.

Viime vuosikymmenenä kolmannen sektorin toimintaa ja samalla vapaaehtoistoimintaa on pyritty valjastamaan jakamaan hyvinvointivaltion kan-

tamaa sosiaalista vastuuta. Valtio on luovuttamassa tai palauttamassa sosiaalisen tuen tuottamistehtävää kansalaisille. Valtion sosiaalisen tuen tuottaminen ovat pääosin järjestetty professionaalisesti ja keskeiseksi kysymykseksi muodostuukin, voiko professionaalisen toiminnan palauttaa taahoille, jotka eivät lainkaan tai vain osittain harjoittavat professionaalista toimintaa. Samalla voi kysyä, onko professionaalisesti tuotettu sosiaalinen tuki erilaista kuin ei-professionaalisesti, kansalaisvastuisesti tuotettu sosiaalinen tuki. Edelleen voi kysyä, onko vapaaehtoisesti tuotettu sosiaalinen tuki toisenlaista kuin palkkatyön kautta ja julkisesti organisoitu ammatillinen toiminta. Lähtemättä etsimään kysymyksiin vastauksia totean, että sosiaalitieteilijät ovat tutkineet näinkin tärkeää yhteiskunnallista ilmiötä varsin vähän. Tosin viime vuosina alan tutkimus on vilkastunut.

Ankkuri-projektin työ vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa ja näkyväksi tekemisessä on ollut mielenkiintoinen kokeilu, jossa puututaan yhteiskunnallisten muutosten aiheuttamiin epäkohtiin ja ehkäistään integraatioprosessien katkeamista. Mielenkiintoiseksi projektin tekee myös se, että sen kokemuksia on seurattu, niistä on kerätty tietoa ja tätä tietoa on arvioitu. Nyt käsillä oleva tutkimus on vapaaehtoistoiminnan arviointia.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yksi painopistealue on selvittää ja tuottaa tietoa sosiaalialan kolmannen sektorin toiminnasta. Liisa Hokkasen tutkimusraportti ”Vapaaehtoisuus – pala elämää” on yksi osa sosiaalialan osaamiskeskuksen pyrkimystä tehdä tunnetuksi kolmannen sektorin moni-ilmeistä todellisuutta.

Oulussa 16.4.2003

Petri Kinnunen

JOHDANTO

Sirpa Kerman
ja
Maritta Sauvola

I ANKKURIN KOTISATAMA — PARASTA LAPSILLE RY

1 Juuret syvällä leiritoiminnassa ja vapaaehtoisuudessa

Parasta Lapsille ry on vuonna 1945 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö. Toiminnan tarkoituksena on lisätä lasten, nuorten ja lapsiperheiden jaksamista sekä ehkäistä sosiaalisia ongelmia ja syrjäytymistä.

Parasta Lapsille ry on lasten hyvinvoinnista sekä kansallisesti että kansainvälisesti vastuuta tunteva vapaaehtoisjärjestö, joka korostaa YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen merkitystä ja sitovuutta lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Se kuuluu jäsenenä muun muassa Lastensuojelun keskusliittoon, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliittoon, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY:een, Raha-automaattiyhdistykseen, Lasten päivän säätiöön ja Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPÄ:ään. Järjestön taloudellinen pohja on Raha-automaattiyhdistyksen avustuksissa ja Lasten päivän säätiön tuotto-osuudessa.

Parasta Lapsille -järjestön muodostavat eri puolilla Suomea toimivat itsenäiset paikallisyhdistykset vapaaehtoisineen. Vapaaehtoisuudella on järjestössä vankat perinteet. Perustamisestaan lähtien Parasta Lapsille ry on ollut väylänä kaikille lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista kiinnostuneille. Vapaaehtoisuutta vahvistetaan koulutuksella ja ympärivuotisilla kontakteilla. Vaikka paikallisyhdistykset ovatkin itsenäisiä organisaatioita vallitsee järjestön toiminnassa tiivis ”me”-henki. Tavoitteet ja käytännön toimintatavat sovitaan yhdessä, toimintaa arvioidaan ja kehitetään yhdessä. Paikallisyhdistykset voivat halutessaan vaikuttaa hyvinkin vahvasti järjestön toiminnan muotoutumiseen.

Palkkatyön osuus on järjestön toiminnassa pieni. Valtakunnallista toimintaa koordinoidaan Parasta Lapsille ry:n toimistosta Helsingistä, jossa työskentelee kuusi työntekijää ja järjestön omistamissa neljässä leirikeskuksessa toimii palkallinen henkilökunta huolehtimassa leiriläisten hyvinvoinnista. Järjestön leiritoimintaan osallistuu vuosittain noin 300 vapaaehtoista, viikonlopputoimintaan noin sata vapaaehtoista ja paikallisyhdistysten johto- ja organisointitehtäviin noin sata vapaaehtoista. Toimintojen jatkuvuuteen voidaan luottaa, koska vapaaehtoisten sitoutumisaste on hyvin korkea.

Mikäli nykyinen vapaaehtoisuus muutettaisiin ympärivuotiseksi palkkatyöksi, järjestössä tarvittaisiin varoja liki 50 uuden työntekijän palkkaamiseen.

Parasta Lapsille ry:n tavoitteita toteutetaan pääasiassa leiri- ja retkitoiminnan avulla, mikä on ollut järjestön perustehtävänä jo vuodesta 1945 lähtien. Leirejä järjestetään ennen kaikkea niille lapsille, nuorille ja lapsiperheille, joilla ei muutoin ole mahdollisuuksia palvelujen saantiin.

1990-luvun puolivälissä toiminnan piiriin ovat tulleet myös maahanmuuttajalapset ja -perheet. Vuonna 2003 järjestetään yli 50 viikon ajan erityyppisiä leirejä, joiden toteuttamisesta huolehtii noin 300 vapaaehtoista ohjaajaa.

2 Tarve uusiin toimintamuotoihin

1990-luvun alussa Parasta Lapsille -järjestössä ryhdyttiin pohtimaan toiminnan ja olemassaolon merkitystä ja myös suhdetta toiminnan substanssiin: lapseen ja lapsen tärkeimpään tahoon, perheeseen. Todettiin, että lisääntyvästä hyvinvoinnista huolimatta pahoinvoinnista oli tullut pysyväisilmiö. Pahoinvoinnin nähtiin ilmenevän sosiaalisena ja taloudellisena syrjäytymisenä, johon liittyi väistämättä köyhyyttä, sairautta, yksinäisyyttä ja marginalisoitumista. Järjestössä todettiin, että lapsiperheiden tukeminen on yhteiskunnan kehittämistä. Siksi perheisiin panostaminen ei voi olla sattumanvaraista eikä ajoittaista, vaan sen on oltava suunnitelmallista ja tarpeisiin ja todellisuuteen pohjaavaa.

Mietittiin, miten lisääntynyt pahoinvointi vaikuttaa lapseen. Järjestön mielestä yhteiskunnan muutosvauhti oli ollut niin nopeaa, ettei kysymykseen osattu vastata tiedonpuutteen takia. Järjestössä peräänkuulutettiin uudenlaisen sosiaalityön ja uudenlaisten työmenetelmien tarvetta. Muuttuneet olosuhteet vaativat järjestön mielestä uutta ajattelua ja toimintaa, jossa tukea tarvitsevat perheet ja lapset itse etsivät ratkaisuja arjen ongelmiin. Myös julkisen ja kolmannen sektorin lähentymistä ja kokemusten vaihtoa kaivattiin.

Parasta Lapsille ry:n perheiden viikonlopputoiminnalle lausuttiin lähtösanat vuonna 1991, jolloin yksinhuoltajaperheille suunnattu pilottihanke Ar-

jen Sankarit (1991—1993) lähti liikkeelle. Projekti vaihtui Löytöretkeen (1994—1998), joka oli ammatilliselle perhetyölle uusia uria etsivää toimintaa. Molemmat hankkeet toteutettiin pääkaupunkiseudulla. Niistä saadut kokemukset johtivat uusiin hankkeisiin. Leiritoiminnan rinnalle on nyt kehittynyt viikonlopputoiminta, joka on tarkoitettu ensisijaisesti tukea tarvitseville lapsiperheille. Viikonlopputoiminta on ollut pääasiassa perheille suunnattua leiritoimintaa. Viikonlopputoiminta toteutuu yhteistyössä kuntien kanssa vuoden tai kahden vuoden mittaisina projekteina ja niissäkin toiminnan toteuttajina ovat järjestön vapaaehtoiset. Vuosittain viikonloppuprojekteja on eri puolilla Suomea 7—8 ja niiden toiminnasta vastaa yli sata vapaaehtoista. Viikonlopputoiminnasta tuli seitsemän kokeiluvuoden jälkeen järjestön pysyväistoimintaa Raha-automaattiyhdistyksen ryhdyttyä toiminnan rahoittajaksi. Kehittämistoiminta on laajentunut ympäri Suomen.

Kaikissa perhehankkeissa ovat yhteisinä nimittäjänä olleet aikuisen ja lapsen yhdessä olemiseen ja tekemiseen ohjaaminen, vapaaehtoisuuden vahvistaminen, leiritoiminnan kehittäminen vastaamaan paremmin lasten ja perheiden tarpeisiin ja yhteistyöhön oppiminen viranomaisstahojen ja oppilaitosten kanssa.

3 Parasta Lapsille ry kolmannen sektorin toimijana

Kolmatta sektoria on viime vuosina huudettu apuun moniin eri tarkoituksiin. Parasta Lapsille -järjestössä periaatteet ovat selvät: Parasta Lapsille ry:n kaltainen vapaaehtois pohjalta ehkäisevää lastensuojelutyötä tekevä järjestö voi olla sosiaalityön kumppanina ja apuna, muttei missään tilanteissa lähde suorittamaan tehtäviä, jotka eivät sille kuulu.

Ei pitäne unohtaa, että suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on muotoutunut kansalaisjärjestöjen aikaansaannoksena. Toimivassa, terveessä yhteiskunnassa täytyy aina olla sijaa aidolle kansalaistoiminnalle, joka elää lähellä kansalaisten arkea, nostaa arjen ongelmat esille ja on nopea reagoimaan. Valtion ja kuntien tasolla tämä tulisi sen tähden nähdä rikkautena ja yleistä hyvinvointia lisäävänä toimintana, jota myös kannattaa taloudellisesti tukea.

Parasta Lapsille -järjestön vapaaehtoistoiminta on tavoitteellista, tuloksekasta ja tehokasta. Tähän on suurelta osin vaikuttanut se, että toimintaa kehittävät siinä käytännön tasolla mukana olevat — vapaaehtoiset. Järjestön vapaaehtoistoiminta kumpuaa aidosta ihmisyydestä: lapsesta välittämisestä. Koska toiminta on panostamista lasten tulevaisuuteen siihen sitoudutaan.

Parasta Lapsille Pateniemen osaston Ankkuri-projekti liittyy kiinteästi hankittujen kokemusten ketjuun. Siinä näkyy ja kuuluu vahvasti vapaaehtoisuuden ääni, mutta myös kuva uudesta toiminnan mallista, jossa julkinen ja kolmas sektori toimivat tasavertaisina kumppaneina hyvinvoinnin lisääjinä.

II Parasta Lapsille Pateniemen osasto

1 Ankkurin lähtökohtia

Parasta Lapsille Pateniemen osasto ry on perustettu vuonna 1954. Osasto toimii Oulussa ja se on saanut nimensä sen alueen mukaan, josta toiminta aikoinaan käynnistyi. Osastossa on alkuajoista lähtien järjestetty lasten kesäleirejä vapaaehtoisvoimin. Leiritoiminnan kautta on tullut esiin lasten, nuorten ja perheiden oirehdinta. Vapaaehtoiset huomasivat, että viikonmittaisella kesäleirillä ei pystytä tuomaan jaksamista sellaisten perheiden arkeen, jotka kipeimmin tarvitsisivat tukea ja ohjausta. Vuonna 1995 osastossa kiinnostuttiin viikonloppuisin tapahtuvan perhetoiminnan kehittämistä.

Parasta Lapsille ry sai Raha-automaattiyhdistykseltä viikonlopputoimintaan kolmivuotisen projektiavustuksen vuonna 1997. Tämän turvin osasto sai toteutettua haaveensa Satteenkaari-projektista. Projekti tuki väsyneitä lapsiperheitä tarjoamalla lepoa, yksilöllistä tukea ja virkistystoimintaa. Lisääntyvien voimavarojen kautta perheet löysivät omia selviytymismahdollisuuksiaan. Vuosittain järjestettiin kuusi perheviikonloppua ja neljästä kuuteen päiväretkä. Viikonlopuissa korostuivat toiminnallisuus ja yhdessä tekeminen. Perheet löysivät uusia harrasteita, ystäviä ja piirteitä itsestään ja toisista perheenjäsenistä. Ryhmätoiminnassa vanhemmat vaihtoivat mielipiteitä ja kokemuksia muiden perheiden kanssa. Toisaalta syvennettiin osaston näkemystä ja kokemusta perheiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä sekä perheiden tarpeet huomioonottavasta ja perhettä yhdistävästä virkistystoiminnasta. Projektin toteuttivat 30 vapaaehtoistyöntekijää, joiden joukosta valittu kolmen hengen ”pikkukollektiivi” koordinoi toimintaa. Projektiin ohjautui Rajakylän sosiaaliaseman kautta yhdeksän perhettä. Työpaineidensa vuoksi sosiaaliaseman työntekijöiden osallistui vain muutamalle viikonlopulle perheiden ja vapaaehtoisryhmän kanssa. Viikonloput suunniteltiin ja toteutettiin alussa vapaaehtoisvoimin, lopussa myös perheet osallistui suunnitteluun ja toteutukseen.

Projektitoiminta jatkui paikallisyhdistyksessä vuosina 1999—2001 toteutettuna Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana Villihanhi-nuorisoprojektina. Villihanhi työskenteli 10—13-vuotiaiden varhaisnuorten kanssa heidän moninaisia muutoksia sisältävässä elämän murrosvaiheessa. Villihanheen valikoitui 18 nuorta Rajakylän sosiaaliaseman ja

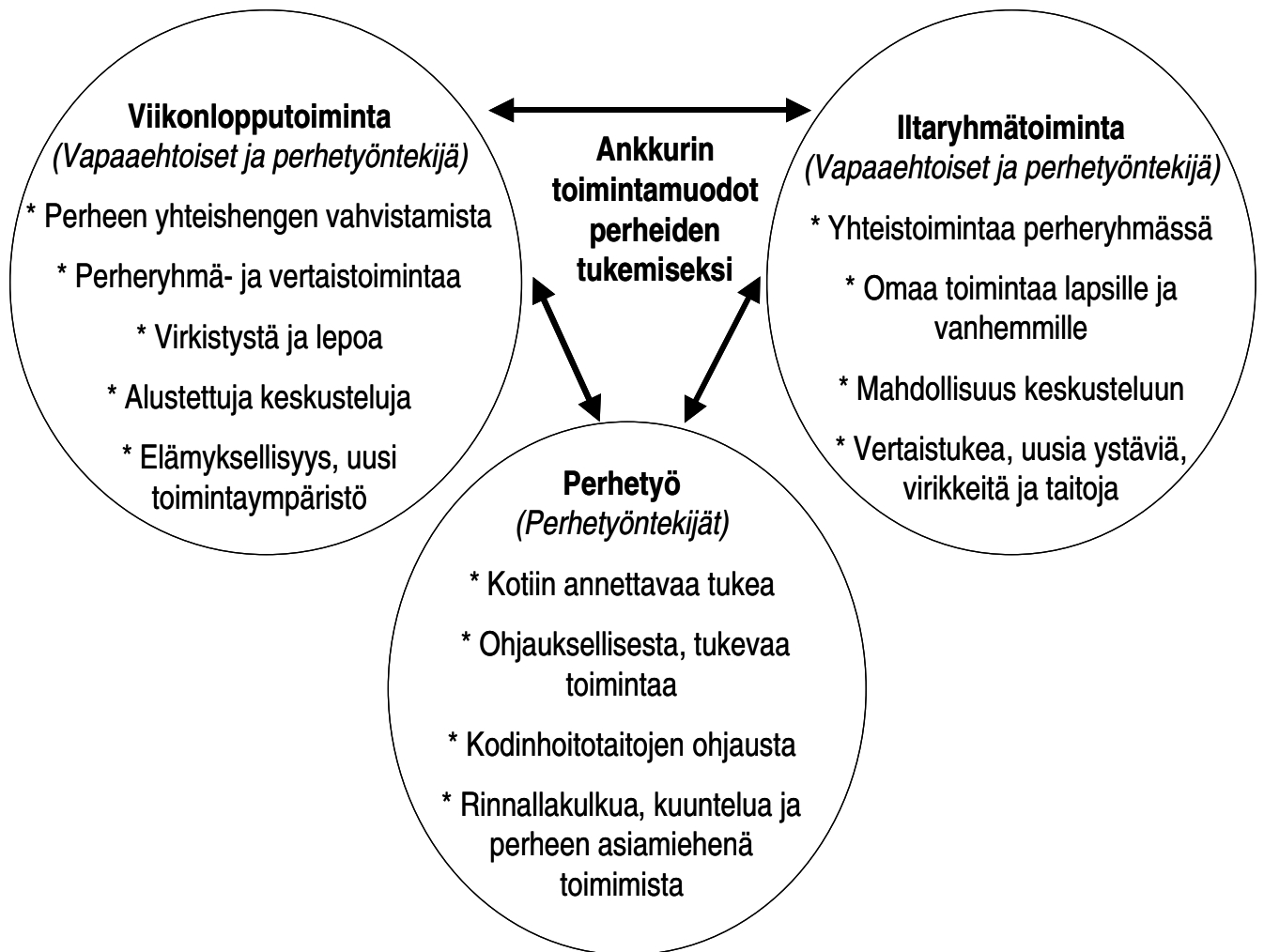
kaupungin nuoriso- ja sijaishuollon kautta. Villihanhessa järjestettiin 14 viikonloppu- ja 11 päiväretkeä sekä viikonmittainen leiri. Villihanhen tavoitteena oli tukea nuorten kasvuprosessia. Projektin toiminnallisuus oli luonto-, erä- ja seikkailuhenkistä. Tärkeäksi muotoutui toiminnallisten virikkeiden ja uusien elämysten ohella ryhmähenkisyys sekä suhteet aikuisiin vapaaehtoiisiin. Villihanhessa korostuivat tasavertaisuus, kaveruus, myötäeläminen, jakaminen, toisesta huolehtiminen ja itsensä likoon laittaminen. Villihanhen toteutti 10 vapaaehtoistyöntekijää. Myös Villihanhen toiminnan vetovastuu oli vapaaehtoisten piiristä valitulla kolmen hengen ”pikkukollektiivilla”. Muutamiiin viikonloppuihin osallistui kaksi Rajakylän nuorisotalon työntekijää.

2 Ankkurin ensimmäisen vuoden toimintaa

Ankkuri-perheprojekti on jatkoa Satteenkaaren ja Villihanhen kehittämistoiminnalle. Ankkurin toiminta käynnistyi helmikuussa 2002 ja kestää vuoden 2005 alkuun. Ensimmäisen vuoden toimintakertomus on raportin liitteenä (liite 1). Ankkurin rahoittavat Raha-automaattiyhdistys ja Oulun kaupunki. Hanke syntyi osaston kehittämistyön tuloksena vastaamaan Oulun kaupungin ehkäisevän perhetyön tarpeeseen. Hanketta edelsi puolitoista vuotta kestänyt suunnittelu- ja neuvotteluvaihe, joka toteutettiin vapaaehtoistyönä. Ankkurin tavoitteena on tukea vanhemmuutta ja vahvistaa vanhempien kasvatustietoisuutta, luoda ja vahvistaa perheen ympärillä olevaa sosiaalista verkostoa sekä kehittää alueellinen yhteistyömalli vapaaehtoisen ja kunnallisen ehkäisevän perhetyön välimaastoon. Hankkeessa yhdistetään järjestön vapaaehtoistyötä ja Oulun kaupungin perhetyötä perheitä tukevaksi kokonaisuudeksi. Yhteistyön kautta Ankkuri on kehittämässä sektori-, ammatti- ja hallintokuntarajat ylittävää ehkäisevää perhetyötä Oulun kaupungin alueella.

Ankkuri-toiminnan toteuttajia ovat osaston vapaaehtoistoimijat ja kaksi kaupungin perhetyöntekijää, osa-aikainen toimistos sihteeri sekä yhteistyöoppilaitosten opiskelijat. Vapaaehtoistoimijoita Ankkurissa on ensimmäisen vuoden aikana ollut 29 henkeä. Ankkurin kiinteä toimipiste sijaitsee Toppilan monipalvelukeskuksessa.

Ankkurin toiminta muodostuu kotiin annettavasta tuesta (perhetyöstä), iltaryhmätoiminnasta perheille sekä viikonlopputoiminnasta.

Kuva 1: Ankkurin toimintamuodot.

Perhetyössä on ensimmäisenä toimintavuotena ollut mukana 39 perhettä. Perhetyön muoto määräytyy perheen elämäntilanteen mukaan. Perhetyö on ehkäisevää työtä, jossa korostuvat yhdessä tekeminen ja tuki vanhemmuuteen. Perhetyöntekijä toimii sillanrakentajana Ankkurin viikonlopputoimintaan ja iltaryhmätoimintaan, jolloin vapaaehtoisen osaaminen täydentää perhetyöntekijän työtä. Viikonlopputoiminta ja iltaryhmätoiminta antavat perhetyöntekijöille laajemman ja tarkemman käsityksen perheen sosiaalisista taidoista ja suhteista, jaksamisesta ja voimavaroista.

Iltaryhmätoiminta käynnistyi syksyllä 2002 ja kokemukset ovat alustavia ja monipuolisia. Iltaryhmät etsivät muotoaan. Niitä on kokeiltu suljettuina ja avoimina ryhminä, viikoittaisina ja harvemmin toteutettuina, yksin ja yhteistyökumppanien kanssa, vapaaehtoisten ja opiskelijoiden vetäminä. Yhteistyökumppaneina ovat olleet lasten ja lapsiperheiden kanssa toimivat järjestöt, viranomaiset ja seurakunta. Iltaryhmissä toimintaa jär-

jestetään perheille osittain eriytettynä. Lapsille järjestetyn toiminnan aikana vanhemmille on tarjolla asiantuntija-alustuksia sekä mahdollisuus vaihtaa ajatuksia muiden vanhempien kanssa. Ankkurin iltaryhmät linkittyvät sekä perhetyöhön että viikonlopputoimintaan. Iltaryhmätoiminta voi toimia sisääntuloväylänä perhetyöhön. Iltaryhmät voivat olla myös viikonlopputoimintaa täydentävä tai sen jälkeinen toimintamuoto perheille.

Vuoden 2002 aikana viikonlopputoiminnassa järjestetyille neljälle perheleirille osallistui 12 perhettä. Yleensä perheet tulevat viikonloppuleireille perhetyön kautta. Toinen perhetyöntekijöistä osallistuu aina viikonlopputoimintaan. Muut toteuttajat ovat vapaaehtoistyöntekijöitä. Toiminnasta perheleireillä vastaavat vapaaehtoiset, perhetyöntekijä koordinoi viikonloppun toimintaa. Kullakin perheellä on perheleirillä oma vapaaehtoinen. Vapaaehtoiset ja työntekijät suunnittelevat, toteuttavat ja purkavat viikonloput perheleirejä edeltävissä ja niiden jälkeen järjestetyissä tapauksissa. Perheleireillä korostuvat toiminnallisuus ja yhdessä tekeminen. Viikonloppuun sisällytetään vanhemmille keskinäistä aikaa, jolloin he keskustelivat muun muassa vanhemmuuteen, omiin taustoihinsa ja vahvuuksiinsa liittyvistä asioista.

Ankkuriin on liitetty tutkimus ja arviointiosuus, josta vastaa Lapin yliopiston sosiaalityön laitos. Arviointi toteutetaan tutkijoiden ja projekti-toimijoiden yhteistyönä. Tämä julkaisu on ensimmäisen vuoden tutkimusraportti.

VAPAAEHTOISUUS - PALA ELÄMÄÄ

Liisa Hokkanen

I TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

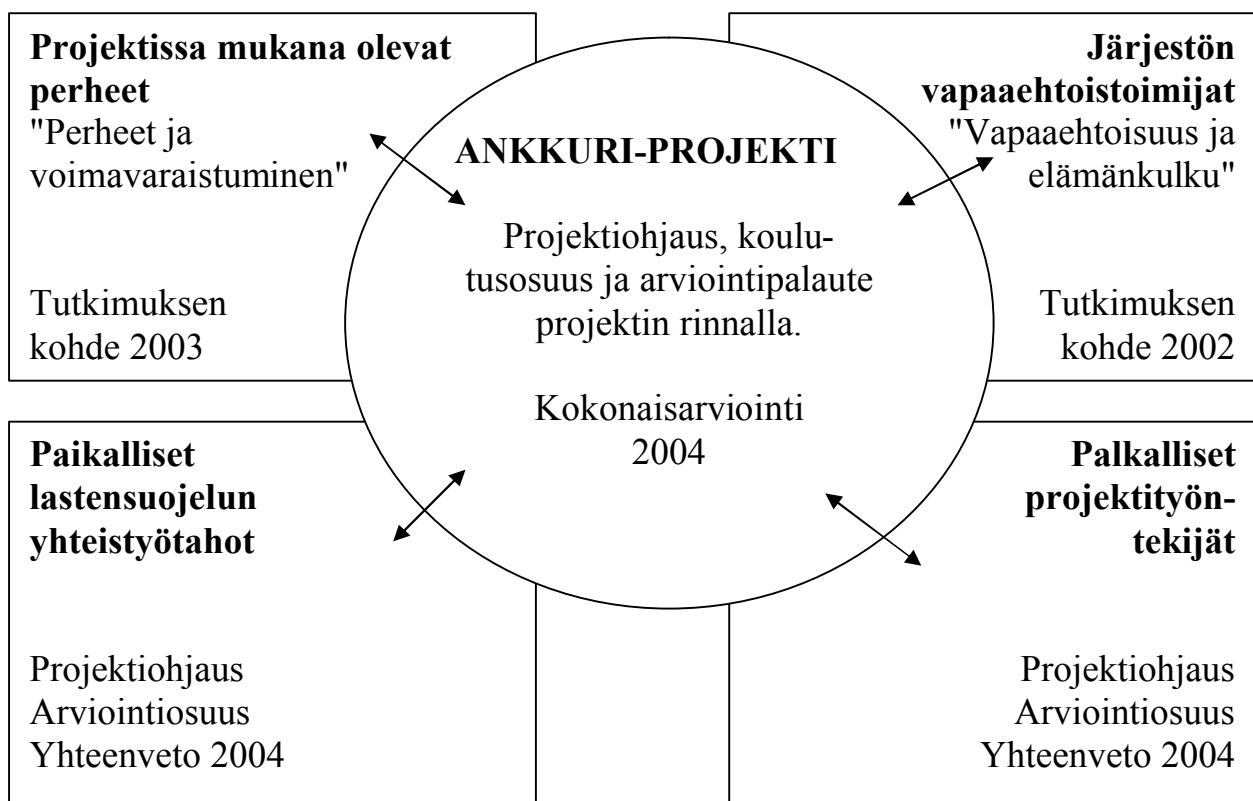
1 Tutkimus Ankkurissa

Ankkuri-projektiin on alun perin rakennettu tutkimuksellinen arviointiosio. Projektitoimijoiden kanssa määriteltiin peruslähtökohtia, joita tutkimuksessa noudatetaan. Päädyttiin ensinnäkin siihen, että pyritään *tuottamaan tietoa, joka on käyttökelpoista myös Ankkurin ulkopuolella*. Tämä tarkoittaa, että ei pyritä tuottamaan projektista tietoa projektille. Projektin sisäisen toiminnan tarkastelun ohella Ankkuri ymmärretään kaiken aikaa osana ympäristöään ja aikaansa. Projektille tuotetaan tietoa, joka auttaa sitä kehittämään omaa toimintaansa. Erityisesti kohdennetaan tuottamaan tietoa, joka auttaa Ankkurin tulosten hyödyntämisessä laajemmin. Projektin sisäinen arviointi on vain osa tutkimusprosessia. Tutkimuksen avulla luodaan siis välineitä sekä projektin sisäiselle arvioinnille että projektikokemusten ulkoiselle hyödyntämiselle ja soveltamiselle.

Toiseksi päädyttiin *rakentamaan tutkimukselliseen arviointiin erillisiksi määritellyt kohteet tutkimukselle ja arvioinnille*. Tämä oli seurausta edellisestä päämäärästä, että tuotetaan tietoa, jolla on käyttökelpoisuutta projektin ulkopuolella. Tutkimusta kohdennettiin tietoisesti niin, että resurssit mahdollistaisivat sen toteuttamisen. Tutkimus- ja arviointiasetelma muotoutui kaksitasoiseksi. Tutkimuksellinen kohde rajattiin selkeästi ja arviointiosuus jätettiin laveaksi. Vahva tutkimuksellinen panos kohdennetaan projektissa vapaaehtoiisiin ja perheisiin. Tältä osin tutkimus on yleisen ymmärryksen luomista toisaalta vapaaehtoisuudesta ja toisaalta ennaltaehkäisevään lastensuojelutoimintaan liittyvästä auttamisesta. Projektin tutkijoilla on vastuu tutkimuksellisten osioiden toteuttamisesta. Tutkimuksellisessa osiossa pyritään tiedon syvyyteen ja noudatetaan tutkimuksen toimintakäytäntöjä ja sääntöjä. Molemmissa tutkimuksellisissa osioissa käytetään haastattelua keskeisenä tutkimusaineiston keruumenetelmänä ja sisällönanalyysia keskeisenä analyysimenetelmänä. Haastattelujen ohella tutkimuksellisen osion muotoutumiseen vaikuttavat myös muita reittejä syntyvät aineistot ja tietämys ilmiöstä.

Arviointiosuus kohdennetaan projektin toimintoihin ja niiden kehittämiseen sekä projektin toimintaympäristöön. Projektitoimijat ja tutkijat tuottavat arviointiosuuden yhdessä. Siinä pyritään arvioimaan Ankkuria koko laajuudessaan tinkien tieteellisen tutkimuksen vaatimuksista. Tut-

kijat auttavat projektitoimijoita luomaan menetelmiä ja välineitä, joilla he voivat seurata, ohjata ja todentaa Ankkurin toimintaa koko projektin ajan. Tutkijat tuottavat Ankkurin päättyessä yhteenvedon projektiarvioinnista, mutta mahdollisuuksien mukaan projektitoimijat osallistuvat arviointiosuuden loppuyhteenvedoon. Projektiiin on sitoutunut kaksi tutkijaa, joista minä keskityn vapaaehtoisuuteen ja projektitoimintaan ja Ulla-Maija Rantalaiho keskittyy erityisesti toiminnassa mukana oleviin perheisiin ja niiden voimavaraistumiseen viitekehystenään ennaltaehkäisevä lastensuojelu.

Kuva 2: Projektin tutkimus- ja arviointiasetelma.

Kolmas lähtökohta oli *tutkimuksellisen arvioinnin läheinen kanssakäymisen projektin ja toteuttavan järjestön kanssa*. Tutkimustuloksia hyödynnetään projektin kuluessa ja projektissa käytetään tutkijoiden asiantuntemusta toimijoiden ja toimintojen seuraamiseen, ohjaamiseen ja suuntaamiseen. Kyseessä on tietynlainen nonstop-asetelma, jolla on yhteyksiä toimintatutkimukseen. Tutkijat ovat jossain määrin mukana projektin ja järjestön toiminnissa ja täten mahdollistavat tutkimuksen limittymisen osaksi toiminnan kehittymistä. Vaikka tutkimuksen tietyistä peruslähtökohdista on so-

vittu, tutkimustulosten soveltaminen tuo tullessaan jouston vaatimusta ja mahdollisuutta niin tutkimuksen, arvioinnin kuin toiminnan käytäntöihin. Tutkijoiden kannalta tutkimuksen perusasetelmaa laajempi toimintoihin osallistuminen mahdollistaa omien tutkimusaineistojen ja -tulosten kontekstointia, peilaamista, testaamista, arviointia ja kyseenalaistamista.

Alun perin on sovittu, että peruslähtökohdista joustetaan tarpeen ja resurssien mukaan. Tutkimus- ja arviointiasetelma on rakennettu niin, että mahdollisuus tutkimuksellisten syväluotauksien lisäämiseen on suhteellisen helppoa, mikäli löytyy lisää resursseja. Tämän lähtökohdan takia tutkijat ovat auttaneet muotoilemaan arviointiosuuden seuranta-aineiston kertymisen menetelmiä. Ne on rakennettu sellaisiksi, että ne tarjoavat hyvän lähtökohdan myös tutkimukselliselle lähestymiselle, jos siihen ilmenee mahdollisuuksia.

Nyt käsillä oleva osaraportti on tutkimusasetelman ensimmäinen osio. Lähtökohtaisena teemana vapaaehtoisuuden tarkastelulle oli ”Vapaaehtoisuus elämänkulun osana”. Aiempaan tutkimukseen sijoitettuna vapaaehtoisuuden ja elämänkulun suhteen tarkastelu vaikutti erityisen mielenkiintoiselta. Tällöin etsitään vastausta siihen, miten vapaaehtoiseksi on päädytty, miksi vapaaehtoisena on pysytty, ja miksi ja miten vapaaehtoisuus muovautuu elämänkulussa. Samalla saadaan kurkistettua vapaaehtoisuuden merkityksiin ja vapaaehtoiseen auttamiseen. Näkökulmana on vapaaehtoisten tulkinta omasta elämästään ja vapaaehtoisuudesta. Vapaaehtoisuuden osalta tulkinta kattaa sekä tulkinnan omasta vapaaehtoisuudesta että yleisemmin vapaaehtoisuudesta ja siihen liittyvästä auttamisesta.

Suomessa on tehty empiiristä tutkimusta vapaaehtoisuudesta, vaikka tutkimuksellinen lähestyminen vapaaehtoisuuden tematiikkaan ei olekaan tutkimuksen valtavirtaa. Vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta-käsitteillä on useita käyttöaloja (Marshall 1996, 56 - 58; Koskiahho 2001, 15—17). Yhtäältä vapaaehtoistoiminnaksi voidaan määritellä *kaikki kolmannen sektorin ei-palkallinen toiminta*. (Siisiäinen 2002a, 4; Siisiäinen & Luomala 2002, 7.) Tämä määritelmä rajaa vapaaehtoisuuden ulkopuolelle muiden sektoreiden alueella tapahtuvan vapaaehtoisen työn. Merkittävä rajausta tapahtuu suhteessa kahdenkeskiseen ei-organisoiutuun vapaaehtoiseen toimintaan. (Helander 2001, 62—63.) Yleensä lähtökohdaksi vapaaehtoistyötä määriteltessä otetaan, että toiminnan tulee olla ei-palkallista. Kuitenkaan pienimuotoiset kustannuskorvaukset eivät ole estäneet toiminnan katsomista vapaaehtoistyöksi. Erityisesti vapaaehtoistoiminta-käsitettä käytettäessä on toisinaan myös katsottu, että se voi sisältää vähäisessä määrin

palkkatyötä, jonka avulla vapaaehtoistyötä organisoidaan. Edelleen laaja-alaista vapaaehtoistoiminnan käsitettä käytettäessä on kaikki vapaaehtoisesti toteutettu toiminta kolmannella sektorilla katsottu vapaaehtoistyöksi. Lavean vapaaehtoistyökäsitteen käyttö auttaa näkemään vapaaehtoisuuden koko laajuudessaan ja on erityisen soveltuva lähestymistapoihin, joissa tarkastellaan vapaaehtoistyön kokonaismerkitystä erityisesti suhteessa muihin sektoreihin. Lavea tarkastelu johtaa yleensä siihen, että yhdistyksen virallisissa elimissä toimiminen nähdään erityisen merkittäväksi osaksi vapaaehtoistyötä (Siisiäinen 2002, 30—31). Näissä tarkasteluissa on päädytty tuloksiin, joiden mukaan vapaaehtoistyö on kolmannen sektorin taloudellisesti merkityksellinen yhteiskunnallinen panos. Suomessa kolmannen sektorin laskennallinen vapaaehtoistyöpanos on hieman suurempi kuin sektorin palkkatyöpanos. (Helander & Laaksonen 1999, 58—61, 66—69; Näsi & Kivelä & Virtanen 2002, 87.) Tällöin vapaaehtoistyö tarkoittaa lähes samaa kuin järjestöissä toimiminen (Siisiäinen 1991, 119). Näin määriteltyä vapaaehtoistyötä on tutkittu ja käsitelty kauan ja suhteellisen runsaasti. Lavea vapaaehtoistyö-käsite liittyy järjestötoimintaan yleisesti, kolmanteen sektoriin sen ominaispiirteenä ja hyvinvointiyhteiskunnan verkottumiseen. (Kinnunen & Laitinen 1998; Hokkanen & Kinnunen & Siisiäinen 1999; Helander 2001; Siisiäinen 2002b; Eronen ym. 2003, 73.)

Vapaaehtoistyö-käsitettä on erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon puolella käytetty myös rajatummin. Rajatummassa käsitteessä auttaminen on vapaaehtoistyön alueen määrittelyssä keskeinen osviitta. Vapaaehtoisuus on nähty *ei-palkalliseksi auttamismuodoksi*. Näissä ymmärryksissä on ollut yksi laajennus suhteessa laveaan vapaaehtoistyökäsitteeseen, eli myös organisoimaton kahdenkeskinen auttaminen on saatettu lukea vapaaehtoisuuteen tai ainakaan rajauksessa ei ole haluttu olla tarkkoja (Vapaaehtoistyö... 1982, 1; Poteri 1998, 94; Harju ym. 2001). Myöskään yhdistyksen tai organisoivan tahon jäsenyyttä ei tässä lähestymistavassa nähdä keskeisenä. Muilta osin tämä käsitys on kapeampi. Vapaaehtoisuus nähdään erityisesti ihmisten keskinäiseen auttamiseen ja tukemiseen kohdentuvana ei-palkallisena, mutta organisoituneena toimintana. (Dunder & Metteri 1998; Pyykkönen 2002, 95—97; Eskola & Kurki 2001, 10.)

Kapea-alaisemman määrittelyn lähtökohdat ovat praktiset. On ollut tarve tarkastella erityisesti tätä spesiaalia vapaaehtoisen toiminnan muotoa. Yhteiskunnallinen muutos on tehnyt tästä vapaaehtoistoiminnan osasta erityisen kiinnostavan. Se tarjoaa ihmisille vaihtoehtoisen kohtaamistavan suhteessa julkisiin ja yritysmuotoisiin palveluihin. Samalla se

tarjoaa perinteisille perhe-, sukulais- ja naapuruussuhteille vaihtoehtoisen tavan osoittaa välittämistä toisilleen. Kapeampi määrittely on näkyvässä, koska erilaiset vapaaehtoistyön keskuksat, kriisipuhelimet ja kahdenkeskisen avun välitysmekanismit ovat saaneet viime vuosina lisää huomiota, resurssointia ja arvonantoa. Vapaaehtoistyön kohdentamista erityisapua tarvitseviin kansalaisiin tai selvästi syrjäytymisriskissä oleviin ihmisiin on tuettu taloudellisten resurssien ohjailussa. Näin kapeampi määrittely liittyy myös julkisten palveluiden heikentämiseen (Leaf 1996, 63). Tutkimuksista voisi vetää johtopäätöksen, että lamaan liittyneessä yhteiskuntapolitiikan uudelleenlinjauksessa julkisia toimintoja on ohjautunut järjestösektorin vastuulle osin vapaaehtoisvoimin toteutettavaksi (Hokkanen & Kinnunen 2000; Helander 2001, 72—75; Siisäinen 2002b, 55; Luomala & Pyykkönen 2002, 131—170; Kivelä ym. 2002, 172—173). Yleensä sosiaali- ja terveysalan järjestöt vastustavat tätä kehitystä (mm. Juntunen 1998, 27; Kivinen & Kivinen 1999, 104; Yeung 1999, 10). Ne toisaalta pyrkivät vaikuttamaan julkisen hyvinvoinnin perustan säilyttämiseen, mutta julkisen palvelutarjonnan kaventuessa ne ajautuvat hoitamaan tehtäviä, jotka aiemmin kuuluivat julkiselle sektorille. (Marshall 1996, 45-46; Harris 2001, 213-228; Taylor 1996, 15-20.) Jatkuessaan suuntauksella voi olla vapaaehtoistoimintaan vaikutuksia, jotka kaventavat vapaaehtoistoiminnan alaa. Vapaaehtoisuudesta tulee vaativampaa ja tämä valikoi vapaaehtoistoimijoita (Helander 1998, 128-129). Toisaalta vapaaehtoistoiminnan tuotoksista pääsisivät nauttimaan harvemmat ja valitummat, koska vapaaehtoistyötä pyritään suuntaamaan valikoidummille ihmisille. Vapaaehtoistyölle keskeinen vapaaehtoisuus voi olla näin molemmista suunnista kaventumassa.

”Se on tavallaan vähän kaksteränen miekka, niin kun mä mielelläni oon ollu vastustamassa näitten sosiaalitoimen purkua. Se on tavallaan osa myös sitä.” G5

”Liian vähän satsataan ammatilliseen [julkiseen] työhön. Se heleposti lipsahtaa niin päin, että vapaaehtoisjärjestöt alakaa hoitamaan ammattilaisten hommi.” X25

”Toimisko se sitte tämän järjestön periaate — vapaaehtoisuella, se on niin rankkaa jo sitte, että siinä vaaitaan niin paljon enemmän koulutusta, palkollisuutta ... monet ihmiset, jotka tekee sitä vapaaehtoistyötä, niin ei ehkä välttämättä jaksa sitä sitte tehdä enään pelkästään sen halun voimin.” I19

Julkisen sektorin kaipuu yhteistyöhön vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa ei ole kuitenkaan vain laman ja julkistalouden kurjistamiskehityksen tulosta. On nähty, että sosiaalinen työ on kaikinensa lähtöisin vapaaehtoistyöstä. Ammatillistumiskehityksen ja hyvinvointipalvelujen kehittymisen seurauksena vapaaehtoistyön oletettiin hiipuvan ja se sai toisarvoisemman aseman ihmisten tukemisen muotona (myös Yeung 1999, 9; Nylund 2000b, 115). Organisoitunut vapaaehtoistyö löytyi kuitenkin uudelleen, kun ihmisten sukulais- ja naapuruussuhteisiin perustuvat läheisverkot heikkenivät muuttoliikkeen ja modernisoituvan elämäntavan seurauksena (Vapaaehtoistyö... 1982, 3—4) ja sosiaalisten kysymysten ympärille rakentuneet joukkoliikkeet menettivät postmodernissa yhteiskunnassa ihmisiä integroivaa merkitystään. Tällöin julkisille toimijoille ja joillekin ammattilaisille syntyi halu löytää uutta yhteistyötä vapaaehtoistyön (Lehtinen 1997, 1—16; Metteri & Lehtinen & Saarnio 2000; Sipilä 2003, 36.) tai palkallisten järjestötoimijoiden kanssa (Julkunen 1991; Lehtinen-Drebs 1991; Matthies 1991; Sihvo 1991; Kalland 1996, 16—18; Dunder & Metteri 1996; Hurtig 2003, 9—14, Rantalaiho 2003, 205—209; Järjestöt sosiaalipolitiikan toimijoina 2003). Jo vuonna 1982 Sosiaalihuollon yleiskirjeessä (Vapaaehtoistyö... 1982, 1) määriteltiin viranomaisen ja vapaaehtoistoimijoiden suhteita seuraavasti:

”Vapaaehtoistyön tarkoituksena on täydentää virallista sosiaalihuoltoa sekä toimia sen yhteistyökumppanina. Vapaaehtoistyö ei korvaa ammatillista työtä eikä vähennä sen vastuuta.”

Laaja vapaaehtoistoiminnan määrittely näkee vapaaehtoistyön monipuolisuuden ja kapea määrittely kohdentuu vapaaehtoistyöhön erityisenä auttamisena. Tutkimusaineistoa kerätessäni olen käyttänyt vapaaehtoistoiminnan laaja-alaista käsitettä oppaanani, mutta kohdennan tämän raportin erityisesti kapeampialaisemman käsitelmäärittelyn alueelle. Vapaaehtoisessa auttamisessa on kiinnostukseni ydin. Tämän tutkimuksen painopisteestä huolimatta haluan vahvasti korostaa, että järjestöllinen vapaaehtoistoiminta (laaja määrittely) on välttämätön edellytys sille, että kapea-alaista vapaaehtoistyötä on olemassa.

Kapeampi määrittelykin kaipaa erityishuomautuksen tähän tutkimukseen liittyen, sillä auttaminen tapahtuu tutkitussa vapaaehtoistyön muodossa pääasiassa yhteisöllisesti ja toiminnallisesti. Kapea-alaisen mää-

ritelmän vapaaehtoistyö on pääasiassa ymmärretty kahdenkeskiseksi ja sanalliseen kommunikaatioon perustuvaksi auttamiseksi (Kivinen & Kivinen 1999, 74—76; Harju ym. 2001). Voi olla, että nimitysten jatkokehittäminen olisi tarpeellista. Tätä tutkimusta en kuitenkaan kohdenna käsitteiden määrittelyn mukaan vaan kohteena olevan vapaaehtoisuuden mukaan.

Kapeamman vapaaehtoistyön käsitteen mielessä vapaaehtoistyöstä on kirjoitettu ja tehty selvityksiä ja opaskirjoja (Harju 2001; Nerelli). Tutkimuksellisesti tästä näkökulmasta vapaaehtoisuutta on tutkittu selvästi vähemmän. Käsillä olevalle tutkimukselle on kaksi virikkeiden antajaa. Hannu Sorri on tutkinut kirkon vapaaehtoistoimijoita ja Anne Birgitta Yeung Pelastusarmeijan vapaaehtoisia. Molemmat ovat samalla tavoin tapaustutkimuksia ja syväluotauksia yksittäiseen vapaaehtoisen toimimisen tapaan kuin tämäkin tutkimus. Toivottavasti tutkimus tutkimukselta kykenemme luomaan yhä selvemmän kuvan vapaaehtoistoimijoiden toiminnasta.

Anna Birgitta Yeung (1999) tutki vapaaehtoisia, jotka innostuivat Pelastusarmeijan vapaaehtoistoiminnasta mainoskampanjan jälkeen. Yeungin tutkimuksessa oli mukana suhteellisen äskettäin vapaaehtoisuransa aloittaneita ihmisiä. Yeung löysi vapaaehtoisuuden motiivitaustaksi neljänlaisia orientaatioperustoja: tekemisen (4 henkilöä), auttamisen (6 henkilöä), kokeilunhalun (5 henkilöä) ja ryhmän kaipuun (1 henkilö) orientaatiot. *Tekemisen kaipuun orientaatiossa* vapaaehtoisella oli omasta elämäntilanteestaan lähtien halu saada mielekästä tekemistä tyhjän elämäntilanteen täytteeksi. Odotukset vapaaehtoistoiminnalle eivät olleet spesifit, ja nämä vapaaehtoiset sitoutuivat toimintaan pitkäjänteisimmin. *Auttamisen orientaatio* rakentui auttamishalun ja auttamistoiveiden ympärille. Kyse oli energisistä ihmisistä, joiden odotukset vapaaehtoistoiminnan suhteen olivat väljät ja hekin ennakoivat pysyvänsä vapaaehtoistoiminnassa mukana. *Kokeilunhalun orientaation* omaavia yhdisti halu kokeilla jotain uutta ja erilaista. Kokeilunhaluisilla oli melko selvät odotukset vapaaehtoistyölle ja heistä harva jäi vapaaehtoistyöhön sitä kokeiltuaan. *Ryhmän kaipuun orientaatio* liittyi elämäntilanteessa tapahtuneeseen muutokseen, jonka seurauksena vapaaehtoiskandidaatti etsi itselleen uutta sosiaalisen kanssakäymisen areenaa. Odotukset vapaaehtoistoiminnan suhteen kohdentuivat vapaaehtoistoimijoiden ryhmään, mutta motiivitaustan kestävydestä ei yhden henkilön perusteella voine tehdä johtopäätöksiä. Tämä ei jäänyt tutkitun toiminnan piiriin, mutta lähti toiseen vapaaehtoistoimintaan mukaan. Yeungin tutkimuksessa vapaaehtoistyöhön kiinnittyivät lujimmin ne, joi-

den odotukset vapaaehtoisena toimimista ja toimintamuotoja kohtaan olivat väljät ja epäspesifit.

Hannu Sorrin (1998) tutkimus kirkon Palvelevan puhelimen vapaaehtoisista päivystäjistä perustui heidän kirjoittamiinsa kuvauksiin vapaaehtoistyöstä. Sorrin tutkimuksessa oli mukana sekä vasta-alkajia että vapaaehtoistyön konkareita, mutta hänenkin tutkimuksessa painopiste oli vasta-alkaneissa. Sorri päätyi luokittelemaan vapaaehtoiseksi ryhtymisen johtaneet tekijät viiteen pääteemaan: suuntautuminen päivystäjän tehtävään (pääasiallinen tekijä 12 päivystäjälle), pyrkimys uuden löytämiseen (pääasiallinen tekijä kolmelle), sopeutuminen elämäntilanteen muutoksiin (pääasiallinen tekijä viidelle), elämänvaikeudet ja niistä selviytyminen (pääasiallinen tekijä 11:lle) sekä uskonnolliset perusteet (pääasiallinen tekijä yhdelle). Suuntautumisella päivystäjän tehtävään tarkoitetaan pysyväisluonteisia luonteenpiirteitä, kiinnostusta ihmisiin tai ammatillista suuntautumista, joka sai yhden toteutumismahdollisuutensa päivystäjän tehtävässä. Pyrkimys uuden löytämiseen oli yhteydessä elämän merkityksen ja henkisen kasvun mahdollisuuksien etsimiseen ja haluun saada elämään uutta sisältöä tai oppia uusi asia. Sopeutuminen elämäntilanteen muutoksiin taas tarkoitti uuden etsimistä elämäntilanteessa, jossa jokin selvästi ulkoinen seikka elämässä oli muuttunut (asuinpaikka, ammatti tai ajankäyttö). Elämänvaikeudet ja niistä selviytyminen viittaa päivystäjän omakohtaiseen kokemukseen vaikeuksista ja niistä selviämisestä, jonka jälkeen hän haluaa auttaa muita vaikeisiin elämäntilanteisiin joutuneita. Uskonnolliset perusteet viittaavat toisaalta seurakuntayhteyden tavoitteluun ja toisaalta kutsumuksellisen tehtävän toteuttamiseen. Näitä pääteemoja analysoiden Sorri päätyy kolmeen vapaaehtoiseksi päivystäjäksi ryhtymisen selitysmalliin: kriisikeskeiseen, kehityskeskeiseen ja tilannekeskeiseen selitysmalliin. *Kriisikeskeisessä selitysmallissa* pääasiallinen tekijä on vapaaehtoisen omat kokemukset vaikeista elämäntilanteista ja niistä selviämisestä. Tämän selitysmallin Sorri liittää elämänkulkuun, jossa kriisillä ja käännteentekevällä muutoksella elämässä on suuri merkitys vapaaehtoiseksi ryhtymiseen. *Kehityskeskeisessä selitysmallissa* henkilön omien taipumusten kehittyminen on keskiössä. Tämän selitysmallin Sorri liittää verrattain tasaiseen elämänhistoriaan, jossa hitaasti kypsytään vapaaehtoiseksi ryhtymiseen. *Tilannekeskeisessä selitysmallissa* vapaaehtoiseksi ryhtymisen keskiössä on muutos ulkoisissa olosuhteissa. Tässäkin selitysmallissa muutos on keskeinen vapaaehtoiseksi ryhtymistä motivoiva tekijä, mutta muutos ei ole vapaaehtoistoimijalle käännteentekevä.

Vaikka sekä Anna Birgitta Yeung että Hannu Sorri luokittelevat vapaaehtoisia ryhmiin heidän pääasiallisen motiivitaustansa mukaan, molemmat korostavat, että yksittäisen vapaaehtoisen osallistumismotiivit ovat kompleksinen, yksilöllinen yhdistelmä erilaisia taustalla toimivia, päämotiiveja ohjaavia tai suuntaavia alamotiiveja (Sorri 1998, 97—100; Yeung 1999, 81).

2 Tutkimuksen kulku

Parasta Lapsille Pateniemen paikallisyhdistyksellä oli ennen Ankkuri-projektin käynnistymistä takanaan kaksi ennaltaehkäisevän lastensuojelun projektia. Satteenkaari oli vuosina 1997—1999 toteutunut lapsiperheisiin paneutunut projekti ja Villihanhi vuosina 1999—2001 toteutunut nuorten kanssa toiminut projekti. Paikallisyhdistys toteutti molemmat projektit vapaaehtoisvoimin. Projektitoiminta liittyy paikallisyhdistyksen toiminnan monimuotoistumiseen ja uudistumiseen. Edeltäneet projektit olivat tuoneet paikallisyhdistyksen toimintaan mukaan useita toimijoita, joista osa oli ollut mukana vain projektin aikana ja osa oli jäänyt toimintaan mukaan projektien päätyttyä.

Vapaaehtoisuuden tutkimisen kannalta oli mielekästä kohdentaa tutkimus niihin paikallisyhdistyksen toimijoihin, jotka olivat Ankkurin käynnistymisen aikaan mukana vapaaehtoistoiminnassa tai joilla oli siitä aiempaa kokemusta. Pääasiassa oli kyse Satteenkaarella tai Villihanhessa mukana olleista vapaaehtoistoimijoista. Nämä toimijat eivät ole edustava otos vapaaehtoisista tai edes Parasta Lapsille järjestön vapaaehtoisista. Paikallisyhdistyksen vapaaehtoistoimijat ovat tietty erityisryhmä vapaaehtoisia, joiden valikoitumiseen ovat vaikuttaneet monet ajalliset, paikalliset ja projekteihin kiinnittyneet tekijät. Tutkimuksen kohteen kannalta oli tärkeää, että haastateltavilla oli kokemusta vapaaehtoistoiminnasta. Varsinainen Ankkuri-toiminta oli niin alussa, että siitä omasi kokemusta vain suunnittelussa mukana olleet vapaaehtoiset. Heidät sisällytettiin haastateltaviin aiemmasta vapaaehtoisuuskokemuksesta riippumatta.

Sain paikallisyhdistykseltä käyttööni jäsenrekisterin, jossa oli myös jäsenistön yhteystiedot. Kävin paikallisjärjestön puheenjohtajan kanssa listan lävitse niin, että hän kertoi pääpiirteittäin jäsenen osallistumisesta järjestön toimintaan. Haastateltavien valinnan ohjenuorana käytin ideaa vapaaehtoisuuden ja oman elämänkulun yhteen kietoutumisen tutki-

misesta. Tämä tarkoitti, että en valikoinut erityisen aktiiveja vapaaehtoisia. Kaikki vapaaehtoisuus oli yhtä arvokasta ja riitti hyväksytyksi tulemisen kriteeriksi. Haastateltavien karsimiseksi rajasin joukkoa kahden kriteerin avulla.

Ensinnäkin jätin haastateltavien ulkopuolelle ne, joiden jäsenyys oli useiden vuosien ajan ollut kannatusjäsenyyttä, vaikka heillä olisi ollut pidempiaikaista vapaaehtoiskokemusta aiemmilta vuosilta. Kannatusjäsenedet suljin haastateltavien ulkopuolelle, koska tarkoitukseni on tutkia erityisesti kapeamman määritelmän mukaista vapaaehtoistoimijuutta ja vapaaehtoistyön tekemistä. Kannatusjäsenyyteen liittyvät merkitykset ovat oma mielenkiintoinen tutkimusaiheensa, joka nousi tässä tutkimuksessa esiin vain muiden kuin kannatusjäsenten kautta. Paikallisyhdistyksen toiminta oli muuttunut voimakkaasti Satteenkaaren ja Villihanhen vaikutuksesta, joten rajaus mahdollisti sen, että vapaaehtoiset kuvaavat suunnilleen samaa toimintaa.

Toiseksi rajasin haastateltavien ulkopuolelle osan opiskelijoista, joita osallistuu järjestön toimintaan paljon. Osallistuminen liittyy opiskeluihin harjoittelun tai kirjallisen työn tekemisen kautta. Osa opiskelijoista jää tekemään vapaaehtoistyötä järjestöön pidemmäksi aikaa. Osalle kyse on puhtaasti opintosuorituksesta, joka ei johda vapaaehtoistyön tekemiseen ainakaan nykyisessä elämäntilanteessa ja tässä järjestössä. Rajasin ulkopuolelle ne opiskelijat, joiden vapaaehtoisuus oli niin kiinteässä suhteessa opiskeluihin, että oli epävarmaa, oliko kyse opiskeluihin liittyvästä aktiiviteetista vai vapaaehtoisuudesta sinällään. Haastatteluun otin mukaan ne opiskelijat, joilla osallistuminen toimintaan perustui selvemmin vapaaehtoisuuteen. Tämä rajaus ei tarkoittanut opiskelijanäkökulman poisjättämistä vaan sen rajaamista vapaaehtoisuudesta lähtien.

Lisäksi muutama jäsen jäi haastattelun ulkopuolelle siksi, että emme löytäneet yhteistä aikaa ja paikkakuntaa haastattelulle. Joka tapauksessa kaikkien jäsenten haastatteleminen olisi ollut mahdoton tehtävä, joten pidin edellä lueteltuja kriteerejä sopivina haastateltavien tietoisien karsinnan lähtökohtina. Muita rajauskriteereitä en päätenyt käyttämään, vaikka näitä olisi ollut tarjolla. Olisin voinut rajata mukaan esimerkiksi erityisen aktiiviset, erityisesti projektitoimintoihin osallistuneet, erityisesti järjestön päättäviin elimiin osallistuneet, mahdollisimman monipuolisesti osallistuneet tai kauan toiminnassa mukana olleet. Hylkäsin kuitenkin tällaiset rajausyritykset, koska tutkimusintressini tuki monenkirjavan vapaaehtoistoimijajoukon haastattelua. Oli selvää, että valituksi tulisi useita kes-

kenään ”samantyyppisiä” vapaaehtoistoimijoita, mutta ei ollut saatavilla sellaista informaatiota, jonka avulla olisin voinut karsia ”samanlaisia” vapaaehtoisuuksia etukäteen pois.

Parasta Lapsille Pateniemen paikallisyhdistyksen jäsenrekisterissä oli vuonna 2001 kirjoilla 78 jäsentä. Suuri osa jäsenistä osallistui aktiivisesti vapaaehtoistoimintaan. Tässä suhteessa paikallisyhdistys ei ole tyypillinen suomalainen yhdistys. Yleensä järjestöissä on pieni aktiivisten osallistujien vähemmistö ja kannatusjäseniä on suhteellisen runsaasti. Järjestöissä aktiivisten jäsenten määrä ei kasva suhteessa jäsenten määrään. (Hokkanen & Kinnunen 2000, 10—11, Siisiäinen 2002b, 33). Runsaat kannatusjäsenten määrä suomalaisissa yhdistyksissä voi olla tulosta aktiivista jäsenhankintakampanjoinnista. Tällöin järjestölle on merkityksellistä se, että jäsenten kautta saadaan rahoitettua toimintaa, osoitettua järjestön painoarvoa ja tehtyä tiedotustyötä. Parasta Lapsille Pateniemen paikallisyhdistyksessä suurin osa jäsenistä osallistuu aktiivisesti yhdistys- tai vapaaehtoistoimintaan. Jäsenhankinta vaikuttaisi olevan vahvasti integroitunutta yhdistyksen vapaaehtoistyöhön. Jäseniä ei niinkään haeta yksinomaan maksaviksi jäseniksi vaan myös toimiviksi jäseniksi. Jäsenyys kertoi yleensä osallisuudesta järjestön vapaaehtoistyöhön. Myös suurin osa nykyisistä kannatusjäsenistä oli aiemmin ollut aktiivina vapaaehtoistojena järjestössä ja osa heistä toimi edelleen jossain määrin järjestöhallinnossa. Yksinomaan järjestöhallintoon keskittyneen vapaaehtoistoiminnan rajasin tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimusasetelmassa olimme alun perin päätyneet siihen, että olemme tutkijoina mukana kentällä. Kuitenkin pyrimme siihen, että emme ole häiriöksi toiminnalle. Olemme pyytäneet projektityöntekijöitä kertomaan meille heti, jos vaikuttaa siltä, että toiminnastamme voi olla haittaa varsinaisen toiminnan tarkoituksen toteutumiseksi. Osallistumisemme ei ole itseisarvo, vaikka se tuottaakin meille runsaasti hyödyllistä tietoa vapaaehtoisuudesta ja hankkeesta. Olemme mukana perustoiminnan ehdoin silloin, kun se on perusteltua ja mielekästä. Ankkuritoimijoille järjestettiin ensimmäinen koulutus- ja kohtaamisviikonloppu 16.—17.3.2002. Osallistuimme tutkijoina viikonloppuun. Tapaamiseen osallistui 25 henkeä, joita Ankkurin vapaaehtoistoiminta kiinnosti. Tapaamisessa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta. Samalla tutustuimme toimijoihin ja he tutustuivat meihin. Viikonloppuun osallistuminen antoi erittäin hyödyllistä esitietoa vapaaehtoisista. Viikonlopun yhteydessä sovin tutkimushaastattelujen ajankohtia siellä mukana olleiden toimijoiden kanssa.

Muihin vapaaehtoiisiin otin yhteyttä puhelimitse. Viikonloppuun osallistumisemme ansiosta myös monet niistä, jotka eivät tuohon koulutus-tapahtumaan osallistuneet, tiesivät tutkimuksestamme ja siitä, että ottaisin heihin yhteyttä. Monet sanoivat jo odotelleensa soittoani. Pääosa haastatelluista sovittiin heti ensisoiton yhteydessä. Viidessä tapauksessa aikataulun yhteensovittaminen vaati useampia yhteydenottoja ja sovittujen aikojen siirtoja. Tämä oli kuitenkin vaivatonta puhelinsoittojen, sähköpostin ja tekstiviestien ansiosta. Yksikään haastateltava ei kieltäytynyt haastattelusta, mutta muut esteet aiheuttivat sen, että kahdessa yhteydenotossa päädyimme haastattelusta luopumiseen.

Näkemykseni mukaan henkilökohtainen yhteydenotto ja keskusteleminen haastattelun sopimisen yhteydessä oli välttämätöntä, koska olin päättänyt aineistonkeruumenetelmän muotoilemisessa tutkittavalle raskaaseen ratkaisuun. Ennen haastattelua postitin haastateltavalle kaksi tehtävää, joista toisessa he rakensivat elämänkulkuaan ja toisessa suhdettaan kolmanteen sektoriin (liite 2). Tiesin aiempien kokemusten mukaan, että ihmiset suhtautuvat näihin tehtäviin hyvin yksilöllisesti. En halunnut, että etukäteistehtävät nostaisivat kynnystä osallistua itse haastatteluun. Puhelimitse saatoin painottaa haastateltavilleni, että tehtävät olivat vapaaehtoisia ja haastatteluun osallistuminen tärkein asia.

Olin etukäteen päättänyt, että en jatka haastatteluja, jos tunnen löytäväni saturaatiopisteen ilmiön suhteen. Useita kertoja löysin uudelta haastateltavalta samanlaisia osioita vapaaehtoisuudesta kuin aiemmilla oli ollut. Yleensä samassa tai viimeistään seuraavassa haastattelussa aukesi täysin uusi kuva elämänkulun ja vapaaehtoisuuden yhdistelmästä. Varsinaista saturaatiota en kokenut saavuttavani. Yleisimmät ilmiön osat toistuivat, mutta harvinaisemmat vapaaehtoisuuden merkitykset, määrittelyt ja paikantumiset elämänkulun osiksi ilmenivät aineistossa vain kertaalleen. En usko saavuttaneeni ilmiöstä kokonaishallintaa. Löysin joitain keskeisiä vapaaehtoisuuden rakennuspalikoita tietyssä järjestöllisessä, ajallisessa ja paikallisessa ympäristössä. Koen, että laaja aineisto auttoi vakuuttumaan yhdestä vapaaehtoisuuteen olennaisesti liittyvästä asiasta: vapaaehtoisuuden monenkirjaisuudesta.

3 Tutkimusaineiston kuvaus

Aineistoni ei mahdollista tutkittavan ilmiön, vapaaehtoisuus elämäntulon osana, kattavaa tutkimusta. Kyseessä on selvästi tapaustutkimus, jonka tulosten käytettävyys laajempaan tulkintaan on jatkosoveltajien vastuulla. Kyse on yhden paikalliseen kontekstiin sidotun paikallisyhdistyksen vapaaehtoisista. Maantieteellisen paikallisuuden muodostaa Oulun kaupunki ja pääosin kaupungin pohjoisosa. Yhdistyksen toiminnan käytänteet ovat muotoutuneet tuohon paikalliseen kontekstiin, vaikka jäsenistöstä osa asuu muualla tai on muualta Ouluun muuttaneita. Vapaaehtoisuus on nuorten, lasten ja lapsiperheiden kanssa ja heidän hyväkseen toteutuvaa vapaaehtoisuutta. Järjestö, jonka paikallisyhdistyksen vapaaehtoisista on kyse, omaa pitkän historian. Järjestön toiminnassa on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden aikana voimakas toiminnallinen muutos. Aiemmin toiminta keskittyi lasten kesäleiritoimintaan. Nyt tämän toiminnan rinnalle on kehittynyt nuorten ja lapsiperheiden kanssa tehtävä pitkäjänteinen projekteiksi rakennettu ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö (ks. Mäkelä-Näkki 1999; opinnäytetöitä: Aapro ym. 2000; Kuokka ym. 2000; Joki-Korpela 2000; Marjamaa 2001; projektiraportteja: Metsässä vai hukassa 1997). Vastaava kehitys on käyty läpi paikallisyhdistyksessä ensimmäisten joukossa koko järjestössä (Ahonen ym. 1998). Järjestön ja paikallisyhdistysten toiminnassa yksi asia on kuitenkin toistaiseksi pysynyt ennallaan. Toiminnat rakentuvat hyvin vahvasti vapaaehtoisuudelle. Ennen Ankkuria edes keskeiset projektitoimijat eivät ole olleet palkkatyöntekijöitä. Projektin yhdyshenkilöille, joilla on ollut vastuu projektin toimintojen organisoinnista, on maksettu kulukorvausta. Pääasiallinen toiminta on hoidettu alusta loppuun vapaaehtoisvoimin. Ankkuri on tässä mielessä uusi askel. Siinä vapaaehtoistoimijoiden rinnalle ovat tulleet palkkatyöntekijät (myös Smith 1996, 196).

Toteutin 27 haastattelua. Haastateltavat saivat valita haastattelupaikan. Pystyin tarjoamaan paikaksi Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen Oulun yksikköä. Se sijaitsee keskellä kaupunkia, joten sen saavutettavuus on hyvä. Toisaalta kerroin voivani tulla haastateltavan kotiin, työpaikalle tai muuhun hänen valitsemaansa paikkaan. Kerroin, että haastattelupaikan tulisi olla sellainen, jossa voisimme olla rauhassa kahdestaan ja jossa nauhoittaminen olisi mahdollista ilman taustamelua.

Haastateltavat jakautuivat puoleksi niihin, jotka kutsuivat minut kotiinsa (10) ja puoleksi sosiaalialan osaamiskeskukseen tullesiin (12).

Koti haastatteluympäristönä on aiemman kokemuksen mukaan tutkimuksellisesti erittäin hyvä, jos siellä on hyvät nauhoitusolosuhteet eikä läsnä ole muita ihmisiä. Tälläkin kertaa rauhoitetut kotiympäristössä tehdyt haastattelut olivat onnistuneita. Kuitenkin kotona on luonnollisia häiriöitä, joita tilanteista ei saa poistettua. Muut perheenjäsenet saattavat kaikesta huolimatta olla koko ajan kuuloetäisyydellä tai käydä välillä läsnä. Näin tapahtui neljässä tilanteessa. Tämä ohjasi haastateltavien kerrontaa, minkä olen pyrkinyt huomioimaan analyysissä. Kotiympäristössä haastateltavan elämästä saa kuitenkin kokonaisvaltaisemman kuvan, joten vastoinkäymisestä huolimatta pidän kotia edelleen hyvänä haastatteluympäristönä.

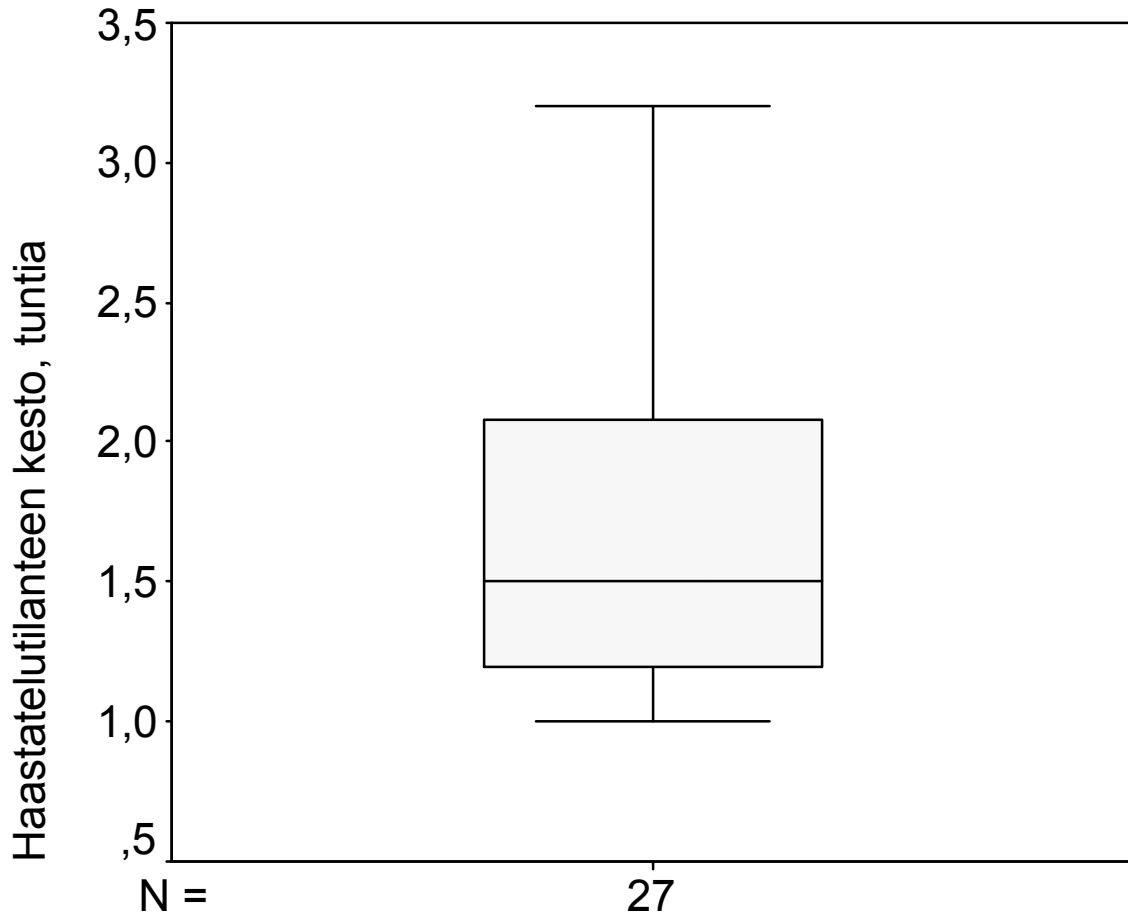
Toimistoympäristössä tehtävä haastattelu on haastattelijalle vaativampi toteutettava ja sisältää enemmän alkukankeutta. Haastattelutilanteet Kumppanuuskeskuksessa onnistuivat mielestäni hämmästyttävän hyvin. Halusin olla kohtelias emäntä ja yleensä tarjosin haastateltavalle kahvia tai pientä purtavaa. Tarjoamiseni eivät kuitenkaan olleet mitenkään suhteessa vieraanvaraisuuteen, jota minua kohtaan osoitettiin lukuisissa kotona tehdyissä haastatteluissa. Osasyynä toimistossa tehtyjen tilanteiden onnistuneisuuteen lienee se, että olin tavannut osan vapaaehtoisista aiemmin ja toisaalta vapaaehtoisuudesta ja omasta elämänkulusta saattoi olla helppoa puhua ”neutraalissa” ympäristössä, jossa elämänhistoriaa saattoi käydä läpi ilman nykyisen elämäntilanteen läsnäoloa. Häiriötekijöiltä emme toki välttyneet toimistossakaan. Puhelin soi ja välillä huoneeseen pyrki osaamiskeskuksen työntekijöitä. Nämä häiriöt olivat kuitenkin vain hetkelisiä. Pääosin sain tehdä haastattelut samassa kodikkaasti sisustetussa työhuoneessa, jossa oli erillinen pyöreä pöytä toimistopöydän lisäksi.

Kaksi haastattelua toteutettiin vapaaehtoisen työpaikalla. Työpaikka on usein ongelmallinen ympäristö runsaiden häiriötekijöidensä vuoksi. Tällä kertaa toinen työpaikkahaastattelu tehtiin illalla ja tilanne oli rauhallinen, mutta toisessa voimakas ilmasto häiritsi nauhoitusta. Lisäksi toteutimme yhden haastattelun ulkoilmassa, jossa liikenteen melu häiritsi, ja kaksi haastattelua yliopistolla. Yliopistoympäristöissä oli häiriötekijöitä ja tunnelma oli kiireinen.

Haastattelupaikkojen häiriötekijät olivat yleensä satunnaisia ja lyhytaikaisia eivätkä ne estäneet asioiden läpikäyntiä. Muutamassa tilanteessa muiden läsnäolo häiritsi kerrontaa omasta elämänhistoriasta läpi haastattelun. Tällöin haastateltavat kertoivat elämänkulun ulkoiset tunnusmerkit ilman, että he tulkitsivat niitä tai avasivat niiden merkitystä omalle elämälleen. Väliaikaisiin häiriötekijöihin haastateltavat reagoivat

vain siirtämällä elämäntilanteeseen liittyvien asioiden kerronnan aikaan, jolloin muita kuulijoita ei ollut.

Haastattelutilanteet olivat yleensä pidempiä kuin nauhoitetut haastattelut. Tilanne kokonaisuudessaan on merkityksellinen. Nauhoituksen ulkopuolella voidaan varmistaa asioita, joita nauhoitukseen ei haluta sisällyttää ja samalla tutkijalle voidaan antaa hyödyllistä informaatiota haastattelun analyysiin liittyen.

Kuva 3: Haastattelutilanteiden kesto.¹

Lyhyimmät haastattelutilanteet olivat tunnin mittaisia. Tyypillisimmillään kohtaaminen kesti puolitoista tuntia, pisimmillään yli kolme tuntia. Haastattelujen pituuteen vaikuttivat sekä tilanteen toteutukseen liittyvät tekijät

¹ Box plot -kuviolla tarkastellaan jakaumien hajontaa. Viivojen päät osoittavat lyhimmän ja pisimmän keston. Sekä alimmaisesta että ylimmäisistä viivojen alueella sijoittuu neljännes haastattelujen kestoista. Laatikon osoittamalle keston alueelle sijoittuu puolet havainnoista. Laatikon sisälle piirretyn viivan yläpuoleiseen laatikon osaan sijoittuu neljännes ja rajan alapuoliseen osaan neljännes haastattelujen kestoista.

että haastattelun sisällölliset tekijät. Alun perin rajattu aika tehosti haastatteluja, mutta teki niistä myös kiireisempiä. Kiireisessä tilanteessa asiat tulivat ilmi enemmänkin faktoina ja vastauksina eikä asioiden merkityksiin tai elämänkulun ja vapaaehtoisuuden prosessimaiseen kytkentään päästy yhtä syväälle kuin kiireettömissä tilanteissa. Vieraissa ympäristöissä haastattelut olivat yleensä lyhyempiä kuin tutuissa ympäristöissä. Runsaasti erilaisia vaiheita sisältäneet elämänkulut ja vapaaehtoishistoriat vievät enemmän aikaa kuin lyhyemmät ja selväpiirteisemmät. Tapaamisten kesto oli paljon kiinni haastateltavan päätöksestä, mitä hän minulle kertoo. Vaikka minulla oli haastattelurunko (liite 3), pyrin siihen, että kunnioitan haastateltavan halua rajata osan elämäkokemuksesta kerronnan ulkopuolelle. Haastateltavista suurin osa kuitenkin päätti kertoa elämäkulustaan asioita huomattavan avoimesti ja pohtia vapaaehtoisuutta monipuolisesti. Tämä auttoi valtavasti elämänkulun ja vapaaehtoisuuden välisten kytkentöjen löytämisestä. Tässä suhteen kertynyt aineisto muotoutuikin niin laajaksi, että koen tämän raportin vasta avaavan aineiston moninaisia mahdollisuuksia.

Tekstit litteroitiin vain sanallisen ilmaisun osalta. Äänenpainotukset ja muut puheen yksityiskohdat sivuutettiin. Kuitenkin tulkinnan kannalta ilmeisen merkitykselliset äänenkäytöt ja asiat huomioitiin (esimerkiksi nauraen puhuminen, äänenkäytön selvä hiljentäminen tai oven sulkeminen naapurihuoneeseen). Litteroitua tekstiä syntyi väljillä tekstiasetuilla 19—55 sivua haastattelua kohden. Yhteensä tekstiä kertyi runsaat 800 sivua. Lisäksi pidin päiväkirjaa haastattelutilanteesta, jonka tekstin liitin analyysiin. Yhden haastattelun nauhoitin vahingossa päälle ja toisesta pyyhkiytyi alkuosa pois. Molemmista haastatteluista tein välittömästi kirjalliset muistiinpanot. Molemmat epäonnistumiset liittyivät uuden nauhoitustekniikan (mini disc -laitteet) käyttöön erityistilanteissa, mikä ei vähentänyt virheiden aiheuttamien itsesyytösten määrää. Vaikka yhteydenpidossa uuden tekniikan monet välineet toivat haastattelututkimuksen rutiineihin joustavuutta, itse haastattelutilanteissa uuden tekniikan käyttö osoittautui vaikeammin hallittavaksi prosessiksi.

Olin pyytänyt, että haastateltavat voisivat halutessaan tehdä kaksi postitse lähettämääni tehtävää ennen haastattelua (liite 2). Haastattelussa pyysin tehtävät itselleni. Tilanteen mukaan saatoin käyttää niitä apuna haastattelun etenemisessä. Elämänkulkua kuvaavan tehtävän tekeminen oli vaativampi kuin kolmannen sektorin yhteyksiä kuvaavan tehtävän. Lähes kaikki olivat perehtyneet tehtäviin etukäteen. Tämä edesauttoi haastattelun

kulkua. Haastateltavat olivat jo työstäneet mielessään asioita, joihin haastattelutilanteessa paneuduimme. Etukäteistehtävät syvensivät haastattelujen kulkua silloinkin, kun ne olivat pikaisesti tai pintapuolisesti etukäteen tehtyjä.

Kolmannen sektorin suhdetta kuvaavan tehtävän olivat lähes kaikki tehneet etukäteen. Viiden kanssa teimme tehtävän haastattelun yhteydessä, jolloin tehtävä tuli kaikilta tehdyksi. Muutama haastateltava sanoi, että oli vaikea mieltää, miten tehtävä pitäisi tehdä. Tästä huolimatta kaikki olivat ymmärtäneet tehtävän oikein. Haastattelun aikana saattoi kuitenkin nousta esiin myös tehtävässä mainitsematta jääneitä yhteyksiä kolmanteen sektoriin. Täydensin nämä tehtävään niin, että kykenin jälkikäteen erottamaan haastattelun merkinnät omistani. Yleensä täydennykset olivat sellaisia, jotka haastateltavat kokivat selvästi vähemmän merkityksellisiksi kolmannen sektorin yhteyksiksi kuin ne, jotka he olivat omaaloitteisesti merkinneet.

Elämänkulkua kuvaava tehtävä oli vaativampi. Siinä haastateltavat olivat käyttäneet kirjeeni kehotuksen mukaisesti yksilöllisiä tapoja tehtävän suorittamiseen. Vaikka tehtävän toteutustapa vaihteli tiukasta janaesityksestä sanalliseen omaelämäkertaan, elämänkulut oli yleensä ilmaistunut siten, että niistä oli selvä hyöty haastattelun etenemiselle tai sen tulkinnalle. Joillekin elämänkulkuun liittyvien asioiden kuvaaminen oli miellyttävä kokemus. Toisille taas omaan elämään kuuluvien asioiden kirjaaminen oli ollut vaikeaa ja he mieluummin puhuivat asiat haastattelussa. Etukäteen tehtävän oli tehnyt 20 haastateltavaa. Yleensä etukäteen oli paikannettu ainakin selvät ulkoiset elämänkulun tapahtumat ja haastattelussa näille tapahtumille annettiin merkitys. Toisaalta osa oli etukäteistehtävässään luetellut elämässään vaikeaksi kokemansa asiat ja nimennyt niiden merkityksen omalle elämäkululle. Kahdessa haastattelussa kokeilin tehdä myös tätä tehtävää haastattelun kuluessa. Sen tekeminen haastattelun yhteydessä häiritsi kuitenkin haastattelun etenemistä, joten luovuin täydentämisestä lähes kokonaan, joten tehtävä jäi tekemättä viiden haastateltavan osalta.

Kokonaisuudessaan etukäteistehtävät toimivat hyvin. Ne auttoivat vapaaehtoisia haastatteluun valmistautumisessa ja minua haastattelun suuntaamisessa haastattelutapahtumassa sekä analyysin tekemisessä jälkikäteen. Kuitenkin haastattelujen toteutus etukäteissoittoineen, kirjeineen ja tehtävineen on vaativa ja raskas tapa rakentaa tiedonkeruu eikä siihen kannata lähteä, mikäli ei löydä monikerroksiselle aineistolle erityisiä perusteita. Osa vapaaehtoisistakin mainitsi etukäteistehtävät raskaiksi. Oletetta-

vaa on, että toisenlaisissa asetelmissa etukäteistehtävät olisivat voineet johtaa haastatteluista kieltäytymiseen, saapumatta jäämiseen tai haastattelutilanteiden epäonnistumiseen etukäteistehtäviin sisältyneen yksityiselle elämänalueelle tunkeutumisen tähden. Moni haastateltu toi esiin, että tutkimukseen osallistumista oli motivoinut se, että hän oli todennut tutkimuksen tarpeelliseksi joko yhteisen viikonloppumme tai muun paikallisyhdistyksessä käydyn keskustelun yhteydessä.

Syntyneen aineiston analyysin aloitin aineiston läpiluvulla. Rakensin koodirungon (liite 4), jota apuna käyttäen merkitsin marginaaleihin paikat, joissa kutakin asiaa käsiteltiin. Tein marginaaleihin myös merkintöjä kunkin haastattelun erityispiirteistä, jotka eivät tulleet koodirungon kautta esiin. Tämän jälkeen tein kustakin haastattelusta itselleni lyhennelmät, joissa pyrin lyhyesti kuvaamaan kunkin vapaaehtoistoimijan suhdetta keskeisiin tutkimusteemoihin. Lyhennelmien rakenne noudatti mukaellen koodirungon rakennetta. Tiiviillä tekstiasetteluilla sain lyhennelmät 2—5 sivun mittaisiksi. Lyhennelmään kirjoitin viittauksia alkuperäistekstien kohtiin, joista kyseiset asiat löytyvät. Tämän jälkeen temaattisia lyhennelmiä apuna käyttäen rakensin tutkimusteemoihin liittyen käsitteellisiä runkoja, jotka yleensä rakensin ristiintaulukoiden muotoon. Ristiintaulukoissa kukin yksilö muodosti oman rivin ja yhdistelyjen kautta löysin sieltä joko ilmiötä kuvaavia ulottuvuuksia ja jaotteluja tai ihmisiä kuvaavia luokitteluja.

Aineiston runsauden tähden osoittautui suhteellisen mahdottomaksi tuoda asioita tässä raportissa kattavasti esiin sekä oman tulkintani että haastattelukatkelmien kautta. Niinpä olen päätenyt ratkaisuun, jossa käytän haastattelukatkelmia epätasaisesti. Tämä tarkoittaa, että kirjoittamassani tekstissä asiat tuodaan yleensä huomattavasti kattavammin ja monipuolisemmin esiin kuin suorissa lainauksissa. Pyrin myös suhteellisen lyhyisiin haastattelukatkelmiin, joissa olen poiminut vain käsiteltävän teeman näkyviin. Tämä luonnollisesti heikentää asioiden kytkentöjen ja suhteiden esiintuloa lainauksissa. Ne olen pyrkinyt tuomaan esiin omassa tekstissäni. Ilman näitä rajoituksia suorien haastattelukatkelmien käyttö olisi paisuttanut raportin sivumäärää ja tehnyt siitä vaikealukuisemman.

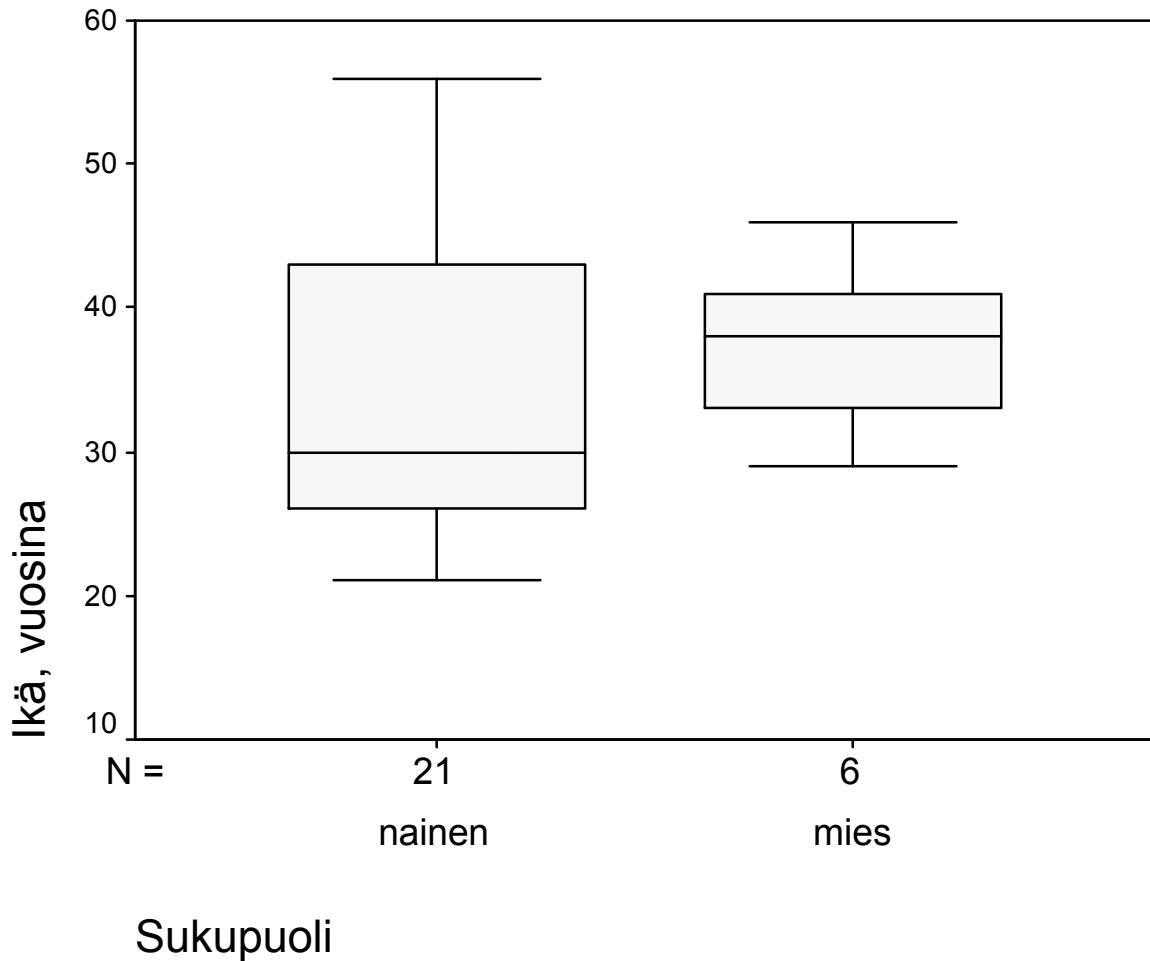
Olen identifioinut tekstissä käyttämäni haastattelukatkelmat vain arvottujen kirjainten avulla ja sen jälkeen viittaan sivuun, jolta tuo lainaus haastattelussa löytyy. Tämänkin identifioinnin olen varmuuden vuoksi jättänyt paikoin pois. Joitain pieniä muutoksia olen tehnyt itse puheeseen haastatellun tunnistamisen estämiseksi. Kun olen kokenut sen tarpeelliseksi

si, olen tarkastanut haastatellulta, että voin käyttää lainausta tai siitä tekemääni muunnosta raportissa. Tämän lisäksi olen luettanut osia raportistani muutamalla vapaaehtoistoimijalla tarkistaakseni, että henkilöt eivät ole myöskään paikallisessa kontekstissa liian tunnistettavia. Ymmärtämisen helpottamiseksi olen lisännyt joihinkin katkelmiin hakasulkeisiin katkelman kontekstiin liittyviä asioita, joiden kuvittelen auttavan lukijaa ymmärtämään katkelman sisältöä. Samalla tavalla olen merkinnyt myös tilanteita, joissa olen vaihtanut haastateltavan käyttämän termin yleisempään. Kolmella pisteellä ilmaisen tilannetta, jossa olen jättänyt välistä tekstiä pois.

4 Perustietoja haastatelluista vapaaehtoisista

Haastattelemiä vapaaehtoisia olivat työikäisiä. Jäsenistöön kuului myös vanhempia ihmisiä, mutta he olivat pääosin kannatusjäseniä. Haastateltujen iän keskiarvo on 34 vuotta. Keskimääräinen ikä ei kuitenkaan ole erityisen kuvaava tutkimusjoukolle, sillä iän hajonta on huomattava. Vanhin haastattelemiä vapaaehtoinen oli 56-vuotias ja yli 40-vuotiaita oli yhdeksän. Nuorin haastattelemiä vapaaehtoinen oli 21-vuotias ja alle 30-vuotiaita oli 11 henkilöä. Vapaaehtoisten työmarkkina-asema vaihteli. Suurin osa oli töissä. Erityisesti nuorempien työsuhteet olivat epävakaita. Haastatteluhetkellä muutama haastateltava oli työttömänä ja muutama päätoimisena opiskelijana. Haastattelemiä vapaaehtoisia ei kuulunut eläkeläisiä.

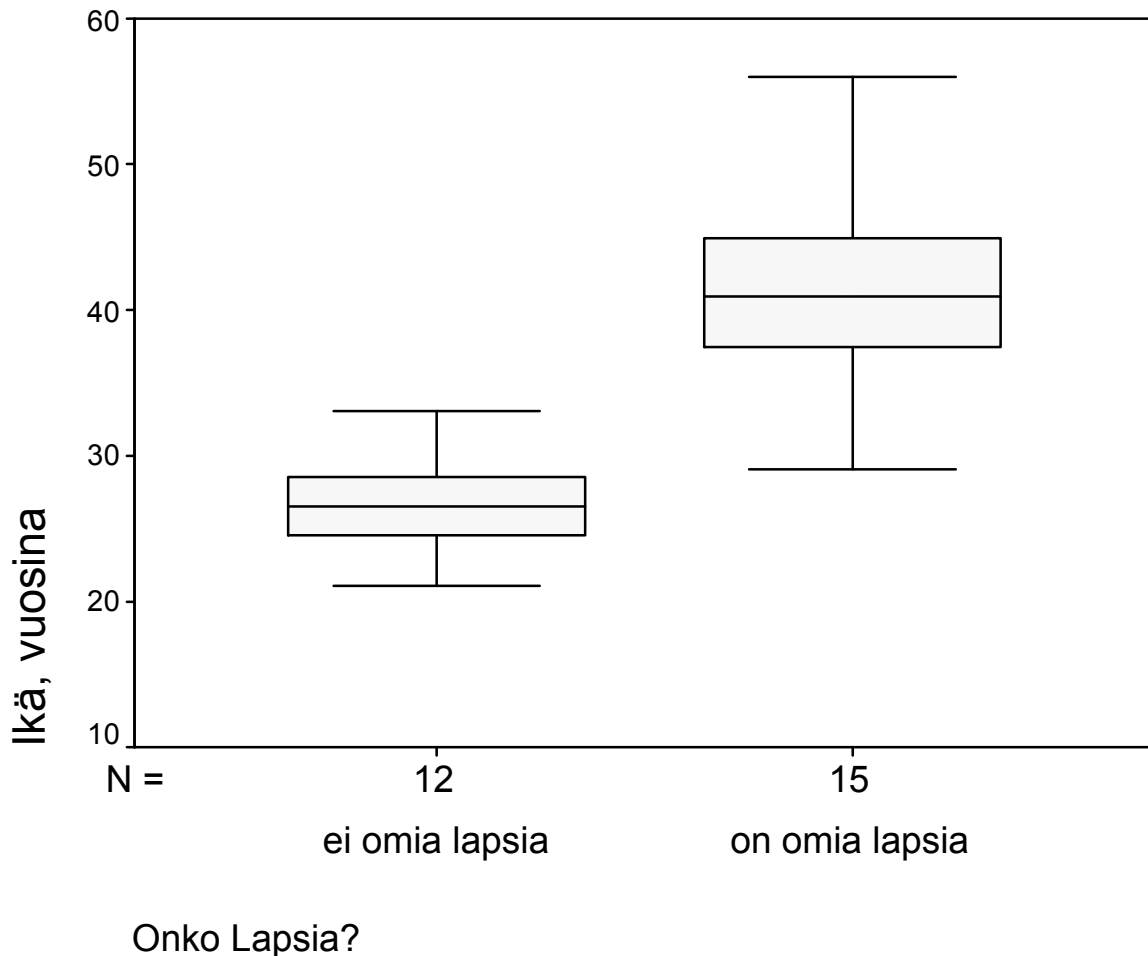
Haastattelemiä vapaaehtoisia samoin kuin järjestön jäsenistö kokonaisuudessaan ovat pääasiassa naisia. Kuusi haastatelluista oli miehiä. Miehet olivat keski-ikäisiä naisia vanhempia.

Kuva 4: Vapaaehtoisten ikäjakaumat sukupuolittain.²

Vapaaehtoisista hieman yli puolella oli omia lapsia. Kaikilla yli 35-vuotiailla vapaaehtoisilla oli omia lapsia. Suurimmalla osalla lapset asuivat edelleen kotona. Vain kahdella kaikki lapset asuivat jo omissa talouksissaan. Kotona asuvissa lapsissa oli kaikenikäisiä. Tutkitun paikallisyhdistyksen vapaaehtoisia ei tuntunut toiminnasta estävän omien lapsen vauva-, leikki-, koulu- tai murrosikäisyys eikä aikuisuus. Alle 30-vuotiailla vapaaehtoisilla ei yleensä ollut omia lapsia.

² Box plot -kuviossa sekä ylä- että alajanan alueelle sijoittuu neljännes tapauksista (esim. miehistä tai naisista). Laatikon alueelle sijoittuu puolet tapauksista siten, että laatikon sisällä oleva viiva osoittaa keskimmäisen havainnon arvon.

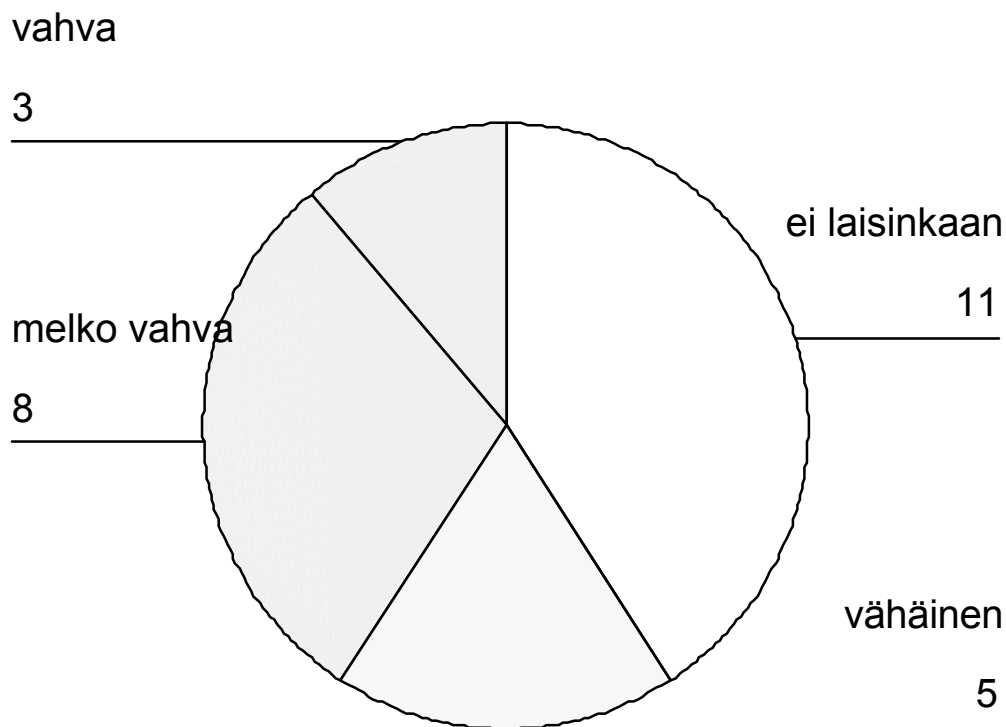
Kuva 5: Vapaaehtoisten ikä sen mukaan, onko heillä omia lapsia.³

Lasten suhteen haastatellut vapaaehtoiset jakautuvat kahteen pääasialliseen joukkoon: lasten hankintaa tulevaisuudessa suunnittelevat nuoret aikuiset ja lapsia omaavat kypsässä aikuisiässä olevat. Niillä haastateltavilla, joilla oli lapsia, oli yleensä useampi lapsi. Viidellä haastatelluista henkilöistä oli kolme lasta, kahdeksalla oli kaksi lasta ja kahdella oli yksi lapsi.

Elämänkulun avulla kartoitin myös vapaaehtoisten koulutusta ja työkokemusta suhteessa tutkitun vapaaehtoistyön ominaislaatuun. Lähes kaikilla haastateltavilla oli takanaan ammatillinen koulutus. Vapaaehtoisuus ei edellytä koulutusta. Joukossa oli ammattiin kouluttamaton vapaaehtoinen ja työelämän kouluttamia ammatillaisia. Useilla haastateltavilla oli useampi tutkinto tai tutkinnon jälkeinen erikoistuminen takanaan. Haastatelluista vapaaehtoisista 60 %:lla (16) oli koulutus, jonka voi katsoa sivuavan vapaaehtoistyön aihealuetta tai toimintamuotoja. Vapaaehtois-

³ Box plot -kuvion yläjanat ilmaisevat vanhimman neljänneksen ikäalueet. Laatikot ilmaisevat keskimmäisen neljänneksen ikäalueet ja alajanat ilmaisevat nuorimman neljänneksen ikäalueet.

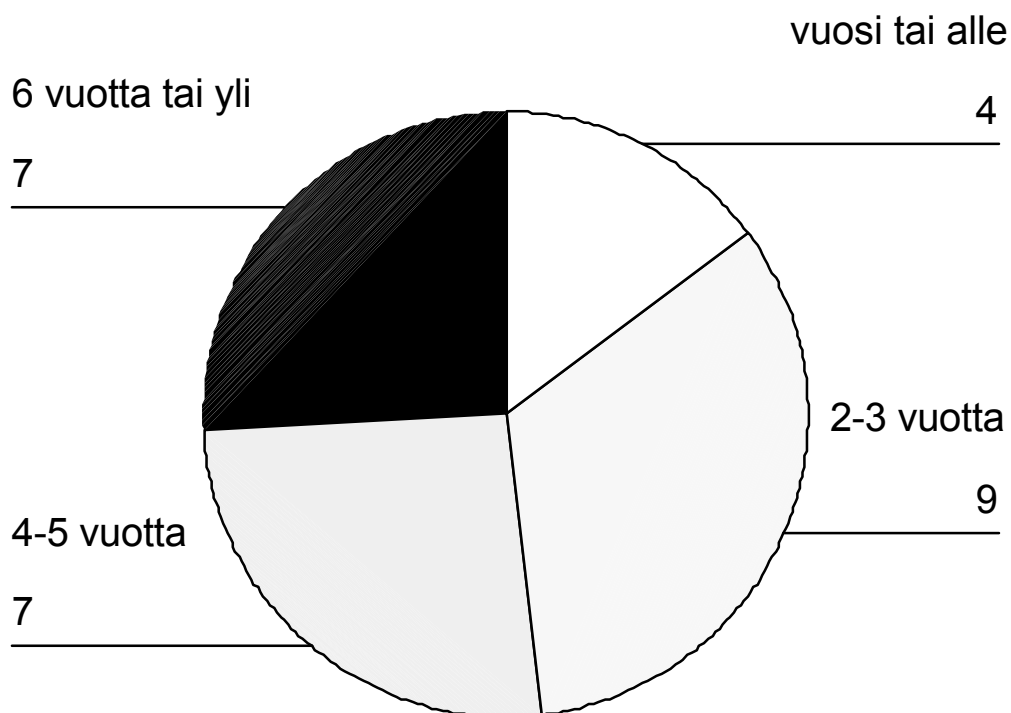
työn ”alaan” liittyviksi koulutuksiksi olen laskenut myös keskeneräiset koulutukset. Sosiaalialan koulutusta oli yhdeksällä, kasvatustieteiden neljällä ja terveystieteiden kolmella haastatelluista. Yleisin koulutus oli sosionomi-amk. Alan koulutusta omaavilla oli myös työkokemusta alalta takanaan. Nuorilla vapaaehtoisilla työurat olivat suhteellisen lyhyitä. Yleensä työuran kesto oli vuodesta kolmeen vuoteen. Kuudella haastateltavalla oli yli kymmenen vuoden työkokemus alalta, jonka työtehtävissä oli löydettävissä yhtymäkohtia vapaaehtoistyöhön. Koulutusten kirjo oli laaja, vaikka enemmistöllä olikin vapaaehtoistyön toimintakenttää jossain suhteellisen sivuva koulutus. Muiden ammattialojen edustajia olivat diplomi-insinööri, geologi, juristi, laboratorionhoitaja, lääketyöntekijä, muusikko, ravitsemustieteilijä, tekninen piirtäjä ja työtekniikan asiantuntija. Tutkimuksen kannalta on merkittävää, että näinkin suuri osa vapaaehtoisista edustaa koulutuksen ja työkokemuksen kannalta ”puhtaita” maallikoita.

Kuva 6: Palkkatyökokemuksen ja vapaaehtoistehtävien samankaltaisuus.

Haastattelujen perusteella luokittelin vapaaehtoiset niihin, joiden palkkatyökokemus oli vahvasti, melko vahvasti, vähäisessä määrin tai ei laisinkaan samankaltainen kuin vapaaehtoistyö. Viimeisimpään luokkaan sijoit-

tuiivat aiemmin luettelemani eri alojen ammatit. Samankaltaisuuden asteroja tulkitsin niiden osalta, joilla oli alan koulutus ja työkokemusta. Palkkatyötehtävät olivat yleensä vain jossain määrin vapaaehtoistyön kaltaisia. Hyvin harvalla oli löydettävissä vahvoja yhtäläisyyksiä palkkatyötehtävien ja vapaaehtoistoiminnan välillä. Yleensä kyse oli enemmänkin täysin erilaisesta palkkatyömaailmasta tai tilanteesta, joissa palkkatyön ja vapaaehtoisen työn välillä on joitain suhteellisen kapea-alaisia päällekkäisiä osaluja.

Kuva 7: Haastateltujen vapaaehtoisten Parasta Lapsille toiminnan kesto.

Pääosalla haastatelluista vapaaehtoisista oli jo kokemusta vapaaehtoistoiminnasta. Haastatelluista kaksi oli uusia. Heille Ankkuri on ensimmäinen vapaaehtoistyön muoto Parasta Lapsille -järjestössä, jos he siihen lähtevät. Pääosalla oli 2—6 vuoden vapaaehtoistyökokemus paikallisyhdistyksen toimintamuodoissa. Yleensä he olivat osallistuneet ainakin toiseen paikallisyhdistyksen aiemmista vapaaehtoisvoimin toteutetuista projekteista. Aiempi Satteenkaaren osallistuminen tuli ilmi 14 haastattelun yhteydessä ja Villihanheen osallistuminen 12 haastattelussa. Lisäksi neljällä haastatellulla oli kokemusta Ankkurin rakentamisesta, vaikka heidän osaltaan ei tullut

ilmi aiempia kytköksiä edeltäneisiin projekteihin. Useammasta kuin yhdestä projektista oli kokemusta seitsemällä haastatellulla vapaaehtoisella.

Taustatietojen perusteella tämän tutkimuksen erityisyys on, että tässä tarkastellaan työelämään kiinnittyneiden, vapaaehtoisuuteen sitoutuneiden vapaaehtoisten toimijuutta. Toisena erityispiirteenä voidaan pitää vapaaehtoisten ryhmän monipuolisuutta perhetilanteen, koulutustaustan sekä ikä- ja sukupuolijakauman suhteen. Kolmas erityispiirre on vapaaehtoisjärjestön vapaaehtoistoiminnan luonne. Vapaaehtoistyötä koskevissa oppaissa ja tutkimuksissa auttamissuhde ymmärretään yleensä kahdenkeskiseksi verbaaliseen kommunikointiin painottuvaksi suhteeksi. Auttamissuhde tutkitussa vapaaehtoistyössä on ryhmäpohjainen toiminnallisuus. Neljäs erityispiirre on Parasta Lapsille Pateniemen osasto toiminnan tarkoitus ja tarkoituksen toteutus. Haastatellut vapaaehtoiset ovat kiinnostuneita lasten ja lapsiperheiden asioista ja ovat kokeneet kyseisen paikallisjärjestön toimintamuodot itselleen sopiviksi kiinnostuksen ilmaisukanaviksi.

II VAPAAEHTOISUUDEN KULKU

Tässä osiossa käyn läpi vapaaehtoistoimijoiden kertomuksia omasta vapaaehtoisurastaan. Ensin käyn läpi sen, kuinka he päätyivät toimijoiksi. Seuraavaksi tarkastelen asioita, joiden he arvioivat mahdollistavan, estävän tai ainakin rajaavan vapaaehtoisena toimimista. Kolmanneksi kokoan yhteen tekijöitä, jotka ovat taustalla vaikuttamassa vapaaehtoisuudessa pysymiseen. Osiossa edetään pinnalta ytimeen. Seuraava luku luo aina edellistä syvemmän katseen niihin tekijöihin, jotka vapaaehtoisuutta määrittelevät. Kuitenkin ilman ensimmäistä askelta ei olisi tarvetta määritellä vapaaehtoisuuden merkityksiä toimijoille.

1 Vapaaehtoiseksi ryhtyminen

Jäsenten ja vapaaehtoisten toimijoiden hankinnasta keskustellaan pääosassa järjestöjä ajoittain hyvinkin kiihkeästi (Harju ym. 2001, 83; Helander 2001, 69). Jäsenten määrä on yksi mittari, jota järjestöjen toiminnan merkitystä arvioitaessa joskus käytetään. On päädytty johtopäätöksiin, että suuri osa suomalaisista kuuluu yhdistykseen — jopa useisiin yhdistykseen — ja että yhdistysten jäsenmäärät ovat olleet 1990-luvulla loivasti kasvussa (Helander 2001, 51, 70). Myös osa toiminnan taloudellisista tukijoista mittaa yhdistystoiminnan merkitystä jäsenmäärällä ja vapaaehtoistyöhön käytetyn tuntimäärän arviolla.

Yhdistysten jäsenyys on suomalaisille melko itsestään selvä osa kansalaisuutta. Tämä tuli hyvin esiin myös tutkimusaineiston keruun yhteydessä. Haastateltavat olivat ennen haastattelua piirtäneet omasta vapaaehtois-, järjestö- ja harrastustoiminnastaan verkostokartan. Siinä oli yleensä jo tässä vaiheessa useita tahoja ja toimintoja, jotka haastateltava koki elämänsä osa-alueiksi. Haastattelun kuluessa, kun kävimme elämäkertaa lävitse, nousi yleensä esiin lisää elämänalueita, joihin liittyi yhdistys, yhdistyksen jäsenyys tai toimiminen yhdistyksessä. Vaikka näiden merkitys oli vähäisempi kuin alun perin mainittujen, ne olivat kuitenkin selvästi kolmannen sektorin mahdollistamia kohtaamisen, tekemisen, kannanottamisen tai etujen ajamisen areenoita.

Jäsenistöä löytyy erilaisten epävirallisten ”puskaradioiden” kautta muiden tuttavuussuhteiden kylkiäisinä (mm. Määttä 1987, 54). Vapaaehtoistoimijoiden hankintaa helpottaa erityisesti isoilla järjestöillä myös

niitten tunnettavuus (mm. Yeung 1999, 12—13). Uudet ihmiset osaavat hakeutua toiminnan piiriin. Jäsenhankintaan kiinnitetään huomiota myös tiedotusvälineiden ja kohdennetun tiedotuksen kautta. Järjestöjen panostus ja kiinnostus jäsenhankintaan vaihtelee vahvasti. Erityisesti sosiaali- ja terveysalan vapaaehtoistyössä toimii nykyisin enenevässä määrin myös yhdistysten ulkopuolisia vapaaehtoistoimijoita yhdistystenkin organisoimassa vapaaehtoistyössä (Helander 2001, 67—68).

Tämän aineiston kautta voimme tarkastella yhden yhdistyksen aktiivitoimijoiden päätymistä vapaaehtoistyöhön. Tarkastelukulma on mielenkiintoinen, sillä kyseessä on yhden ajankohdan poikkileikkaustilanne aktiivijäsenistä. Aktiivijäsenet ovat lopputulos vapaaehtoisten hankinnasta vuosien saatossa. He ovat niitä, jotka ovat pysyneet toiminnassa. Pitää muistaa, että kyseessä on yksi erityinen yhdistys. Silti yhtymäkohtia löytynee moniin aktiivisesti toimiviin vapaaehtoisuuteen pohjautuviin järjestöihin.

Parasta Lapsille Pateniemen paikallisyhdistyksen vapaaehtoistoimijoiden hankinnassa on käytetty väylinä henkilökohtaisia yhteydenottoja ja keskusteluja, lehti- ja radiomainontaa sekä ilmoittelua koulujen ja oppilaitosten ilmoitustauluilla ja tietoverkoissa. Vapaaehtoisten etsintä on ollut aaltoilevaa. Vapaaehtoisten hankinta tiivistyy, kun erityisen vaativan voimanponnistuksen tiedetään olevan lähiaikoina edessä. Yhdistyksen toiminnassa esimerkiksi uudet projektit ovat vaihe, jossa aiempien aktiivijäsenten mukanaoloa varmistellaan ja uusia vapaaehtoisia pyritään löytämään. Muina ajankohtina uusien vapaaehtoisten etsimiseen kiinnitetään vähemmän huomiota.

Haastateltavat toivat yksimieleisesti esiin, että Parasta Lapsille ei ole tunnettu tai kuuluisa järjestö. Siksi suurimmalla osalla vapaaehtoiseksi ryhtymistilanteisiin liittyi myös se, että he kuuluivat ensi kerran järjestöstä ja sen harjoittamasta toiminnasta. Kyseessä on kuitenkin se tapahtuma, jonka aktiivitoimija haastattelussa mielsi lähtökohdaksi sille, että hän tuli hakeutumaan vapaaehtoiseksi. Muutamilla oli kuitenkin ollut jonkinlainen kosketus järjestöön jo ennen vapaaehtoiseksi ryhtymiseen johtanutta tapahtumaa.

”Et silloin mä kuulun eka kerran kaikuja siitä järjestötyöstä [naapurilta]. Ja tajusin, että ne hääräilee jossain tommosessa porukas. Mutta en mä silloin ollu vielä kiinnostunut ollenkaan. Meillä oli niin paljon niitä omia juttuja.” Z16

”Parasta Lapsille oikeestaan oli, se oli mulle ihan täysin tuntematon järjestö,” P23

Taulukko 1: Vapaaehtoiseksi löytämisen ensikosketus järjestöön.

Kanava ensikosketukselle	lkm	%
Oppilaitoksen kautta	7	26
Työ- tai harrastuskaverilta	3	11
Ystävältä tai tuttavalta	5	18
Oman perheen kautta	5	18
Omien lasten kautta	3	11
Osallistumalla projektiin	1	4
Lehti-ilmoituksesta	1	4
Muuten	2	8
Yhteensä	27	100

Paikallisyhdistyksen projektitoimintoihin on osallistunut runsaasti opiskelijoita. Tämä perustuu osittain siihen, että projekteihin liittyen oppilaitosten kanssa ollaan yhteistyössä ja opiskelijoihin luodaan kontakteja. Oppilaitoksista tiedon saaneet ovat sosiaali- tai kasvatusalan opiskelijoita. Haastatteluista välittyneen tiedon pohjalta vaikuttaa siltä, että projekteihin osallistuvista opiskelijoista pieni osa jää järjestön vapaaehtoiseksi. Opiskelu motivoi projekteihin opiskelijoita, joille ei syty opintosuoritusta vahvempaa suhdetta vapaaehtoiseen toimintaan. Opiskelijat ovat elämänsä murroksessa, joten elämäntilanteiden muutosten myötä vaihtuvat suurella osalla heistä myös harrastukset ja vapaaehtoistoiminta. Vaikka he eivät jääkään pidempikestoisesti vapaaehtoistoimijoiksi, heidän projektiaikainen toimintansa on merkityksellistä. Tällöinkin heidän opintosuoritukseen liittyvä vapaaehtoispanos on tarpeellinen sekä toteutettavalle projektille että heille itselleen. Opiskelijat saavat osallistumisensa kautta tunnetta vapaaehtoisuuteen, maallikkoauttamiseen, järjestötoimintaan ja kansalaisyhteiskuntaan. Oppilaitosten ja järjestöjen yhteistyöllä voidaan laaja-alaisesti kuvata opiskelijoiden kuvaa auttamisesta niin, että he muistavat ammattilaisina toimiessaan kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoisen järjestötoiminnan merkityksen hyvinvoinnin rakentajina. Järjestöjen ja oppilaitosten välinen yhteistoiminta on osa verkostomaisen hyvinvointiyhteis-

kunnan rakentamista. (Metteri 1998; Eskola 2001; Lodenius 2001, 149—151; Rapo & Eriksson 2001, 48—52.)

Opiskelujen kautta järjestöön ensikosketuksen saaneista opiskelijoista osa jää aktiivitoimijoiksi, ja he ovat merkittävä vapaaehtoisvoimavara. Haastatelluista vapaaehtoistoimijoista neljännes on tullut tätä kautta toiminnan piiriin. He sanovat vapaaehtoistoimijuuden täydentäneen ja monipuolistaneen heidän osaamistaan siitä, mitä he muuten koulutuksen, siihen liittyvien harjoittelujen ja työkokemuksen kautta olivat tavoittaneet. Koulun kautta toiminnan löytäminen oli saattanut tapahtua seinällä olleen tai sähköpostitse välitetyn ilmoituksen kautta, erikseen järjestetyn tiedotustilanteen tai opiskelijoiden keskinäisen ”puskaradion” kautta. Kaikki oppilaitoskanavat vaikuttivat tehokkailta. Monella opiskelujen kautta aktiiviseksi jääneellä oli myös muita kosketuspintoja järjestöön tai sen toimijoihin.

”Yks kaveri sano: ’Hän huomasi tämmösen, että ne hakis mukkaan opiskelijoita tämmöseen projektiin. Että siitähän sen opinnäytetyön vois tehdä’ ... sillä mielellä, että tehään sitte opinäytetyö ja ollaan mukana siellä vapaaehtoisina ... [Hän] on mulle ennestään tuttu ihminen. Sehän asu ennen meidän seinänaapurissa. Et se oli semmonen yllätys.” X6—7

”Meän piti tehdä semmonen itsenäinen harjoittelu. Ja siellä meidän ilmoitustaululla, että ’haluatko tulla leiriohjaajaksi?’ Ja mulla oli yliopistolla ohjaaja ja sovittiin systeemit. Mää sain sen harjoittelun sillä tehtyä. Ja sitä kautta mä jäin.” Å2

”Ne oli meidän koulun opiskelijoita, niillä loppu opiskelut ja ne lopetti vetämästä niitä kerhoja, niin sähköpostilla pisteli viestiä, että ’ketä kiinnostaa?’ Sitte tunsin niistä yhen, niin sen kans puhuin siitä.” R10

”Ku tuli projektiopintojen valinnan aika, niin niitä plaras kaikkia vaihtoehtoja, minkä tyyppisiä projekteja oli alkamassa ja ketä siinä on vastuuhenkilöinä. Niin [yhteyshenkilö], se sitte nappas ... elikkä se lähti sieltä, että joku kytkös oli, ne oli tuttuja ihmisiä. Ja sitten se, että se oli ehdottomasti lastensuojeluprojekti, sen mä halusin.” M10

Oppilaitosten kautta ohjautuu yleensä alan ammattilaisia toiminnan piiriin. Muut tiedonsaantikanavat ovat tavoittaneet sekä ammattilaisia että maallikoita.

Työpaikoillaan ja harrastuksissaan harvat vapaaehtoiset kertoivat vapaaehtoistoimijuudestaan. Kuitenkin myös näillä areenoilla käytyjen keskustelujen tuloksena oli muutama vapaaehtoinen saanut tiedon järjestöstä. Vapaaehtoishankintaa tapahtui eri alojen työpaikoilla. Kyse ei ollut aina ammattiin liittyneestä keskustelusta vaan muuten sopivaksi koetun ihmisen mukaan pyytämisestä. Toki työpaikoilla tapahtuneiden rekrytointien taustalla oli myös alan ammattilaisten keskenään käymiä keskusteluja.

”[Hän] mua vokotteli ja vokotteli jo siinä, kun me oltiin työkavereina... Mää menin johonki niitten kokouksiin sitte ja siellä löyty, siellä oli muutamii semmosii persoonii, ihmisii, joittenka kans tuntu, että meillä on, että täysin mennee mahottoman hyvin yksiiin” Z16

”Se oli joku työntekijäpalaveri... Se sano, että siellä tarvittais niitä vapaaehtoisia lissääki. Mua jotenki alako kiinnostamaan.” J16

”Mun työkaveri sano, että tarvis kesäleireille ohjaajia... en tiennyt tavaltaan koko järjestöstä yhtään mittään... Vaan lähin innokkaasti mukkaan sitte.” E7

Ystävien ja tuttavien kautta mukaan tulleita oli yleensä pyydetty henkilökohtaisesti mukaan vapaaehtoistyöhön. Kutsu on ollut ystävän arvio siitä, että toimintaan tarvittaisiin kutsutun taitoja ja tietoja. Henkilökohtaisesti osoitettu kutsu on jo sinällään luottamuksenosoitus tulevaa vapaaehtoista kohtaan. Se alentaa kynnystä tulla ja sitoutua toimintaan. Yleensä tätä kautta tulleet ovat osallistuneet ensitapaamiseen kokeilumielellä. Tämän kokemuksen perusteella he ovat jääneet mukaan toimintaan.

”Mulla on naisystävä, joka on täällä mukana. Niin mää jotenkin sen myötä tulin. Tai mää tulin varmaan ihan uteliaisuuttani. Siitä, että mää saan tavata toisia ihmisiä, aikuisia ihmisiä. Ja saan toimintaa.” S7

”Mun kaveri oli mukana ollu siinä jonku aikaa... Se aina puhu siitä ja sil-lai sivus aihetta... Ja siinä sain inspiksen, että mä lähen kyllä kattoon, mitä se on.” N3

”Mun paras kaveri oli näissä PL:n leireillä... alko uus nuorten ohjaajien koulutus... me oltiin just täytetty 15... siihen sitten loppujen lopuks ne, jotka pintty siihen kiinni, jatkaa vieläkin.” I5

Oman, lasten tai perheenjäsenten toimintaan osallistumisen kautta on vapaaehtoistoimijoiksi päätyneet kolmannes haastatelluista. Näissä tilanteissa tulevalla vapaaehtoisella on ollut jo toimintaan lähtiessään runsaasti läheisen ihmisen välittämää tietoa siitä, mitä edessä on. Toimintaan on lähdetty mukaan sen takia, että se on vakuuttanut lähtijän jo etukäteen. Lapset ovat kertoneet leirikokemuksista ja tuleva vapaaehtoinen on kokenut lastensa kautta toiminnan merkitykselliseksi. Vapaaehtoinen itse on osallistunut toimintaan, kokenut sen antoisaksi ja haluaa myöhemmin osallistua muiden auttamiseen omalla panoksellaan. Perheen kautta välittyy myös velvoittavaa vapaaehtoisuutta. Yhteiset harrastukset takaavat perheelle enemmän yhteistä aikaa.

”Vaimo oli saanu jostain tietoa siihen ja oli menossa siihen toimintaan mukaan. Niin ite sitten lähdin katselemaan, että minkälaista se on.” P23

”... meidän lapset oli PL:n leireillä useampana kesänä. Sitä kautta on nähny sen puolen ... Musta se oli jotaki tosi hienoa, ihan oikeesti... [Hän] sai houkuteltua mejät siihen semmoseen auttaja-palaveriin. Sitte vaan lähetettiin matkaan.” D8

”Siihen mää menin lasten kanssa mukkaan. Ja määhän siinä en ollu ohjaajana vaan mä olin perheenä. Ja siinä sitte tutustuin näihin ihmisiin. Ja siten kun projekti loppu, niin pyysivät, että lähenkö mukkaan tähän ja ... sillai pikku hiljaa.”

Villihanheen oli haettu vapaaehtoisia myös lehti-ilmoitusten kautta. Lehti-ilmoitus johti tuolloin kahdeksaan yhteydenottoon, jotka eivät yhtä lukuun ottamatta kuitenkaan johtaneet aktiiviin vapaaehtoistoimijuuteen. Tämä vapaaehtoinen oli nyt haastateltujen joukossa. Omat kiinnostuksen kohteet olivat osuneet yhteen ilmoituksessa kaivattujen ominaisuuksien kanssa. Päätös oli ollut hyvin selvä alun perin. Lehti-ilmoitusten kautta ei välttämättä tavoiteta panostukseen suhteutettuna kovinkaan runsaasti sitoutuneita toimijoita, mutta tiedotusvälineissä julkaistuilla vapaaehtoisten etsintäilmoituksilla tavoitellaan usein muitakin päämääriä, kuten julkisuutta ja tunnettuutta (Yeung 1999).

”Jotenkin, niin kuin mua justiin haettas siihen.” B11

Tämän yhdistyksen pitkäjänteistä toimijuutta tuottaville vapaaehtoisten hankintakanaville näyttäisi olevan tyypillistä toisaalta oppilaitosten kautta tapahtunut toisaalta ja erityisesti henkilökohtaisen kontaktin kautta tapahtunut lähestyminen. Oppilaitosten kautta saadaan sekä lyhytikäisiä että pitkäikäisiä toimijoita. Pitkäikäisistä toimijoista useilla oli kontakteja järjestötoimijoihin myös muiden elämänalueiden kautta. Henkilökohtaisten kanavien merkityksellisyydestä järjestöjen vapaaehtoisten tavoittamisessa on aiempiakin havaintoja (Määttä 1987, 54; Sorri 1998, 14). Tutkitun järjestön sitoutuneiden vapaaehtoisten rekrytoinnissa ne tulivat korostetusti esiin. Henkilökohtaisten kanavien hyvänä puolena voidaan pitää sitä, että vapaaehtoiskandidaattien koulutustausta ei muodostu yhtä määrääväksi tekijäksi, muodollisia haastattelutilanteita ei tarvita, tulijan sopivuudesta toimintaan on etukäteiskuva ja vapaaehtoisen henkilökohtaisesti tunteva voi toimia uuden tulijan sisään tuojana. Henkilökohtaiseen tuntemiseen perustuva vapaaehtoishankinta vaatii kuitenkin sitoutuneita vapaaehtoistoimijoita, jotka jaksavat tarkkailla kanssaeläjiä ”sillä silmällä”. Henkilökohtaisessa vapaaehtoishankinnassa keskeisempää kuin se, missä ja miten kohtaaminen tapahtui, oli tulevan vapaaehtoisen huomioiminen yksilönä.

Järjestötoimintaan sitoutuneet vapaaehtoistoimijat olivat tehneet onnistuneesti henkilökohtaista vapaaehtoishankintaa. Heillä näytti olevan vapaaehtoisten haku päällä kaikilla elämänalueilla. Kun sopivan tuntuinen ihminen tulee vastaan, häntä pyydetään mukaan toimintaan. Niinpä ensitiedon järjestöstä voi saada vaikka vuokraisännältä tai tanssikilpailuista. Joskus keskustelu ja kertominen kestivät vuosia, joskus mukaan tempauduttiin ensi kuulemalta.

Vapaaehtoiseksi tullaan omaan persoonaan sopivalla tavalla. Yksi pohtii kauan. Hän tutustuu järjestöön sekä kirjallisen materiaalin kautta että toiminnassa mukana olevia kuulostellen ja miettii oman elämänsä ja yhdistyksen vapaaehtoistoiminnan yhteensopivuutta. Toinen lähtee ensi kuulemalta kokeilemaan ja päättää vasta kokemuksesta saatuaan, sitoutuuko hän toimintamuotoon omalla panoksellaan. Kolmas huomaa väliaikaiseksi tarkoitetun toimimisen johtaneen kehityskulkuun, jossa vapaaehtoisuudesta kasvaa merkittävä elämänalue. Vapaaehtoisten etsimiseltä ja etsijältä vaaditaan kykyä huomioida tämä moninaisuus.

Tulos kertonee siitä, että monipuoliset kanavat vapaaehtoistoimijoita etsittäessä ovat tarpeen, jotta näin pieni yhdistys pystyy ylläpitämään voimakasta vapaaehtoistyöhön perustuvaa toimintaa. Seinillä, netissä ja tiedotusvälineissä olevat ilmoitukset voivat olla kimmokkeen antajia, ensi tie-

don välittäjiä. Jo toimivilla vapaaehtoistoimijoilla tulee olla sietokykyä sen suhteen, että osa toimijoista karsiutuu lyhyehkön toimimisen jälkeen. Toisaalta tulos kertoo, että aktiivitoimijoiden henkilökohtainen osallistuminen niin oppilaitoksissa kuin omilla elämänalueilla tapahtuvaan vapaaehtoisten etsintään on hyvin merkityksellinen tekijä. Vapaaehtoisten etsinnässä on kysymys paitsi tiedottamisesta, myös vapaaehtoisen huomioinnista jo ensikontaktissa.

Vaihtoehto?

Kysyin vapaaehtoisilta myös, olivatko he vapaaehtoiseksi ryhtymisen aikoihin harkinneet muita vapaaehtoistoiminnan muotoja tai toimisivatko he nyt jossain toisessa yhdistyksessä vapaaehtoisena, jos eivät olisi Parasta Lapsille Pateniemen paikallisyhdistyksen vapaaehtoisia. Osalle vastaus oli helppo. He tiesivät, että heidän olisi joka tapauksessa pitänyt löytää elämälleen tämänkaltainen sisältö. Tässä lienee kyse kutsumuksesta, joka oli saanut heidän kohdallaan täyttymystä Parasta Lapsille vapaaehtoistoiminnan kautta. Osa näistä vapaaehtoisista oli tietoisesti etsinyt uutta mielekäs-tä harrastusta tai vapaaehtoistoiminnan muotoa ennen vapaaehtoiseksi päättymistä. Mahdollisiksi muiksi toiminnan muodoiksi mainittiin muun muassa katu-, huume- tai kriisityö, vanhusten kanssa toimiminen, Partio, Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Yleensä vaihtoehtoiseen toimintaan liittyi ajatus ihmisläheisestä auttamistyöstä, jossa toimitaan lasten, nuorten tai lapsiperheiden kanssa. Kuitenkin myös yhteiskunnallista vaikuttamistoimintaa esimerkiksi ammattiyhdistyksen kautta pidettiin mahdollisena. Vaihtoehtojen pohdinta oli vain muutamalle merkittävä asia. Kyse oli siitä, että vapaa-aika on rajallista ja valittuun vapaaehtoistoimintaan haluttiin paneutua hyvin.

Vaihtoehtojen pohdinta oli helppoa myös sille pienelle vähemmistölle, joka katsoi vapaaehtoiseksi ajautumisen olleen elämänsäkulun mukanaan kantama sattuma. Näiden ihmisten oma arvio vaihtoehtoisesta elämänsäkulusta oli, että he eivät olisi osanneet hakeutua omaehtoisesti tämän-tapaiseen työhön. Vapaaehtoistoiminta oli kuitenkin tarjonnut antoisan uuden elämänalueen, josta nyt haluttiin pitää kiinni. Mutta ei voitu ajatella, että nykyinen muoto vaihtuisi toiseksi.

Vaihtoehtoisten toimintojen pohdinta oli osalle vapaaehtoista vastenmielistä, vaikeaa ja turhaksi koettua. He toivat esiin, ettei ajatus ole relevantti. He olivat löytäneet itselleen sopivan tavan toimia ja viihtyivät siinä. Tähän liittyi ajatus, että vapaaehtoistoiminta yhdistyksessä tarjoaa

niin monipuoliset mahdollisuudet, että muuttuva elämäntilanne tai kiinnostus ei pakota etsimään toista toiminnan areenaa. Vapaaehtoisuus oli kasvanut osaksi omaa elämäntapaa — toisilla isomman palan elämästä haukanneeksi, toisille pienemmäksi palaksi. Joka tapauksessa sitä pidettiin asiana, jonka vaihtoehtoja ei haluttu pohtia.

”En oo ees miettinykkää koko asiaa [muuta vapaaehtoistoimintaa]. Mun mielestä tämä tavallaan riittää mulle.” I25

2 Vapaaehtoistojena jatkaminen

Haastatteluista kävi jatkuvasti ilmi, että vapaaehtoiset olivat kokeneet itsensä tervetulleeksi joukkoon heti ensi kerralla. Henkilökohtainen lähestyminen ja jokaisen tulijan yksilöllisesti huomioiva vastaanotto olivat asioita, joiden vapaaehtoiset sanoivat vaikuttaneen siihen, että tulivat toimintoihin mukaan toisenkin kerran. Useat vapaaehtoiset mainitsivat avoimen ilmapiirin, lämpimän vastaanoton ja tasa-arvoisen kohtelun ensitapaamiseen liittynein tekijöinä, jotka vahvistavat sitoutumista. Ensikertalainen huomioitiin. Hänen näkemyksistään oltiin kiinnostuneita ja hän tunsu itsensä tarpeelliseksi (vrt. Tuorila & Siltaniemi 1999, 86). Samat ilmapiiriin ja ihmisten keskinäisiin suhteisiin liittyvät asiat olivat tärkeitä myös jatkossa.

”Et siellä mahtava oli se vastaanotto. Ei yhtään tuntunu semmoselta, että en kyllä tulis toista kertaa ja sitte siitä lähtien oon ollu mukana. Ja sit se oli mun mielestä hirveen kiva... et mä aattelin, että tuskin ne ees seuraavalla kerralla muistaa, kuka tuo oli... että jos ne nyt vaan sinne alkuun hehkutti. ... Mutta sitte hän soittelee mulle, että mitä ois tapahtumassa ... ne ihan oikeesti haluaa, että mä oon mukana.” A6

”Ku eihän nuo ihan hevillä irti päästä, ne soittelee perrään.” X7

Pitkällä tähtäimellä sekä vapaaehtoistojena jatkamista että siitä luopumista tukevat monenlaiset asiat sekä vapaaehtoisen omaan elämään että järjestöön liittyen. Haastatteluissa tuli ilmi vapaaehtoistojena lopettamiseen tai rajoittamiseen liittyviä asioita toteutuneina tapahtumina, mutta pyysin haastateltavia niitä myös kuvittelemaan. Vapaaehtoisuutta rajoittaneita tekijöitä tuli haastatteluissa jonkin verran esiin oman kokemuksen kautta. Pääosin vapaaehtoisuuden lopettamisen pohdinta perustui kuitenkin

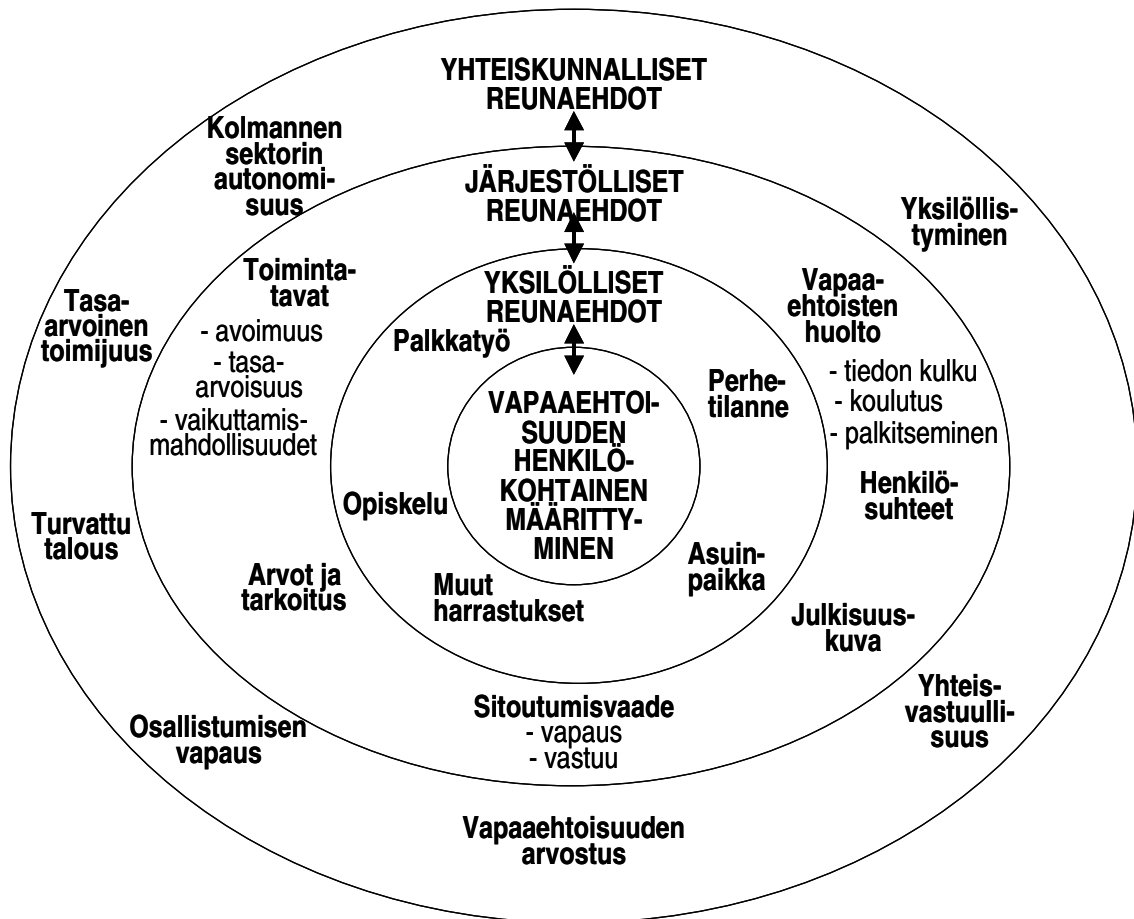
yritykseen hahmottaa etukäteen tilanteita, joissa vapaaehtoistoimintaa rajoittaisi tai sen lopettaisi.

Vapaaehtoisuudessa kiinni pitävien asioiden kerronta oli monisanaista ja vuolasta. Vapaaehtoisilla ei ollut vain yhtä syytä toiminnalleen, vaan toiminta koettiin yhtä aikaa monesta syystä sellaiseksi, jossa haluttiin olla mukana. Haastatteluista syntyi vaikutelma, että vapaaehtoiskokemuksen karttuessa suuri osa vapaaehtoisista oli pohtinut omaa suhdettaan järjestöön, sen toimintoihin ja toimijoihin useampaan kertaan ja suhde oli monipuolistunut kokemuksen karttuessa. Näihin tekijöihin paneudun tarkemmin vapaaehtoisuuden mielekkyyttä käsittelevässä luvussa.

Vapaaehtoisuutta rajaavia tekijöitä oli pohdittu, kun vapaaehtoinen oli määritellyt omaa tapaansa sitoutua vapaaehtoistoimintaan. Tämä tarkoitti toimintamuotojen, toiminnan intensiivisyyden ja säännöllisyyden pohdintaa. Vapaaehtoiset olivat pohtineet, millaiseen toimintaan osallistuminen oli hänelle ja hänen elämäntilanteelleen sopivaa, millaisen vastuun hän saattoi toimintamuodosta ottaa, kuinka usein ja kuinka paljon aikaa hän voi vapaaehtoisuuteen käyttää ja missä määrin hänen elämäntilanteensa mahdollistaa joustoa. Sen sijaan vapaaehtoisuuden rajoittamiseen mahdollisesti johtavia syitä haastateltavat pohtivat lyhytsanaisesti ja niukasti. Tämä liittyy siihen, että pääosa haastatelluista toimi aktiivisesti vapaaehtoisena ja reunaehdot olivat niin selkeästi omaa toimimista mietittäessä käyty läpi. Toiminnasta luopumisen pohdinta oli kaikkein vaikeinta, jopa vastentahtoista. Pohdintaa ei nykyisessä tilanteessa koettu mielekkääksi.

Nimeän vapaaehtoistoimintaa raamittavat tekijät yksilöllisiksi, järjestöllisiksi ja yhteiskunnallisiksi reunaehdoiksi. Tämän tutkimuksen aineisto muotoutuu vapaaehtoistyöntekijöiden haastatteluista, jolloin tulokset painottuvat niin, että kattavimmin sain kuva yksilöllisistä reunaehdoista. Toisaalta yksilölliset reunaehdot olivat myös helpoimmat ryhmitellä. Samat asiat toistuivat monilla vapaaehtoisilla. Järjestölliset ja yhteiskunnalliset reunaehdot tulevat tässä esiin niiltä osin kuin ne näyttäytyvät vapaaehtoisille. Kyse on heidän näkemyksestään siitä, mitkä asiat järjestössä ja yhteiskunnassa vaikuttavat siihen, että he ovat pysyneet tai eivät pysyisi vapaaehtoisina. Nämä reunaehdot eivät ole yhtä yhteisesti jaettuja kuin yksilölliset tekijät. Järjestöllisissä reunaehdoissa vielä löytyi runsaasti samoja tekijöitä, mutta yhteiskunnallisista reunaehdoista vapaaehtoiset toivat esiin hyvinkin eri asioita. Haastatteluissa käsitelimme myös muita kokemuksia vapaaehtoisuudesta kuin Parasta Lapsille -toimintaa, jos sel-

laista kuului haastateltavan kokemuspiiriin. Myös näitä olen hyödyntänyt seuraavassa analyysissä.

Kuva 8: Vapaaehtoisuuden yksilölliset, järjestölliset ja yhteiskunnalliset reunaehdot.

Yksilölliset reunaehdot

Toimintaa rajaavia yksilöllisiä reunaehtoja olivat elämäntilanteeseen ja elämäntapaan liittyvät asiat. Vapaaehtoistoiminta tapahtuu tilassa, jota rajaavat muut elämänalueet: opiskelu, työ, perhe, terveys ja muut harrastukset. Opiskelu ja työ koettiin reunaehdoiksi sen tähden, että niiden kautta hankitaan toimeentulo ja turvataan tulevaisuuden mahdollisuuksia. Niiden kustannuksella ei vapaaehtoisena voida toimia (myös Tuorila & Siltaniemi 1999, 86). Opiskelu ja työ rajaavat osallistumista eri tavalla eri ihmisillä. Jatkuva työnsaannin epävarmuus vaikeuttaa sitoutumista pidempikestoisiin projekteihin. Vapaaehtoisuuteen voidaan sitoutua vain siinä määrin, että

työ tai opiskelu ei sen takia häiriinny. Kuitenkin pitkäkestoisessa työsuhteessa olevien kohdalla myös työelämä oli yksittäistilanteissa joutanut vapaaehtoisuutta suosivasti. Esimerkiksi työvuorolistat oli laadittu niin, että vapaaehtoistoimija saattoi osallistua viikonlopputapahtumiin, sekä niiden suunnittelu- ja purkukokoontumisiin. Tällaisen työnantajan toiminnan vapaaehtoiset kokivat palkitsevina myös palkkatyön kannalta.

”Siinä oli semmonen yks vaihe, että ku opinnot oli lopussa, en ollu niin hirveen tiiviisti sitten.” X7

”Nyt sitte taas mennee se kesätyö eelle... ko on opiskelija ja jostain tulee rahhaa, niin mää valitten kuitenkin sen.” A7

”Elikkä se työ vie aika paljon sitä aikaa joka tapauksessa, vaikka sen miten kuten ajais sillai, että ei ala järjettömästi tekemään ylitöitä.” J21

Perhe näyttäytyi reunaehtona, sillä oman perheen hyvinvointi mainittiin yleensä ensisijaisena suhteessa toiminnassa mukana olleiden perheiden hyvinvointiin. Nurinkurisena visioitiin tilanteita, joissa oma perhe kärsisi perheiden edestä tehtävän vapaaehtoistoiminnan tähden. Vaikka oma perhe toisaalta tuotiin esiin vapaaehtoisuuden reunaehtona, se tuli esiin myös vapaaehtoisuudessa kiinnipitäjänä ja siihen kannustajana. Niistä vapaaehtoisista, joilla ei ollut lapsia, osa arvioi omien lasten syntymän vapaaehtoisuuden päätepisteeksi, mutta suurin osa arvioi vapaaehtoisuuden jatkuvan jossain muodossa omien lasten syntymän jälkeenkin. Useat toivat esiin, että järjestö on tarjonnut esimerkin perheen yhteisestä vapaa-ajanvietosta, jolloin perhe nähtiin vain vapaaehtoisuutta muuntavana tekijänä.

”Jos aattelee, että alakaa ite joskus perhettä perustaan ja tulee muita juttuja taas sitte, niin en tiä, miten se vaikuttaa toimimisen määrään.” A14

”Semmonen syy ois tietenki se, että jos omille lapsille jottai, että ne todella tarvis mua, kyllä se on etusijalla.” T13

”Ku ne omat elokuviot astu päälle... tuo juttu [vapaaehtoisuus] osaksi jäi.” Ä12

”Mun täytyy olla rehellinen ittelleni aina, että mitä mä lähden tekemään siinä vapaaehtoistyön puitteissa. Se mikä tuntuu hyvältä ja on ihan säädyllistä, sillä tavalla omaa perhettäki kohtaan.” Z35

Terveys on reunaehto, joka mainittiin mahdollisena rajoittimena yleensä silloin, kun vapaaehtoisella oli itsensä tai läheistensä kautta kokemusta sairastamisen tuomista elämänmuutoksista. Terveys saattaisi nousta näkyvämmäksi reunaehdoksi vapaaehtoistoiminnalle, mikäli tutkimus olisi kohdennettu vapaaehtoistoimintaan, johon osallistujat eivät olisi pääasias-
sa työelämässä olevia ihmisiä. Fyysisen terveyden pettämisen nähtiin rajoittavan sitä, millaisiin toimintoihin voi ottaa osaa ja millä intensiivisyydellä. Henkisten voimavarojen ehtymisen ja psyykkisen jaksamattomuuden ajateltiin johtavan yleensä ainakin lyhytaikaiseen sivussaoloon kaikes-
ta toiminnasta. Jos elämässä muuten on liian rankkaa, ei vaativaan vapaaehtoistoimintaan osallistumista pidetty mahdollisena. Toisaalta sen paremmin fyysisen kuin psyykkisen sairauden ei ajateltu välttämättä johtavan toiminnasta luopumiseen, vaan muuntamiseen, vähentämiseen, jaksottami-
seen tai tauon pitämiseen. Heikentynyt terveys tai jaksaminen olivat vain reunaehtoja, joiden puitteissa vapaaehtoinen itse määrittelee itselleen sopi-
van tavan toimia vapaaehtoisena. Toimintaan osallistumalla vapaaehtoinen myös kavensi sairauden otetta omaan elämäänsä ja nautti terveydestään.

”Jos terveys rupee pettään, niin silloin joutuu lopettamaan.” B15

”Ainut mikä on, jos tulee semmonen totaalinen väsymys, mutta mää veikkaan, ettei sitäkään tuu, koska mää oon jo sanonu, että mää teen sen mukaan, miltä tuntuu.” F46

”Kyllä mää silti sinne meen, se on tavallaan semmosta pällikuntoutusta itelle. Pääsi sinne porukoihin miettimään vähän muita juttuja. Ja koke-
maan, että mää oon hyödyllinen ihminen... se on tavallaan tuonu, et se on entistä tärkeempää mulle tuo järjestötoiminta.” X16

Vapaaehtoisuutta on usein pidetty järjestöaktiivisuuden tavoin samoille yksilöille kasaantuvana ilmiönä (Tuorila & Siltaniemi 1999, 78). Ajatel-
laan, että yhtäällä aktiivinen on monessa aktiivinen. Vapaaehtoisissa oli sekä toimijoita, joille Parasta Lapsille Pateniemen paikallisyhdistys oli ai-
noa järjestö, jonka toimintaan he ottivat osaa, että sellaisia, jotka toimivat useissa järjestöissä. Yleensä tutkittu paikallisyhdistys oli se järjestö, johon osallistuminen oli aktiivisinta. Niille vapaaehtoisille, jotka toimivat aktii-
visti monissa yhdistyksissä, yhdistysten kautta organisoitu toiminta oli keskeinen tapa käyttää vapaa-aikaa. Enemmistöllä useassa järjestössä toi-

mivista yhdistysten toimintatavat olivat niin erilaiset, että vapaaehtoinen ei kokenut niiden toimintaa laisinkaan keskenään kilpaileviksi. Yleisintä oli, että muiden (harraste- tai edunvalvonta)järjestöjen kautta koettiin toimittavan vain omaa itseä varten, kun taas Parasta Lapsille -toiminta oli toimintaa toisten hyväksi ja merkitykseltään "syvempää". Harva vapaaehtoinen toimi yhtä aikaa useissa sosiaalialan vapaaehtoistyön muodoissa. Heille tämän järjestön vapaaehtoisuus oli yhtäaikaista useamman yhdistysaktiiviteetin kanssa ja vapaaehtoisuutta tässä järjestössä punnittiin suhteessa muiden järjestöjen toimintaan.

”Se on semmosta itsensä ilmaisu tuu luovuus. Se on ihan eri kastia. Oikeestaan tää Parasta Lapsille ja ammattiliitto on varsinaisia järjestöjä, joissa haluaa parantaa heikkoja olosuhteita tai jotakin, nuo muuthan on vaan semmosia ittensä hoitamisia.” O17

”Tämä uusi vapaaehtoistyö nyt tulee mun tulevaisuudessa niin edelle. Mulla jää silloin PL:sta pois osa tekemisistä.” C37

”Mutta jotenki semmonen vastenmielisyys, että kun siihen on nyt sidottu palkollisia ja sitte vapaaehtoisia. Toiset saa palakan ja toiset tekkee ilmaiseksi. En tiä. Se ei nyt oo oikeesti se, ei mulla oo aikaa. Tuo uusi harrastus vie niin paljon aikaa, se on kuitenkin parempi hoitaa.” O7

Vaikka olenkin edellä eritellyt reunaehtoja yksitellen, ne muodostavat käytännön päätöksenteossa kimpun, jonka kokonaisuuden perusteella vapaaehtoinen päättää osallistumisestaan. Valinta tehdään sen hetkisen elämäntilanteen kokonaisuudessa ja suhteessa vapaaehtoisuuden toimintamuotoihin. Samakin vapaaehtoinen otti erilaisissa elämäntilanteissa osaa erilaisiin toimintoihin ja kantoi vastuuta siinä määrin kuin oma tilanne tuolloin mahdollisti. Vapaaehtoinen, jonka työnantaja oli aiemmin joutanut työvuoroissa vapaaehtoistyön mukaan, ei halunnut jatkuvasti vaatia joustavuutta. Vapaaehtoinen, joka edellisessä projektissa oli tehnyt vastuullisia tehtäviä, koki että seuraavassa on muiden vuoro.

”Tässä vapaaehtoistyössä, että mä oon ottanu aika voimakkaasti välimatkaa, koska mä haluan miettiä. On niin monenlaisia tekijöitä, on ensinnäkin uus työ ja sit se on todella haastava. Ja sitte, että miten tämän oman terveyden kans, tämän uuen perhetilanteen kans.” Ä18

Vapaaehtoisten yksilöllisyys tulee vahvasti esiin. Yhdellä ihmiselle esteeksi muodostuva tekijä voi toiselle olla merkityksetön ja sama vaikeus, joka yhdellä johtaa (väliaikaiseen) luopumiseen vapaaehtoistyöstä, voi toisella tiivistää vapaaehtoistyötä. Tämä näkyi selvästi muun muassa perheristiriitojen käsittelyssä. Vapaaehtoisuus muodosti toisille alueen, joka tiivisti ja vahvisti perheyhteisyyttä yhteisen osallistumisen kautta. Toiset taas kokivat, että perhesopua parantaa se, että vapaaehtoisella on ikioma areena, jonne pääsee välillä tuulettumaan.

Yksilölliset reunaehdot ovat niitä, joilla on merkitystä yritettäessä yhteensovittaa vapaaehtoisten toiminnanmahdollisuuksia ja -haluja siten, että niistä saadaan syntymään kokonaisuus, joka mahdollistaa yhdistyksen ja erillisten toimintamuotojen toteutumisen. On tärkeä huomioida vapaaehtoistyön yksilölliset reunaehdot ja niiden tuomat riskit toimintaa suunniteltaessa. Yksilöllisten reunaehtoisten tunteminen tekee mahdolliseksi riskien minimoimisen ja ennakoimisen (Harju ym. 2001, 85). Tuntemusta tulee olla erityisesti toiminnan koordinoijilla, mutta myös vapaaehtoisten keskinäinen tuntemus auttaa reunaehtoisten joustavassa huomioinnissa. Pitkäaikainen toimiminen vapaaehtoistyön parissa auttaa ymmärtämään vapaaehtoisuuden ja yksilön elämäntilanteiden monimuotoisia yhteen nivoutumia. Vastuutiimien ja koordinaattoreiden tehtävä on vaativa.

”Ja kyllä tosiaan, kyllä ne ihmiset aika lailla alakaa sitte nuihin hommiin mukkaan, jos vain soppii aikataulun puolesta.” S18

Järjestölliset reunaehdot

Vapaaehtoisten puheissa tuli ilmi järjestöön kiinnittyneitä reunaehtoja toiminnalle. Järjestöllisiä reunaehtoja eriteltiin harvoin paikallisyhdistykseen ja keskusjärjestöön. Pääasiassa vapaaehtoistoimijat puhuivat itselleen läheisemmästä paikallisyhdistyksestä ja oletettavasti myös kokemus keskusjärjestöstä on välittyntä ja värittyntä paikallisyhdistyksen toimivuuden kautta.

Vapaaehtoisuuteen osallistumisen järjestölliset reunaehdot tulivat esiin järjestön toimintatapojen ja toiminnan organisoimisen kautta. Reunaehtoja esiin tuotaessa korostettiin yleensä sitä, että nyt toimintatavat koettiin toimiviksi ja oikeiksi. Tämä nähtiin yhdeksi toimintaan motivoivaksi tekijäksi. Reunaehdot tuotiin esiin nykyiselle käänteisenä tilanteena: jos näin ei olisi, olisi toimiminen epävarmaa. Erityisen merkitykselliseksi koettiin avoimuus toiminnassa. Avoimuus tarkoitti aidosti toteutuvaa demo-

kratiaa. Vapaaehtoistoimijat kokivat, että yhdistys rakentuu keskinäiselle toiminnan kehittämiseksi ja vaikuttamiselle. Paikallisyhdistyksen toiminta syntyy vapaaehtoisen yhteisen kehittämisen tuloksena. Toiminnassa ei ole merkityksellistä ainoastaan toiminnan toteutus vaan myös sen kehittämiseen osallistuminen ja toimintatapoihin vaikuttaminen. Aktiivisten vapaaehtoisten kokemana tekemisen ja vaikuttamisen paikka on tarjolla siitä kiinnostuvalle. Toistuvasti vapaaehtoiset toivat esiin myös sen, että vapaaehtoisten keskinäinen yhteen toimiminen ja toimijoiden keskinäinen tasa-arvoisuus ovat tärkeitä yhdistyksen lähtökohtia. Oikeus tulla toimintaan yksilönä ja tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on, oli merkityksellistä. Jokaiselle toimijalle tulee löytyä paikka, jossa hän on parhaimmillaan.

”Mehän harrastetaanki oikein... että me kyseenalaistetaan asioita sillai ...ei nää meidän hommatkaan ois kehittyny yhtän mihinkään suuntaan, jollei me tutkittais ja sorkittais vähän sieltä sun täältä näitä juttuja.” Z18

”Järjestö semmosennaan, se ei oo tähän mennessä antanu lähellekkään niin paljon, ku tuo projekti ... järjestön jotku jutut ja kokkoukset, jotenki ei oo tuntenu kuuluvansa vakiokalustoon vielä. Se on ollu ehkä se, että mää oon tässä projektissa mukana ja nyt mä en oo sittoutunu mihinkään muuhun.” M21

”Sitte, ku se menee vielä byrokraattisemmaksi kuin se nykyään on. Mä vihaan byrokraatiaa yli kaiken. Ja sitte, ku tulee tämmösiä tulostavoitteita ja muita tämmösiä... no ehkä sekään ei saa koskaan lopettamaan, mutta ärsyyntymään aina tiettyjä instansseja kohtaan.” D15

”Tottakai se vaikuttaa siihen toimintaan, minkälaisia tavallaan ne työkaiverit, vapaaehtoiset, on. Että jos ois ollu tympeitä, en usko, että oisin jääny.” Å3

Jokainen vapaaehtoinen tulee mukaan yhteiseen toimintaan, jolloin joidenkin toiminnan perusajatusten tulee olla yhteneviä. Samanhenkisyys vapaaehtoisten kesken on merkittävä asia. Järjestöllisen toiminnan tarkoitus ja tarkoitusta tukevat arvot olivat yhteisen toiminnan kulmakiviä. Samanhenkisyydellä viitattiin ihmisen kunnioittamiseen ja erityisesti lapsiin, nuoriin, lapsiperheisiin ja heikompiosaisiin. Yhteistä toiminnan orientaatiota kuvattiin sitoutumisena, välittämisenä, tukemisena, auttamisena, solidaarisuutena, yhdessä elämisenä ja vastavuoroisuutena. Vaikka perusasioiden yhteisyyttä korostettiin, koettiin tärkeäksi, että myös niistä käydään yhteistä

keskustelua. Järjestössä tulee siis olla tilaa keskustelulle ja moninaisuudelle. Vapaaehtoisten keskinäiset yhdessäolot erilaisilla järjestötoiminnan areenoilla mahdollistavat tämän keskustelun ja vaikuttamisen sekä niihin liittyen omakohtaisen sitoutumisen.

Eräs mielenkiintoinen yksityiskohta oli suhde järjestön vasemmistolaiseen historiaan. Suurimmalle osaa vapaaehtoisista vasemmistolainen historia on tuttu asia, mutta se on nimenomaan historiaa. Sillä ei koettu yleensä olevan vaikutusta omaan vapaaehtoistoimintaan: ei sen paremmin toimintaan vetävänä, kuin siitä poistyyntävänäkin tekijänä. Osalle vapaaehtoisia historia oli ollut yksi lisätekijä, joka oli alentanut kynnystä osallistumiseen ja teki toimimisen yhdistyksessä kodikkaaksi ja turvalliseksi. Toisille järjestön puoluepoliittinen sitoutumattomuus oli reunaehto, jonka puitteissa oltiin valmiita pysymään toiminnassa mukana. Haastatteluissa kävi ilmi, että osa vapaaehtoisista oli keskustellut poliittisesta sitoutumisesta keskenään ja kaikkien aatesuuntien edustajat samoin kuin poliittisista aatesuunnista kiinnostumattomat kokivat itselleen olevan toiminnassa tilaa. Yhdistys on selvästikin onnistunut toimintansa uudelleenlinjauksessa niin, että puolueisiin sidottu poliittisuus on taaksejäänyttä, mutta tunnistettua historiaa.

”Se tavallaan herätti luottamusta, että siellä oli niin erilaista väkeä. Ne ei ainakaan ollu siellä sen takia, että ne kaikki kuuluis tuohon kastiin taikka jotain tällasta.” V16

”Enemmänkin varmaan semmonen humaani ajattelutapa, solidaarinen ajattelutapa. Mutta taas mää koen, että se rajottaa, jonkun ismin alle tietyllä tavalla meneminen.” Ä10

”Mua se enemmän viehättää, että se ei oo pelekästään hienojen rouvien hyväntekeväisyys, vaan että siellä tietyllä tapaa kulukee tämmönen yhteiskunnallinen ajatus... Mutta ihan semmonen puoluepolitiikka, sitä mää en haluais niissa kuvioissa kuulla.” J36

”Mää vastustan kaikkia aatteellisia järjestöjä. Mutta tää toiminta on niin fiksu ja sitä nyt ei tuoda enää esille tätä punasuutta. Se menettelee, mä siedän sen.” D16

Vapaaehtoistoimintaa voi olla hyvin monenlaista. Paikallisyhdistyksen vapaaehtoistoiminnasta suurin osa on vaativaa ja pitkäjänteistä ihmisryhmien kanssa toimimista. Tähän liittyy merkittävä järjestöllinen reunaehto, joka

on vapaaehtoisten oikeus itse säädellä osallistumisestaan ja sitoutumisestaan toimintaan. Vapaaehtoiset ovat toiminnan kautta nähneet, että vapaaehtoistyötä tehdään kentällä, jolla toiminnan tarpeelle ei näy loppua. He tietävät ja näkevät, että työtä riittää ja he haluavat olla toiminnassa mukana. He myös näkevät, että kukin toiminta ja projekti tarvitsee sitoutuneen perustiimin, joka yhdessä kykenee onnistuneen toiminnan varmistamiseen. Kuitenkin moni toi esiin, ettei voisi osallistua toimintaan, mikäli vaadittaisiin nykyistä sitoutuneempaa tai säännöllisempää osallistumista. Tämä asettaa vapaaehtoistyön koordinoinnille merkittävän haasteen, josta paikallisyhdistys oli toistaiseksi selvinnyt. Kyse on kaiken aikaisesta kilvasta ihmisten ajasta ja voimavaroista. Yhtä aikaa työelämän vaateiden kasvamisen kanssa myös vapaaehtoistoimijuuden vaatavuus lisääntyy. Paikallisyhdistyksen onnistuminen on ollut mahdollista, sillä vapaaehtoisuus on muotoutunut joillekin elämäntavaksi ja toiminnan kehittäminen on merkittävä asia riittävän monelle vapaaehtoiselle. Kriisitilanteissa uudet vastuunottajat ovat löytyneet.

”Välillä ottaa kovalle ja just se, että ei tosiaankaan välttämättä tarvikkaan aina jaksaa kaikkia tehdä. Siirretään asioita vähän eteenkin päin [muille vapaaehtoisille]. Ja välillä joku teki taas enemmän. Onneksi siinä on useampi tyyppi kuitenkin ollu.” V11

”Mää koin sen [säännöllisen järjestötoiminnan] rasisiteeksi viime vuojen aikana. Ja kyllä se ihan ymmärrettiin.” Å3

”[Hän] totta kai nakitti mut siihen semmoseksi vastuuhenkilöksi, tämän [Matin] ja [Maijan] ohella. Se oli semmonen nakki, että ’voi ei. Kaks ja puoli vuotta!’ Jouanko mää, ehinkö mää, pystynkö mää olemaan niin kauan? ... Mutta sitte, totta kai mää sanoin, että kyllä se onnistuu. Ja sitte oltiin koko projekti. Se oli ensin semmosella, pittää kato olla tämmönen psykologinen takauloskäytävä, että ’katotaan vuojen päästä uudelleen. Että katotaan vuojen päästä ja mietitään uudelleen’ ... Ja sitte, ko se vuosi oli menny, niin ei sitä kukkaan ota sitä hommaa ennää.’Nää tiiät kaikesta kaiken.’ ” M12

”Me ollaan johtokunnan jäsenet sitouduttu siihen, että jos me ei löydetä niitä ohjaajia ja hätäpaikka tullee, niin me ite sinne raahaudumme.” Z39

Vahvasti vapaaehtoistyöhön keskittyneessä toiminnassa tärkeäksi koettiin vapaaehtoisten ”huoltoon” liittyvät toimintakäytännöt. Säännölliset suun-

nittelu-, koulutus- ja purkutilanteet olivat tärkeitä toiminnan sujuvuuden, sen joustavan kehittämisen ja vapaaehtoisten sitoutumisen kannalta. Osalla vapaaehtoisia oli kokemuksia väsymyskausista tai toiminnan toteuttamisessa syntyneistä ristiriitatilanteista. Niihin valmistautumisessa ja niiden ehkäisemisessä sekä käsittelemisessä erilaiset vapaaehtoisten keskinäiset keskustelu- ja toimintatilanteet koettiin antoisiksi. Vapaaehtoisten keskinäisissä tilanteissa keskustelua tai kehittämistä vaativista asioista puhuttiin ja etsittiin yhteistä ohjenuoraa jatkoa varten. Toiminnassa kertyneet epäilyt, kitkat ja kehittämisisideat ratkottiin ja haudutettiin vapaaehtoisten keskinäisissä tilanteissa. Tämä mahdollisti sen, että varsinaisessa vapaaehtoistoiminnassa voitiin keskittyä täysipainoisesti itse toimimiseen. Yhteistilanteet toimivat paitsi motivoivina ja sitouttavina myös palkitsevina, sillä niissä jaettiin keskenään onnistumisen kokemukset ja positiivinen palaute ja luotiin yhteishenkeä.

Muutama vapaaehtoinen toi esiin myös järjestön maineen ja julkisuuskuvan. Järjestön positiivinen imago ja julkisuuskuva ovat toimintaan osallistumisen edellytyksiä. Mikäli järjestö saisi kyseenalaista julkisuutta toimintakäytäntöjen tai varojenkäytön osalta, vapaaehtoisuus pitäisi harkita uudelleen. Järjestöä pidettiin yleisesti nykyisellään heikosti tunnettuna, mutta sen mainetta muutoin hyvänä. Usea toivoi järjestölle enemmän näkyvyyttä, mutta kukaan vapaaehtoisista ei maininnut järjestön vähäistä mainetta tekijäksi, joka heikentää toimintaan sitoutumista. (Myös Tuorila & Siltaniemi 1999, 91—99.)

Tutkitun paikallisyhdistyksen toimintatavoissa avoimuus, tasarvoisuus ja ruohonjuuritasolta kumpuava toiminnan kehittäminen olivat järjestöllisiä reunaehtoja, joilla saadaan luotua imua vapaaehtoistoimintaan. Ne olivat tekijöitä, joiden avulla paikallisyhdistys voi vaikuttaa siihen, että vapaaehtoinen tulee jatkossakin mukaan ja vapaaehtoistoiminta säilyttää kilpailukykynsä erilaisten ajanviettotapojen joukossa. Vapaaehtoiset olivat hyvin tyytyväisiä paikallisyhdistyksensä toimintatapoihin ja toimintailmaperiin. Paikallisyhdistys koettiin yhteiseksi asiaksi ja siinä ja sen kautta vaikuttaminen tärkeäksi ja helpoksi.

Vaativien hankkeiden kehittäminen ja läpivieminen vapaaehtoisvoimin oli paitsi antoisa myös uuvuttava kokemus. Paikallisyhdistyksen vapaaehtoistyö on vaativaa, joten toimijoista oli ajoittain puutetta, jolloin erityisesti vastuuhenkilöt olivat alkaneet kaipaamaan myös palkallista tukihenkilöstöä. Toiminnallisista reunaehdoista huolehtiminen tulee jatkossa entistä tärkeämmäksi. Vapaaehtoiset korostivat sitä, että vaativaa

projektityötä ei jaksa tauotta. Uusien projektien läpivientiin tarvitaan aina uusia ihmisiä, joten yhdistystoiminnan pitäminen avoimena, tasavertaisena ja uudet tulijat huomioivana tulee olemaan tärkeä osa-alue. Projekteihin liitetyt vapaaehtoisten yhteiset koulutukset ja suunnitteluun sekä kokemusten vaihtoon tarkoitettut palaverit koettiin hyvin merkityksellisinä pitkäkestöisen jatkamisen kannalta. Niissä voidaan purkaa toiminnassa syntyneet tilanteet niin, ettei vapaaehtoisten välisiin suhteisiin pääse kehittymään jännitteitä. Yhteinen suunnittelu ja tapaaminen mahdollistavat myös sen, että toiminnassa säilyy muuntuvuus, joka jälleen motivoi kehittymisestä ja kehittämisestä kiinnostuneita vapaaehtoisia.

Yhteiskunnalliset reunaehdot

Yhteiskunnallisia reunaehtoja ei suoraan käsitelty läheskään kaikissa haastatteluissa. Tässä esiin tuodut reunaehdot rakentuvat edellisiä selvemmin tutkijan haastatteluista tekemien tulkintojen varaan. Yhteiskunnallisia reunaehtoja kytkettiin harvoin suoraan oman osallistumisen reunaehdoiksi, mutta niiden nähtiin mahdollistavan, estävän tai suuntaavan kolmannen sektorin, järjestöjen ja organisoidun vapaaehtoistyön toimintaa. Yleensä todettiin, että julkisen sektorin toiminta tarvitsee rinnalleen järjestöllistä toimintaa. Todettiin, ettei ammattilaisten toiminta voi koskaan korvata maallikoiden toimintaa. Järjestöllisen sektorin vapaus ja joustavuus on aina tarpeen. Siellä yksilöä voidaan kuulla juuri sellaisena kuin hän haluaa. Vapaaehtoistoimintaa ei tarvitse tiukasti kahlita eikä sen tarvitse totella samassa määrin ulkoapäin annettuja sääntöjä kuin virallisen palvelutoiminnan. Vapaaehtoisuuden tulee täten ulottua yhteiskunnalliseen reunaehtoon saakka. Nähtiin, että julkisen talouden kriisi yhdessä arvomaailman kovenemisen kanssa on lisännyt järjestötoimijoiden tarvetta ja kysyntää entisestään. Tässä nähtiin riski, että yhteiskunnallisella tasolla vapaaehtoisuutta innostutaan ohjailemaan niin paljon, että sitä ei enää olekaan. Tällöin aito ihmisten keskinäinen auttaminen joutuisi etsimään uusia vapaampia alueita. Kolmannen sektorin autonomisuus nähtiin keskeisenä ehtona nykymuotoisen vapaaehtoistoiminnan olemassaololle.

”Kolmannen sektorin työ ... se on tavallaan jalat siellä samalla maan kamaralla ... se ei saa hämärtyä se, että sitä vastuuta lyyään liikaa sille vapaaehtoisporukalle.” M24

”Kyllähän ensisijaisesti se on valtiovallan tehtävä huolehtia näistä huono-osaisista. Ei missään nimessä voi säilyttää kolmannen sektorin työntekijöille, vapaaehtoistyölle tätä ihmisten hyvinvointia... se vapaaehtoistointa on tavallaan semmosta extraa, mitä voidaan tavallaan tämmösille huono-osaisille, autettaville antaa.” Å15

”Sehän lukkeeki meiän toiminta-ajatuksessa, että me ei korvata virallista työtä. Me ei voia tehdä sitä, eikä meillä oo halua siihen. Mut kyllä, minun henkilökohtainen näkemys on, että kyllä se välillä läheltä lippaa.” X36

”Kai sen kolmannen sektorin näkee... semmosia koloja taikka semmosia kohtia, joissa on tyhjää aika paljon. Semmosissa kohdissa toimimisena.” V14

Vapaaehtoiset analysoivat julkisen sektorin ja järjestöllisen — erityisesti vapaaehtoistoiminnan — suhdetta myös toisinpäin. Todettiin, etteivät myöskään vapaaehtoiset toimijat voi korvata ammattilaisia. Vapaaehtoistoiminnan rajat nähtiin selvinä. Oman järjestön kohdalla painotettiin sen ennaltaehkäisevää luonnetta. Uusiin haasteisiin vastaamisen suhteen oltiin varovaisia. Vapaaehtoistoiminnalla ei haluttu vähentää julkisen sektorin tarjoamaa tukea perheille. Päinvastoin koettiin, että tuen ja avun tarve yhteiskunnassa on lisääntynyt niin, että tarvitaan kokonaisuudessaan lisää ja moninaisempia tuen muotoja.

Yhteiskunnan tarjoama taloudellisen tuen projektisidonnaisuus koettiin toimintaa virkistävänä, mutta myös rajoittavana tekijänä. Aiemman toiminnan yhteydessä oli nähty tarve perheiden ja lasten intensiivisemmän tukemisen tarpeita, joiden toteuttamisen tiedettiin vaativan rahaa. Projektit oltiin valmiita hyväksymään, jotta toimintaa voidaan kehittää paremmin vaikeissa tilanteissa elävien lasten ja lapsiperheiden nykytarpeita vastaavaksi. Projektin pyörittämisen hallinnolliset ja legitiimisyteen liittyvät tehtävät vievät kuitenkin voimavaroja yhdistyksen perustoiminnoilta. Yhdistyksen toiminta kärsii, kun projektin erityistoiminta kehittyy.

”Ja sitte tään julkisen [ja järjestöjen] välillä. Ja sitte myös järjestöjen kesken, että miten se yhteistyö lähtee. Ja sitte selkeesti siellä on niitä kilpailuasetelmia ja muita projekteja... No projektithan on aika huono homma, että jos on projekteja projektien vuoksi... aito tarve olemassa, niin se syntyy sitte. Musta se oli hieno homma.” Å28

Yhteistyösuhteiden kehittäminen yhteiskunnallisiin lähitoimijoihin tuli usein esille. Vapaaehtoiset halusivat rakentaa lapsiperheitä paremmin tukevan järjestelmän, jossa kuitenkin vapaaehtoistoimijoiden tulee säilyttää autonomisuutensa.

Järjestöihin organisoitunut vapaaehtoistyö nähtiin osin seuraukseksi yhteiskunnan yksilöllistymiskehityksestä. Se lisää yksinäisyyttä, ja vapaaehtoiseksi ryhtyminen on tapa taistella omaa ja muiden eristäytyneisyyttä vastaan. Vapaaehtoistyö osaltaan mahdollistaa yhteisvastuullista toimintaa yksilöllistyneessä yhteiskunnassa. Se jatkaa osaltaan talkoiden, osuuskuntien, yhteiskunnallisten liikkeiden ja naapuriavun perinteitä.

Yhteiskunnalliset reunaehdot ovat niitä, joihin vaikuttaminen vaatii paljon ja pitkäjänteistä yhteistyötä yhteiskunnan eri toimijoilta. Jotkut näkivät yhteiskunnallisiin reunaehtoihin vaikuttamisen tarpeelliseksi, mielekkääksi ja tärkeäksi osaksi järjestön toimintaa. Yleisemmin pelkkä oman toiminnan olemassaolo koettiin todistukseksi siitä, että vapaaehtoistyötä tarvitaan, sitä on aina, eikä sen olemassaoloa helposti saada tukahdutettua. Moniarvoisessa yhteiskunnassa oman toiminnan olemassaololla koettiin rakennettavan parempaa yhteiskuntaa ja ylläpidettävän itselle tärkeää arvomaailmaa.

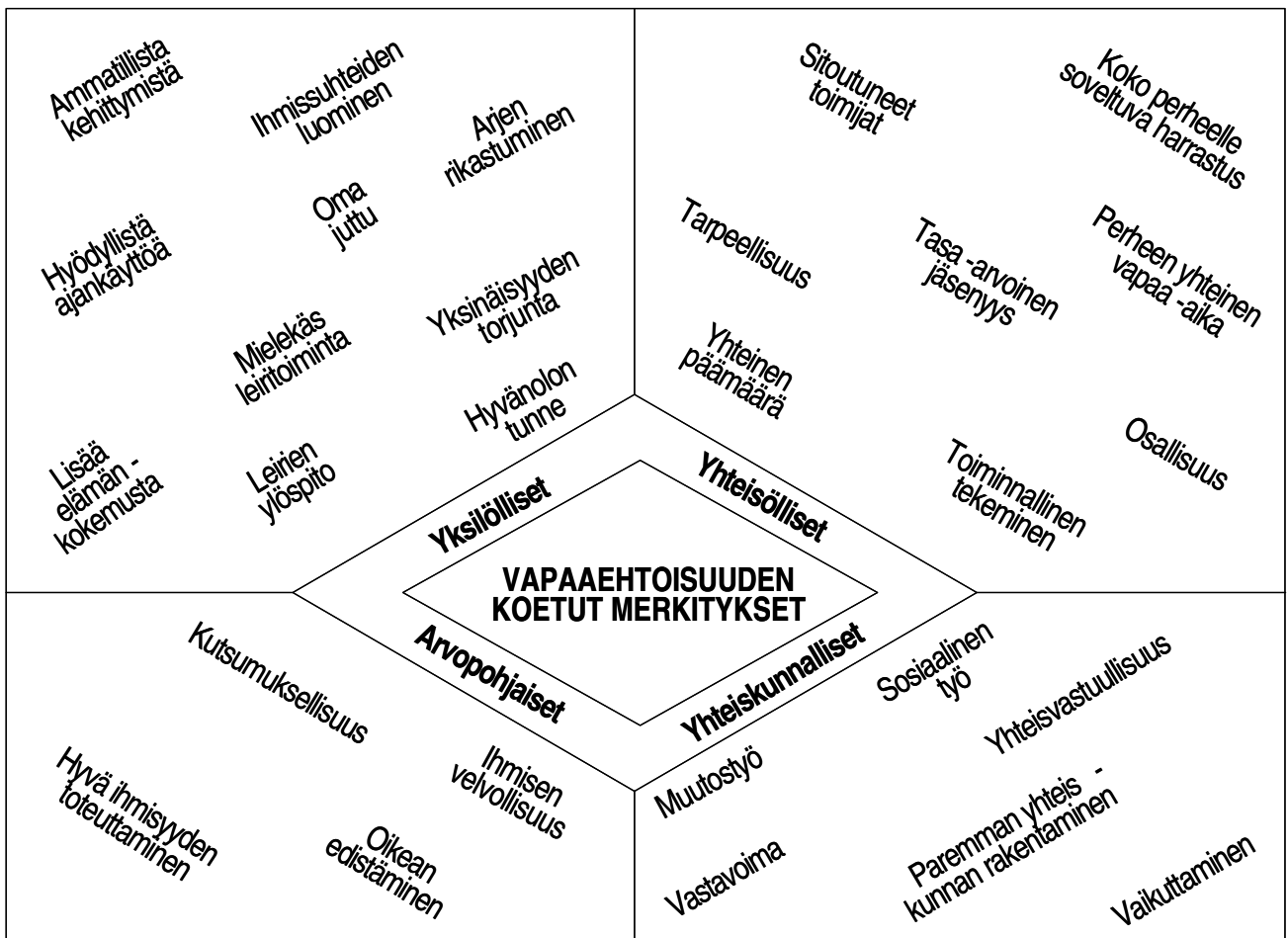
Olen tarkastellut vapaaehtoistoimijuuden reunaehtoja. Pelkääntään näiden kautta katsottuna vastuullisen ja vaativan vapaaehtoistoiminnan onnistunut organisointi vaikuttaa vaikealta ellei peräti mahdottomalta tehtävältä. Seuraavassa luvussa löydämme tekijöitä, jotka kertovat, miksi ja miten vapaaehtoiset tekevät toiminnan mahdolliseksi.

3 Vapaaehtoisuuden mielekkyys

Kutsun tekijöitä, joiden haastateltavat kertovat kiinnipitävän vapaaehtoisuudessa, innostavan siihen ja selittävän sitä, vapaaehtoisuuden mielekkyudeksi. Voitaisiin puhua myös vapaaehtoisuuden merkityksistä. Mielekkyys sana liittyy tekijöiden positiiviseen lataukseen ja henkilökohtaiseen tarkastelutapaan. Monet vapaaehtoiset käyttivät sanaa mielekkyys, mutta mielekkyys kuvaa myös yleisempää orientaatiota siitä, että asia koetaan sellaiseksi, että sillä on vetovoimaa. (myös Peltola 2002, 62) Mielekkyys tarkoittaa monia eri asioita. Se on konkreettisen toiminnan sopivuutta itselle, toiminnan tarjoamien ihmiskontaktien antoisuutta, arkielämän rikastumista, kokemusta siitä, että tekee oikein tai tekee tarpeellista tehtävää, se

on kutsumuksen tai yhteiskunnallisen velvollisuuden täyttämistä tai vastavuoroisuutta ihmisten keskinäisessä elämisessä.

Vapaaehtoisuuden mielekkyyden tarkasteluun pätee sama rajaus kuin reunaehtoien tarkasteluun. Aineistosta johtuen tarkastelukulma on yksilökeskeinen, vapaaehtoistoimijoiden kokemasta mielekkyydestä lähtevä. Mielekkyyden lähteissä korostuvat yksilölliset ja yhteisölliset tekijät, mutta niissä näkyvät myös yhteiskunnalliset tekijät. Kaikkien näiden taustalla ja varsin merkittävänä on omasta arvomaailmasta kumpuava mielekkyys. Toiset haastateltavat tuovat vapaaehtoisuuden perusteista kertoessaan arvot vahvasti esiin. Toisilla arvot välittyvät oman elämäkerran kerronnan kautta, vaikeivät he niitä erikseen nosta esiin. Vapaaehtoisuuden arvopohjainen mielekkyys kuultaa myös yksilöllisten, yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten mielekkyyksien läpi.

Kuva 9: Vapaaehtoisuuden yksilöllinen, yhteisöllinen, yhteiskunnallinen ja arvopohjainen mielekkyys.

Yksilöllinen mielekkyys

Yksilöllisen mielekkyuden kokeminen lähtee vapaaehtoisen omasta elämäntilanteesta tai persoonallisuudesta.

Elämäntilanteeseen voi liittyä liiallinen vapaa-aika tai vähäiseksi koettu ihmissuhteiden määrä. Liiallinen vapaa-aika voi olla seurausta asumismuodosta, erosta, lasten aikuistumisesta, työelämän vakiintumisesta, muiden harrasteiden kiinnostamattomuudesta tai elämäntapojen muutoksesta. Vapaa-aikaan voi liittyä ihmissuhteiden vähäisyys tai niiden pinnallisuus. Vapaa-aika ja vapaus kääntyvätkin yksinäisyydeksi, tarkoituksettomuudeksi ja eristäytymiseksi. Luontaisen yhteisöllisyyden vähetessä ihmiset kaipaavat organisoidumpaa yhteisöllisyyttä. Vapaaehtoisuuden kautta haetaan merkityksellistä olemista ja tekemistä sekä ihmissuhteita: mahdollisuutta kohdata samoja ihmisiä useammin mielekkään tekemisen yhteydessä.

”Se oli itelle semmonen henkireikä... siinä itekki tehtiin ja oltiin mukana ja saatiin näitä kokemuksia. Se ei ollu silleen vaan, että lapset teki ... vaan se oli semmosta, me saatiin ne samat elämykset ja vähän koetettiin yhdessä tehdä juttuja. En mää sitä silleen kokenu raskaaksi... Ei siinä ois elämyksiä sillä tavalla saanu, jos ei ois ollu mukana lapsia... Ehkä se oli se yhistelmä aina, mikä sen elämyksen toi.” F44

”Aina ko on ollu siinä mukana, niin siitä on kuitenkin saanu semmosen ihmeellisen voiman ja tyydytyksen... on hirveen väsyny, ko on tullu sieltä, sitte seuraavana päivänä aivan ihana olotila ollu.” S22

Vapaaehtoisuuden kautta halutaan rikastuttaa omaa elämää. Vapaaehtoisuudessa saa uutta elämäkokemusta ja tutustuu erilaisiin elämäntapoihin ja ihmiskohtaloihin. Se tarjoaa mahdollisuuden omaan itsenäiseen elämäntilanteeseen, jonka avulla laajentaa käsitystään elämästä.

”No ihan yksinkertaisesti mää tykkään olla siinä. Jos vois sanoa näin, niin se on mun suurin harrastus, tämä PL. Et se ei oo työtä, vaikka se joskus kyllä sitäkin on tavallaan... Et joskus se stressaa ja joskus tuntuu, että voi, voi...Mutta kuiteski se kaikista päällimmäisin tunne on se, että sitä on mukava tehdä.” T11—12

”Avartaa silmiä joka tapauksessa. Oma elämä ei kuitenkaan vielä niin kauheen pitkä oo, että vois hirveitä antaa.” V13

Osalla vapaaehtoisia ei ole omia lapsia tai ne ovat itsenäistyneet, jolloin vapaaehtoisuus tarjoaa mahdollisuuden toimia lasten kanssa. Lapsettomilla vapaaehtoisuuteen liittyy selvemmin ajatus tutustumisesta lapsiin ja niiden kanssa olemiseen. Itsenäistyneiden lasten vanhemmille vapaaehtoistyö lasten parissa tarjoaa mahdollisuuden mielekkääksi koetun elämän sisällön jatkamiseen.

Vapaaehtoisuuden avulla voidaan ylläpitää tai laajentaa omaa ammatillisuutta. Vapaaehtoisuus tarjoaa uran alkuvaiheessa tarpeellista kokemusta ja mahdollisuuden tutustua reaali maailmassa asioihin, joihin on tutustunut kirjojen kautta. Asiat asettuvat erilaiseen valoon kokeneiden vapaaehtoisten kuin kirjojen opastamana. Ajoittain vapaaehtoisuus voi tarjota myös palkkatyötä korvaavan areenan. Palkkatyöttömyys tai itselleen ”väärällä” alalla työskentely on helpompi kestää, kun on vapaaehtoistyö. Vanhemmille ammattilaisille vapaaehtoisareena tarjoaa toisenlaisen tavan lähestyä lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämää kuin palkkatyö. Vapaaehtoisen ei tarvitse olla yhtä tiukka ja sääntöjen mukainen — hän saa irrotella ja olla vapaa. Vapaaehtoisareena täydentää palkkatyön kautta syntyntä kuvaa elämästä.

”Se on sinänsä semmonen alue, mikä mua kiinnostaa ja mitä ite pitää tärkeänä, toisin kuin suurin osa kolleegoista... sillä on jotain annettavaa mulle, et se on niin erityyppinen maailma, kun missä ite elää. Tavallaan näki sen, että siitä voi olla jotain hyötyä itellekin.” P24

”Joka sunnuntai, yleensä ko ollaan tultu reissusta pois, semmonen mahtava fiilis, että olipa tosi hauskaa. Vaikka välillä niillä viikonlopuilla tuntuu, että ei voi olla totta, että kauhian rankaa työtä välillä.” N4

Lähes kaikki vapaaehtoiset mainitsivat yksilöllistä mielekkyyttä synnyttävänä onnistumisen kokemukset. Vapaaehtoiseksi ryhtymisen yhteydessä osalla oli ollut pelkoja siitä, että ei ehkä osakaan toimia eikä pärjääkään isossa vapaaehtoisten ja projektilaisten joukossa. Se, että osaa ja onnistuu, on merkityksellistä. Onnistuminen liittyi toiminnan onnistumiseen, ryhmässä toimimisen onnistumiseen ja kokemukseen siitä, että osallistujat kokivat toiminnan antoisaksi.

Yhteisöllinen mielekkyys

Yhteisöllinen mielekkyys muotoutuu ainakin vapaaehtoisten ryhmän, oman perheen, osallistujien ja toiminnallisen yhteisön kautta. Vapaaehtois-

ten yhteisön toiminnan perustana mainitsivat lähes kaikki. Se, että vapaaehtoiset onnistuvat löytämään yhteisen tavan toimia, toimivat siinä sitoutuneesti ja tulevat osaksi onnistunutta yhteisöllistä toimintaa, on palkitsevaa. Kyse ei ole yhtenäisestä yhteisöstä vaan verkostosta, jossa kukin tuntee olevansa osa jotain isompaa oman panoksensa kautta. Samanhenkisyys, tasa-arvoisuus, sitoutuneisuus, vapaus, yhteisöllisyys olivat usein mainittuja asioita vapaaehtoisten yhteisöstä puhuttaessa. Vapaaehtoisten yhteisön sisällä oli vahvempia ja heikompia siteitä. Osalla vapaaehtoisia oli muutamia hyviä ystävyysuhteita, jotka liittyivät myös vapaaehtoisuuteen. Yleensä kuitenkin tuotiin esiin, että vapaaehtoistoiminta on riittävä areena tämän yhteisöllisyyden ylläpitämiseksi.

”Tutustunu aivan älyttömän hyviin tyyppeihin. Ja löytäny semmosen yhteistyön sitte taas hirviän, hirviän erilaisten ihmisten kesken.” M21

”Semmosta hirveen hyvää yhdessäoloa siitä on ainaki tullu joka kerta jonkin verran ja monesti roppakaupalla, mitä sitte onkan tehty.” V12

”Kyllä tuossa aidosti pysty vaikuttaa siihen järjestön suuntaan ja pystyy hyvinki aktiivisesti vaikuttamaan, saamaan aikaan omia, saamaan omia ajatuksia läpi.” Å20

Vapaaehtoisten yhteisö voitiin kokea merkitykselliseksi paitsi edellä kuvattun yhteenkuuluvuuden kautta myös sen toiminnallisuuden kautta. Monet mainitsivat kaipaavansa nimenomaan yhteisöä, johon liittyvät mielekkäät toiminnan muodot. Puhuminen on vain osa yhteisöllisyyttä. Merkittävä osa on yhdessä tekemisen suunnittelu ja toteutus ja jälleen se, että kullekin löytyy oma tekeminen, josta yhteisöllinen tekeminen muodostuu kokonaisuudeksi. Vaikka moni puhui lämmöllä juuri siitä tekemisen muodosta ja tavasta, jonka toteuttamiseen oli osallistunut, tämä toiminta miellettiin aina merkitykselliseksi yhteisen kokonaisuuden kautta.

”Se vastuun jakaminen ja semmonen on semmosta tasapuolista, että kaikista ihmisistä on hyötyä sitte jossaki määrin. Sitte, ku ei voi olla paljo mukana, se ymmärretään. Ja sitte jos haluaa tehdä enemmän, niin sitte ihmiset antaa vastuuta” A12

”Ja tässä järjestössä on tila semmoselle haaveitten eteenpäin viemiselle. Ja tässä annetaan ihmisille mahdollisuuet kehittää itteesä ja järjestöä.” H48

”Miks oon pysyny, niin kai sen on kokenu sen toiminnan niin mielekkääks. Et se toiminta ehkä tulee ykkösenä... Se että näkkee ihan oikeesti että tällä on merkitystä... Se on konkreettisesti nähtävillä.” X38

Kolmas yhteisöllisyyden muoto, joka luo Parasta Lapsille -toimintaan mielekkyyttä, on perhekeskeisyys. Vapaaehtoisuudesta oli tullut areena, johon voi osallistua perheen kanssa. Tämä tarkoittaa, että vapaaehtoisten lasten ja puolisoiden osallistuminen ei ole rasite vaan rikaste toimintaan. Lasten kanssa osallistuneet vapaaehtoiset toivat esiin, että he tiesivät omien lasten vaikuttavan siihen, missä ja miten he voivat vapaaehtoisina toimia. He kokivat toimivansa eri tavalla riippuen siitä oliko oma lapsi mukana. Kuitenkin vapaaehtoisuudesta oli tullut perheyhteisöä tukeva harrastus. Se takasi, että perhe viettää enemmän vapaa-aikaa yhdessä ja että perheen keskenään viettämä vapaa-aika on monipuolisempaa kuin ilman yhteistä vapaaehtoista harrastusta. Toimintamuodot on suunniteltu perheille, joten vapaaehtoisten perheiden on helppo sulautua muuhun toimintaan.

”Mää oon sille [omalle lapselle] kertonu, että se syksyllä alkaa taas, että jos se haluaa, voi sitte tulla siihen mukkaan.” T13

”Toisaalta, ku vaimo siellä on kuitenkin.” L21

”Että voin siin olla perheen kans sitte nauttimasta toiminnasta. Ja vetämässä samalla.” X34

Raja vapaaehtoisten ja toimintaan osallistuvien välillä ei ole jyrkkä. Erityisesti yhteisöllisessä mielessä monet vapaaehtoiset kokivat, että syntyi myös yhteisö, jossa vapaaehtoiset ja osallistujat olivat yhtä. Raja-aidan madaltuminen vaikutti olevan yhteydessä erityisesti perheittäin osallistumiseen. Ei ollut vain yksilö-vapaaehtoisia ja perhe-osallistujia, vaan oli perhekunnittain vapaaehtoisia ja osallistujia. Vapaaehtoisten puheesta oli ajoittain hankala erottaa, tarkoittivatko he vapaaehtoisten vai kaikkien osallistujien yhteisöllisyyttä. Toiset vapaaehtoiset toivat hyvinkin vahvasti esiin, että toiminnan on tarkoitus olla tasa-arvoisuutta osoittava ja tukeva areena.

Yhteiskunnallinen mielekkyys

Yhteiskunnallisen ja arvopohjaisen mielekkyyden erottaminen toisistaan on tulkinnanvaraista. Osa vapaaehtoisista tuo vahvasti esiin arvopohjaisen mielekkyyden ilman, että he suoraan viittaavat vapaaehtoistoiminnan ko-

kemiseen yhteiskunnalliseksi. Heidän näkemystensä pohjalta riittäisi arvopohjaisen ulottuvuuden esiinnosto. Toisille arvopohjan toteuttaminen ilmenee erityisesti yhteiskunnallisena vaikuttamistoimintana ja he tulkitsevat mielekkyyden yhteiskunnallisesti. Omalla yhteiskunnallisesti vastuullisella vapaaehtoistoiminnalla edesautetaan muiden ihmisten kokemusta siitä, että näinkin voi toimia. Näiden vapaaehtoisten mielekkyyden kokemuksen tulkinnaksi riittäisi yhteiskunnallisen kategorian luominen. Kolmansilla vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnalliseksi ja arvopohjaiseksi nimeämäni mielekkyys tulee esiin vahvasti toisiinsa limittyneinä ja toisiaan täydentävinä. Tämän ryhmän näkemysten kuvaamisessa arvopohjaisen mielekkyyden erottaminen yhteiskunnallisesta mielekkyudesta ei ole välttämätöntä, mutta ne ovat olemassa samassa perustelussa.

Arvot liittyvät läheisesti vapaaehtoisuuden mielekkääksi kokemisen yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen. Vapaaehtoistoimijalla on oma käsitys ihmisen ja yhteiskunnan suhteesta ja omalla toiminnallaan hän katsoo edistävänsä arvostamaansa kehitystä. Sekä yhteiskunnalliseksi että arvopohjaiseksi nimeämässäni mielekkyudessa oli usein sisäänrakennettuna ajatus jonkinlaisesta vastavoimasta ja muutoksesta. Läheisyydestä ja yhteisistä elementeistä huolimatta päädyin erottamaan yhteiskunnallisen ja arvopohjaisen mielekkyyden toisistaan. Vaikka niillä on paljon päällekkäisyyttä, erottelu noudattaa paremmin vapaaehtoisten moninaisuutta.

Olen nimennyt yhteiskunnalliseksi mielekkyudeksi ajatuksen, että omalla vapaaehtoistoiminnalla halutaan edistää hyvän tai paremman yhteiskunnan rakentumista. Vapaaehtoinen tulkitsee yhteiskunnan tilanteen (arvoineen) omalla tavallaan ja hän haluaa toimia hyvän edistämiseksi yhteiskunnassa tämän takia tai tästä huolimatta. Yhteiskunnallinen mielekkyys toi esiin kiinnostuksen yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen vaikuttamiseen. Nuoremmille vapaaehtoisareena tarjosi mahdollisuuden nähdä, mitä julkisuudessa tai opetuksessa puhutut asiat tarkoittavat todellisessa elämässä. Toisaalta elämää kokeneemmille vapaaehtoisille toiminta oli areena, jonka kautta kannettiin oma korsi yhteiskunnallisen — sosiaalisesti vastuullisen — toiminnan kekkoon. Yksilöä velvoittava yhteiskunnallisuus koettiin osaksi hyvää ihmisyyttä.

”No se tarkoittaa, että koittaa nyt ihmisiksi ellää... että on sosiaalinen omatunto olemassa ... Että tämmönen sosiaalinen harraste se on.” G5

”Erilaisuuden hyväksyminen ja humaani semmonen näkemys... Semmonen positiivinen näkemys ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkemys kans. Tuetaan toinen toisiamme tässä yhteiskunnassa selviämään.” Z24

”Me tehhään aivan älyttömän tärkeää työtä... ollaan tukemassa sitä. Virallista työtä. Omalta osalta. Tehhään semmosia juttuja, mihin ne ei pysty. Me vapaaehtoiset pystytään tukemaan semmosellaki alueella, mihin ei viralliset tahot pysty.” X36

”Ku kaikki apu, kaikki tämmöset toiminnot on nykyään ulkoistettu, niinkö perheestä. Justiin lasten päivähoidot, vammaishuollot, vanhusten huollot. et tää on yks sitä yhtälöö. Se, että järjestäytyneesti tehhään vapaaehtois-työt.” X26

Yhteiskunnallinen mielekkyys rakentui toiminnan tarkoituksen kautta. Nähtiin tärkeäksi, että vapaaehtoistyön kautta voi muuttaa todellisuutta, vaikka se tapahtuukin hyvin pienin askelin. Toiminnassa saattoi tukea jonkin ihmisen paremman huomisen äärelle. Vaikka vapaaehtoisauttaminen nähtiin pieneksi vaikuttamiseksi, se koettiin merkittäväksi yksittäisen toimijan ja vapaaehtoisen toimijaryhmän tekemänä.

Arvopohjainen mielekkyys

Arvopohjainen mielekkyys tuli esiin useiden vapaaehtoisten tavassa määrittellä ihminen ja elämä sekä hyväksyttävä tapa elää. Tähän liittyi usein ajatus inhimillisen toiminnan vastavuoroisuudesta, ihmisen velvollisuudesta muita ihmisiä kohtaan. Useat vapaaehtoiset sanoivat, että tämä on toimintaa, jota heidän nähdäkseen ihmisten olisi tehtävä. Toisaalta nähtiin, etteivät kaikki tee näin. Tämä ihmisten keskinäinen erilaisuus hyväksyttiin olemassa olevana tosiasiana. Se ei kuitenkaan poistanut ihmisiksi elämisen velvollisuutta itseltä. Osa käytti sanaa kutsumus. Kutsumus saattoi liittyä ammattiin tai ihmisenä olemiseen. Myös monilla niillä, jotka eivät puhuneet kutsumuksesta, oli kuultavissa vapaaehtoistoiminnan arvioimista merkittäväksi omakohtaiseksi velvollisuudeksi.

”Kyllä siinä halusin viiä sen kunnialla loppuun. Eikä mulla käyny mielesäkään, että mää oisin jättäny sen kesken silloin, vaikka... niin ei käyny kuitenkaan, semmosta ei tullu mieleen.” Å8

”Tarve semmosen hyvän etsimiseen ja löytämiseen elämässä. Se ehkä ohjaa sitä kaikenkarvasta toimintaa, mikä on ollu itellä.” M10

”Kyllähän vapaaehtoistoiminta lähtee ihmisistä, että ihmisillä on halu auttaa ja tukea muita. Jos Suomessa ois kaikilla asiat hyvin, niin tavallaan nämä ihmiset ja järjestöt löytää Suomen rajojen ulkopuolelta nämä autettavat kohteet. Kyllä se lähtee auttajasta itsestään ja tämmösestä hyvän tuottamisesta muille.” Å15

”Kyllä se täytyy ajattelutavan vastata tätä toimintaa.” G23

Vapaaehtoisuuden motiiveista puhuttaessa, tutkittaessa ja kirjoitettaessa on nostettu esiin vastakkainasettelu altruistisesti ja egoistisesti suuntautuneeseen toimintaan. Vapaaehtoistoimintaa on jaoteltu sen mukaan, onko toiminnassa kyse oman vai yleisen edun tavoittelusta. Empiirisissä tutkimuksissa on usein päädytty näiden perusmotiivien ylittymiseen tai niiden sekoittumiseen (Lähteenmaa 1996; Nylund 2000b). En alun perin käyttänyt tuota jaottelua tyypittelyn pohjana enkä varsinaisesti edes analyysikehiköä tutkimuksessani. Vapaaehtoisuuden mielekkyyden kokemisen arvo-pohjan tulkinta johtaa kuitenkin tässäkin tapaustutkimuksessa tulokseen, että oman ja toisten edun tavoittelun vastakkainasettelulla en kykene kuvaamaan vapaaehtoisia. En kykene sijoittamaan yhdenkään vapaaehtoisen toiminnan tausta-ajatuksia jäännöksittä jompaankumpaan luokkaan. On olemassa erilaisia tapoja yhdistää ja painottaa omaa hyvää ja toisiin kohdistuvaa hyvää vapaaehtoisuuden kokemisen tai motiivien taustoissa. Kuten vapaaehtoisuuden reunaehtojen ja mielekkyyden kokemisen kuvaus on osoittanut, vapaaehtoisena toimimisessa voi olla kyse päätöksenteosta, valinnasta tai sattumasta. Tällöin omaa elämäntilannetta, elämäntapaa ja elämänarvoja punnitaan suhteessa siihen, mikä on käsitys oman elämän hyvästä käyttötarkoituksesta, ihmisten keskinäisistä suhteista, ihmisen ja yhteiskunnan suhteesta sekä vapaudesta, vastuusta ja velvollisuuksista.

”Mää oon ehtottomasti sitä mieltä, että justiin tämmöseen vapaaehtoistoimintaan, ei missään nimessä uraishmiset lähe... kuitenkin, kyllähän sen täytyy olla itelle mielekästä ja mukavaa ja hauskaa toimintaa, että itekki viihtyy.” Å3

Samassa vapaaehtoistyössä mukana olevat toimijat kokevat löytävänsä toiminnan mielekkyyden erilaisista arvolähtökohdista. Yhdistävä tekijä on lähinnä siinä, että arvopohjainen toiminta, keskustelu ja ajattelu nähdään keskeisenä. Arvoilla ja moraalisisilla kysymyksillä on olemassaolon oikeus

vapaaehtoisten miettiessä omaa toimintaansa. (Lähteenmaa 1996; Nylund 2000b; Harju ym. 2001, 11—35.) Vapaaehtoiset tuovat esiin paljon arvoihin ja moraaliin liittyviä asioita. Arvot ovat voineet olla jollain painoarvolla mukana vapaaehtoiseksi ryhdyttäessä. Mutta erityisesti vapaaehtoisuuden pitkittyminen johtaa arvopohjaiseen pohdintaan. Tekeminen itsessään ja vapaaehtoisten keskinäiset keskustelut suuntaavat vapaaehtoisia vastaamaan aina uudelleen kysymykseen, miksi minä tätä teen. Tuohon kysymykseen vastaus on, kuten tässä tutkimuksen osassa olemme nähneet, monitahoinen ja monitasoinen. Arvot eivät yleensä ole ensimmäisenä ääneen lausuttuja perusteluja omalle vapaaehtoistoiminnalle, mutta ne ovat niitä, jotka löytyvät ensimmäisten perustelujen jälkeen — selitykseksi ilmeisimmälle.

III VAPAAEHTOINEN AUTTAMINEN

Vapaaehtoinen auttaminen on auttamisen erityisalue. Sen tarkastelu on erityisen tarpeen ja mahdollista sosiaali- ja terveystalouden järjestöissä. Kuten alussa totesin, vapaaehtoistyö kapea-alaisesti määriteltynä on yleensä tullut kahdenkeskiseksi auttamis- tai tukemissuhteeksi. Tutkimuksen kohteena oleva järjestö mahdollistaa vapaaehtoisuuden tarkastelun toiminnallisena yhteisöllisesti toteutuvana suhteena. Tässä luvussa tarkastelen ensin vapaaehtoisuuden taitopohjaa. Teen sen nostoen esiin ammatillisuuden ja maallikkouden erityisyydet sekä niiden yhteyden vapaaehtoisuuteen. Näiden jälkeen tarkastelen auttamista auttajan ja autettavan välisenä suhteena — millaisia kosketuspintoja vapaaehtoisilla on ihmisten keskinäiseen samanlaisuuteen ja erilaisuuteen.

1 Maallikko ja ammattilainen

On kiinnostavaa miettiä vapaaehtoistyön kautta niitä taitoja, joihin auttaminen pohjautuu. Elämme yhteiskunnassa, jossa koulutus on korostetusti arvossaan. Auttamiseen keskittyy lukuisa määrä ammattikuntia. Auttamisammateissa auttamistapahtumaa pyritään ottamaan haltuun, ohjaamaan ja oppimaan. Ammatillaiset ovat alansa huippuosaajia. Tämä lähtökohta saattaa aiheuttaa yleisessä keskustelussa vastakkainasettelua koulutettujen ammattilaisten ja kouluttamattomien maallikkojen välille (Hakkarainen 1991; Lehtinen-Drebs 1991; Lehtinen 1997, 6—7; myös Mustonen 1998).

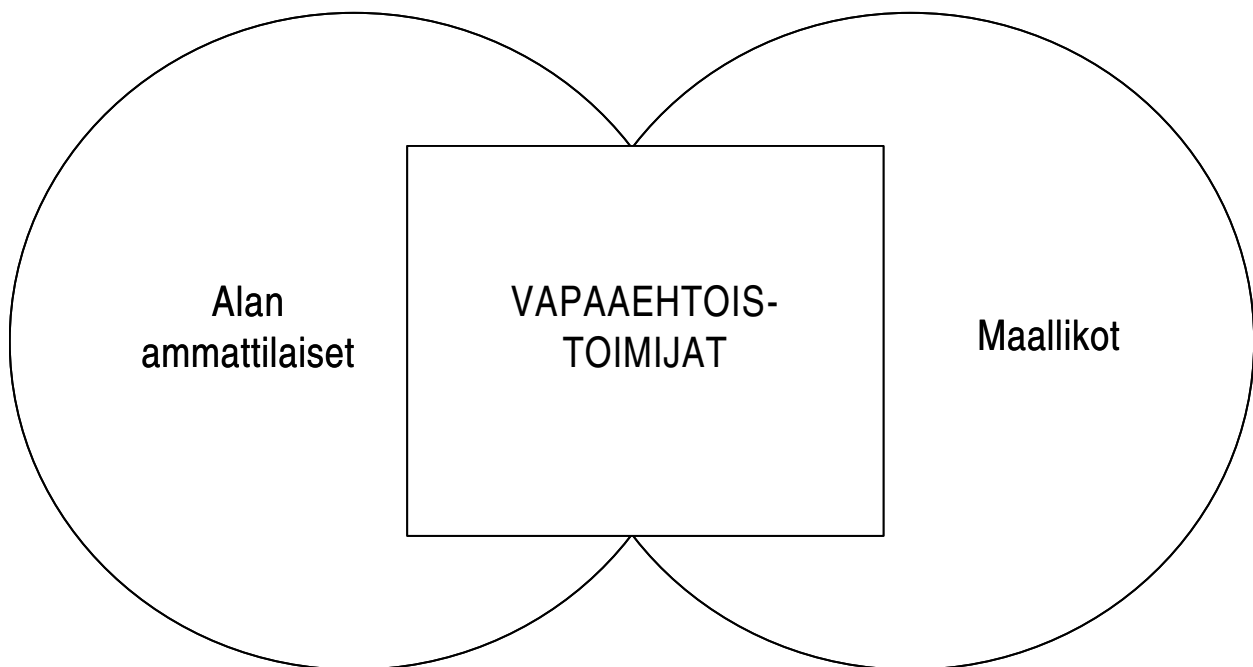
Puhuimme haastatteluissa ammatillisuudesta ja maallikkoudesta. Näiden kahden asian erottamista ei välttämättä koettu tärkeäksi itse toiminnassa. Osa haastateltavista toi tämän aivan suoraan esiin. Viesti oli, että vapaaehtoisuus on vapaata kaikkien alojen koulutuksen tai työkokemuksen omaaville. Tällöin taitopohjan korostaminen tästä näkökulmasta ikään kuin kantaisi epätasa-arvon vapaaehtoistoiminnan maailmaan. Tutkitun vapaaehtoistoiminnan yksi kantava ajatus on tasa-arvo toimijoiden kesken. Vapaaehtoisten sisäänrakennetut rajapyykit ja erottelut eivät ole tästä lähtökohdasta käsin tarpeellisia eivätkä toimintaa eteenpäin vieviä.

Ammatillisuudesta ja maallikkotoiminnasta puhuttaessa niihin liitettiin useita muita asioita. Puhuttiin paitsi ammatillisuudesta myös ammattilaisista ja palkkatyöntekijöistä sekä viranomaisista. Puhuttiin paitsi maallikoista myös vapaaehtoisuudesta, vapaaehtoisista ja järjestöistä. Näiden

asioiden tarkka erottaminen ei ole arkikielessä tai -toiminnassa välttämätöntä, mutta saattaa selventää ulkopuolisten ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan kentästä. Samalla se mahdollisesti tuo vapaaehtoistoiminnan kentän moninaisuuden esiin ja muistuttaa vapaaehtoisuuden käsitteen määrittymisestä.

Erottelen ammatillisuuden ja maallikkouden koulutuksen kautta. Erottelun nämä kahdeksi erilliseksi ryhmäkseen. Painotan kuitenkin, että olisi mahdollista myös nähdä maallikkous kaikkia ihmisiä yhdistävänä piirteenä, johon ammatillinen koulutus tuo vain yhden ulottuvuuden. Näin asian voisi nähdä vapaaehtoistoiminnasta puhuttaessa sen takia, että ammatillisuus yksin ei riitä vapaaehtoistoiminnan lähteeksi. Erottelun haluan tehdä sen vuoksi, että myöskään maallikkous ei yksin riitä vapaaehtoistoiminnan lähteeksi. Tarvitaan erityinen maallikkous, joka on toiminnan mukaan orientoitunut. Vaikka tässä luvussa erittelenkin ammatillisuutta ja maallikkoutta, totean jo alkuun, että näiden yhteensovittaminen on vapaaehtoisuudessa keskeisempää kuin näiden vastakkainasettelu.

Muut kuin alalla toimivat ihmiset

Kuva 10: Vapaaehtoistoimijoina sekä ammattilaisia että maallikoita.

Usein vapaaehtoistyöntekijöitä pidetään maallikkoina ja sivuutetaan se tosiaan, että myös vapaaehtoistyöntekijöillä voi olla alan koulutusta tai työkokemusta. Ammattilaisten kohdalla palkkatyön ja vapaaehtoistyön ero perustuu siihen, onko kyse taitojen käyttämisestä työsuhteessa ja rahallista vastiketta vastaan vai vapaaehtoistoimijuuteen perustuvasta toiminnasta. Joka tapauksessa koulutuksellinen ja työkokemukseen perustuva taito ovat molemmilla areenoilla käytettävissä. Toisaalta maallikoita on jossain määrin ohjautunut palkkatyöntekijöiksi vertaisuuskokemusten tai auttamiskokeneisuutensa perusteella ilman, että heillä on koulutuksen tarjoamaa taitopohjaa (esim. Heikkinen 1998; Hokkanen 1999). Myös koulutuksensa perusteella maallikkotaitoiset ihmiset voivat toimia alalla sekä palkkatyöntekijöinä että vapaaehtoistyöntekijöinä.

On puhuttu myös virallisesta ja epävirallisesta vapaaehtoistyöstä. Virallisella vapaaehtoistyöllä on toisinaan haluttu erityisesti korostaa vapaaehtoistyön omaksi lajikseen vapaaehtoistyö, joka on liki virallisen sektorin toimintaa, sen ohjaamaa ja sitä selvästi tukevaa (Määttä 1987, 30). Tämä määrittely tulee lähelle ajatusta, jossa vapaaehtoistyöstä tulee julkisen ammattityön apulainen; organisoinnin ja ohjailun kohde. Tällaista alisteista asemaa kolmas sektori ei vapaaehtoistyölleen halua antaa. Kolmannelta sektorilta käsin määritellessä viralliseksi vapaaehtoistyöksi on yleensä nähty organisoitunut vapaaehtoistoiminta ja epäviralliseksi vapaaehtoistyöksi esimerkiksi neljännen sektorin tai kahdenkeskinen vapaaehtoistoiminta. (Helander 2001, 62) Epävirallinen ja virallinen -käsitteet sopivat heikosti jaottelemaan vapaaehtoistyötä. Jälkimmäisessäkin käyttötavassa lienee selvempää puhua joko organisoidusta tai organisoimattomasta vapaaehtoistyöstä.

Maallikkotoimijoiden ja alalle soveltuvaa ammatillista koulutusta omaavien toimijoiden näkemykset ammatillisuuden ja maallikkouden suhteista eivät eronneet toisistaan. Tämä tarkoittaa, että ei vallitse yksituumaisuutta siitä, onko vapaaehtoistoiminnalle eduksi rakentaa työtehtävien erottelua sen suhteen, onko vapaaehtoistyöntekijä ammattilainen vai maallikko. Molemmat ryhmät painottivat toisen ryhmän olemassaolon tärkeyttä. Ryhmien keskinäinen luottamus oli vahva. Seuraavassa käyn läpi molempien ryhmien esittämiä näkemyksiä siitä, mikä on vapaaehtoisuuden merkitys heille erityisesti heidän maallikko- tai ammattilaisuusta huomioiden.

2 Ammatillisuus vapaaehtoisuudessa

Alalle koulutettuja ammattilaisia ei voi niputtaa yhteen nippuun suhteessa vapaaehtoisuuteen. He eivät muodosta yhtenäistä vapaaehtoistoimijan tyyppiä eikä heillä ole yhteistä näkemystä ammattilaisuutensa ja vapaaehtoisuutensa yhteydestä. Vapaaehtoisuuden ja ammattilaisuuden väliltä löytyy monenlaisia yhtymäkohtia. Ammattilaisuus vaikuttaa vapaaehtoiseksi ryhtymiseen ja siinä toimimiseen ja vapaaehtoisuudella on annettavaa ammattilaisuudelle. Toisilla yhtymäkohdat ovat vahvemmat ja toisilla heikommat (myös Metteri 1998; Onnismaa 1998).

Vapaaehtoisissa on ammattilaisia, joilla on menossa ammatillinen etsikkoaika. He paikantavat omaa ammattilaisuuttaan ja tutustuvat ilmiöihin, joiden kanssa heidän on tarkoitus työskennellä myös palkkatyössä. Etsikkoaika voi liittyä siihen, millaisten asioiden kanssa erityisesti haluaisi ryhtyä ammattilaisena toimimaan. Vapaaehtoisareenalla saa tuntea erilaisiin ihmisiin ja toimintatapoihin, jolloin käsitys omasta tulevasta toiminta-areenasta saattaa selkiytyä. Samalla voi tutkia muita ammattilaisia ja itseään ja toimimisen tapoja. Vapaaehtoisuus auttaa paikantamaan omaa näkemystä siitä, millainen toimija itse haluaa ammattilaisena olla.

Tuore ammattilainen tai tuleva ammattilainen on usein vahvasti kiinni omassa palkkatyö- tai harjoittelukokemuksessaan: siinä erityisessä muodossa ammatillisuuttaan, joka tuossa/noissa työpaikoissa pääsee esiin. Vapaaehtoisuus luo tuolle palkkatyöareenalle vaihtoehtoisen tarkastelukulman, joka tukee moninaisemman ammattilaiskuvan muotoutumista. Samalla vapaaehtoisareena auttaa alun perin paikantamaan omaa ammatillisuutta myös sen kautta, että näkee muidenkin kuin ammattilaisten toimimista auttajina. Jo koulutuksen kestäessä tämä kokemus auttaa ammattilaista hahmottamaan monitoimijaista hyvinvoinnin mallia. Nuoren ammattilaisen vertaiskokemus auttamisesta maallikon rinnalla konkretisoi kolmannen sektorin ja julkisen välisen yhteistoiminnan mahdollisuutta.

”On tuonu näkökulmaa siihen ommaanki ammatillisuuteen ihan tällönen harrastelija homma. Oppinu arvostamaan sitä, sen tyyppistä toimintaa paljo, paljo enemmän, mitä aikasemmin.” M17

”Tuolla vapaaehtoishommissa siellä, kyllä mä luulin, että mä oon mennytki siellä, ei nyt voi sanoa, että kevyemmällä asenteella, se ei oi-

keestaan kevyttä oo, mutta [mietti] ehkä tavallaan vähän semmosella nöyremmällä tai sellasella, että 'mää oon nyt täällä ja mää oon vaan mää'." V17

Haastatteluissa tuotiin usein esiin, kuinka erityisesti ammattilaisuuden et-sikkoaika on riskejä sisältävää aikaa ammattilaisten vapaaehtoisuudelle. Koulussa saadut opit ovat suunnanneet opiskelijaa vahvasti eikä käytännön elämä ole vielä hionut osaamista. Tieto on usein vailla elämisen ja elämän kontekstia ja suhteellisuutta. Tietämisen ja osaamisen rajat ovat epäselvät. Vapaaehtoisuudelle se tarkoittaa, että vapaaehtoistoiminnan erityisluonne auttamisen lajina etsii omaa erityisyyttään suhteessa ammatillisen koulutuksen ohjaamaan auttamisen tapaan. Vapaaehtoisuus tässä tilanteessa voi olla rajukin kokemus. Siellä niin toiminta kuin muut toimijat tuovat elä-mismaailman esiin ilman ammatillisen näkökulman rajauksia ja kohden- nuksia.

"Aluksi se oli äärimmäisen ammatillista ja äärimmäisen suunniteltua ja tarkkaa... Kaikki mitä mää teen, kaikki mitä mää sanon. Kaikki mitä mää otan huomioon, sillä on joku perustelu, mulla on syy, sitte mulla on jopa teoria sille. Mulla on taustakirjallisuus siellä takana, että mulla on täys pe- rustelu sille, miks mää toimin näin. Ja sitte ne kaikki karisi. Ja sitte siitä tuli harrastus ja semmonen enemmän epä-ammattillinen, mutta jollaki lail- la kuitenkin ammatillinen juttu. Se ammatillisuus on jäänyt hyvin, hyvin paljo taakse ja taustalle." M17

"Kai ne sitte vaan muillaki karisi, että eihän tässä tarvi kaikkia tietoja ol- lakkaan. Tietenki sillai, että jos koulusta tullee, sitähan on todellakin täyn- nä sitä ja haluais tuoda julki kaikki viisautensa muillekkin." O10

"Mää ehkä mieluummin olin hiljaa, kun toin mielipiteitäni julki, koska mää en halunnu silleen leimautua, tai silleen en halunnu, että joku aatte- lee, että tuo tuossa lesottaa tai silleen." F29

Kaikki tuoret ammattilaiset eivät jää vapaaehtoisareenoille pitkäksi aikaa. Maallikkotoimijoiden kanssa yhdessä toimiminen vaatii ammattilaiselta vahvuutta. Vapaaehtoisareenalla ammatillista haarniskaa ei ole lupa käyt- tää, joten ammattilaiset joutuvat paljaammiksi. Kokemus on vahva ja sel- ventää oletettavasti myös niiden ammattilaisten ammatillisuutta, jotka luo- puvat vapaaehtoistoiminnasta. Hekin saavat kohdennuttua omaa ammatil- lista identiteettiään ja määriteltä oman ammattilaisuutensa ja auttamisen-

sa tapaa ja rajoja. Heille jää kokemuksellista tietoa siitä, että auttajia on julkisten järjestelmien ja ammattirajojen ulkopuolella.

Vapaaehtoisuuden pariin jäävät tuoreet ammattilaiset käyttävät vapaaehtoisuuttaan yleensä hyvin tietoisesti vaihtoehtoisena tapana tutkaila tulevaa ammattiuraa ja odotettavissa olevaa elämäntilannetta. He kokevat voivansa näin perehtyä elämään laajemmin kun palkkatyö mahdollistaisi. Samalla he säilyttävät mahdollisuutensa nähdä myös vaihtoehtoisia tapoja toimia. Vapaaehtoisuus on toinen peili ammatti-identiteetin muotoutumiselle.

Pätkätyöt ovat enemmän sääntö kuin poikkeus nuorten ammattilaisten arjessa. Vapaaehtoisareena voi olla myös mahdollisuus ylläpitää ja kehittää omaa ammatillisuuttaan tilanteissa, joilla oman alan palkkatyötä ei löydy tai ne ovat hyvin satunnaisia keikkoja tai joutuu tekemään toisenlaista ammattityötä kuin mihin olisi kiinnostus.

”Olin mukana kuvioissa ihan senki takia, että pysy hollilla, mitä sosiaalialalla tapahtuu.” X9

”Mä oon ihan eri alan hommissa rahan takia ja sen takia, ettei mulla oo vakituista työpaikkaa... Vapaaehtoistyössä mä oon saanu toteuttaa tätä mun pakkomiellellä auttaa ja tehdä jotaki hyvää ja olla hyvä ja jotenki ansaita semmonen oma kunnioitus.” M19

Nuorten vapaaehtoistoimijoiden puheissa ammatillisuuden asema vapaaehtoisuuden ja palkkatyön markkinoilla ei ole niin selkeästi kaksiosainen kuin kokeneemmilla ammattilaisilla. Nuorilla oma ammatillisuus ottaa helpommin pääosan auttamisen määrittelyssä. Kokeneemmilla ammattilaisilla palkkatyön ja vapaaehtoisareenan välinen vuoropuhelu on yleensä tarkkarajaisempaa. He kykenevät sen hyvin osoittamaan.

Kokeneista ammattilaisista yksi näki toimivansa palkkatyössään aivan samoin kuin vapaaehtoisena. Muut kertoivat palkkatyön ja vapaaehtoistyön erilaisuudesta. Kokeneilla ammattilaisilla on selkeytyneempi kuva itsestään ammattilaisena kuin tuoreilla ammattilaisilla. Kuitenkin he työstävät, kyseenalaistavat, uudelleenmäärittävät ja jalostavat ammatillisuuttaan koko ajan. Ammatti-identiteetti on jatkuvassa liikkeessä, mihin vaikuttaa paitsi oma näkemys ammatistaan myös ammattikunnan ja työnantajan lähtökohdista tapahtuvat uudelleenmäärittelyt. Vapaaehtoisena toimimista voi käyttää osana tätä määrittymisen prosessia. (Rantanen 1998)

Kokeneemmille ammattilaisille on tyypillistä, että vapaaehtoisuus on heille ensisijaisesti muuta kuin ammatillista toimintaa (myös Kivinen & Kivinen 1999, 74). Vapaaehtoisuuden ja ammatillisuuden yhtymäkohdat ovat siellä, missä ammatillisuus on muotoutunut osaksi vapaaehtoisen persoonaa. Ammatillisuutta ei tarvitse hävetä, mutta se ei ole vapaaehtoistyössä ensisijaisesti läsnä olevaa ja näkyvää. Ammatillisuus on henkilökohtainen asia, joka halutaan rajata vapaaehtoistoiminnassa melko näkymättömäksi voimavaraksi. Kokeneiden ammattilaisten puhe vapaaehtoisuudesta on hyvin samanlaista kuin kokeneiden maallikkotoimijoiden. Ammatillisuus ja maallikkous ovat asioita, joilla vapaaehtoistoimintaa ei haluta dikotomisoida.

”Me puhuttiin ne samat asiat, mitä me ois puhuttu, jos ois ollu mun asiakkaana. Me puhuttiin silloin viikonloppuna kummiski. Mää sanon ne samat asiat, jotka mä oisin varmaan sanonu virkaroolissaki, mut se oli niille ihmisille aivan eri juttu... Sitähän on oikeesti vuosi vuodelta nöyrempi sen suhteen, mitä oikeestaan ossaa tai mitä hallitsee.” J19, 23

”Se ammatillisuus pitäisi olla jotenkin tässä, et mä aina ajattelen, että mulla on tässä tämmönen pakki, mitä mää heiluttelen. Mää toivoisin, että siellä ois sitte jotaki, mitä antaa siihen juttuun. Et se on paljon tasavertaisempi minusta se, tää on minun mielipie, kohdata niitä ihmisiä, kun sää voit olla täällä ruohonjuuritasolla.” Ä23

Joissain erityistilanteissa kokeneet ammattilaiset tuntevat, että heidän ammattitaidostaan voi olla hyötyä. Silloin he mielellään antavat osaamisensa yhteiseen käyttöön. Nämä asiat ovat kuitenkin selvästi rajattuja eivätkä varsinaisesti leimaa ammattilaisten vapaaehtoistyötä tai erota sitä maallikkoiden tekemästä vapaaehtoisuudesta.

”Sitähän mä oon vuosikymmenen työssäni tehny ja harjotellu ja näin. Että oli semmostaki, kuitenkin hyötyäki saatto olla. Mutta jos semmosta negatiivistäki. Yritin välttää, en mä koskaan mee neuvoon missään. Mä vaivihkaan, hienotunteisesti voisni ohjata tilannetta johonki suuntaan tai jotain semmosta.” Z23

”Sitten taas tämä ammatillinen puoli, miten se on vaikuttanu tähän vapaaehtoisuuteen. Niin kyllä tämmönen ryhmän ja joukon hallinta, että kyllä ne on mun vahvimpia osa-alueita.” Å12

”Ku tuli joitaki monimutkasia ja hankalia tilanteita ja siis semmosia, että joitaki piti selevitellä. Kyllähän ne ehkä meni sitte luontevasti niin, että ne, jotka ammatikseen on tottunu nostamaan tietyllä lailla hankaliaksi asioita esille, niin sehän jää niitten hommaksi.” J24

Kokeneet ammattilaiset tuovat esiin asioita, joiden kautta he ammatillisesti hyötyvät vapaaehtoistoimijuudestaan. Vapaaehtoisuus tarjoaa erilaisen näkymän aiheeseen, joka palkkatyössä näkyy sen määräämästä kulmasta. Palkkatyön tarjoama kuva ihmisten arjesta voidaan kokea liian kapeaksi. Vapaaehtoisareena mahdollistaa kattavamman näkymän saamisen ihmisen elämään. Arjessa yhdessä toimien asiat avautuvat moninaisemmiksi, mutta myös tavallisemmiksi, kuin virkatyön määrittelemistä toimenkuvista käsin. Vapaaehtoistyö voi auttaa löytämään myös syvyyttä asioille. Perheen kohtaaminen kokonaisuutena tuo mukanaan useamman näkökulman ja laajentaessaan se myös syventää kuvaa auttamisen kohteesta. Palkkatyö on usein liian nopeaa, liian kiireistä ja täyteen ahdettua, jotta pitkäjänteinen ja paneutuva osallisuus perheiden arkeen olisi mahdollista (Metteri & Lehtinen & Saarnio 2000, 120-127). Interventio ja muuttaminen eivät ole vapaaehtoistyössä ammattilaisten asioita vaan yhteisiä asioita, tai eivät asioita lainkaan. Vapaaehtoistyössä on paikka, jossa saa pysähtyä itselleen tärkeiden kohtien ääreen.

Vapaaehtoistyössä moni ammattilainen on löytänyt uusia tapoja toimia. Kaikki kokeneet ammattilaiset sanoivat vieneensä vapaaehtoisareenalta jonkin kokeilun omaan palkkatyöhönsä. Vapaaehtoistyössä oli nähnyt tai oppinut toisenlaisen tavan tehdä ja nähnyt tuon tavan jopa palkkatyökäytäntöjä toimivammaksi ja tehokkaammaksi, mikä houkutteli sen soveltamiseen. Vapaaehtoisareenoilla voitiin oppia niin toiminnan organisointia, toimintakäytäntöjä kuin uusia näkökulmia.

”[Ammattilaisena oppinut vapaaehtoisuudesta] sitä hallintoa, sillai, että kuinka kevyestikkin voitais systeemejä, projekteja tehdä. Ettei ne tarvis olla niin jyrkkäreunasia ja reaalisia, kaiken maailman lupia. Voi jotaki ihan kevyesti, vähän kevyemminki.” O10

”Ammatillisesti mielenkiintoista seurata, että miten tuommonen juttu etenee. Ja sitte, ko ihan oikeesti huomaa, että sehän etenee ihan samalla tapaa, jos ei paljon tehokkaamminki, mitä jossaki [virallisessa ammattityössä].” J19

”Mää koin sen monesti sillai, että kun se alko oikeella tavalla rullaamaan, vapaaehtoistyö, että mä sain siitä omaan työhöni... töissä höpötin koko ajan siitä, että ’voi miten meillä oli hauskaa, kun me tehtiin sitä ja tätä koko perhe. Eikös me voitaski nyt tämän syksyn vanhempainilta muuttaa semmoseksi seikkailuradaksi, jossa koko perhe rientää tekemään sitä ja sitä?’ Ja sehän oli kauheen hauska. Mä sain sitten innostuun sen työporukan siihen ja me tehtiin ...” Z21

”Vapaaehtoistoiminta on omaan työhön tuonu sillä tavalla, että tietää minkälaisista oloista, että minkälaista ihmisillä voi olla kotona. Että tämmöstä tasapäästämistä mä en missään nimessä hyväksy enkä suosi, vaan jokainen lapsi ja hänen kotioloinsa ja taustansa tietäen ja tuntien täytyy ottaa huomioon yksilönä.” Å12

Kokeneille ammattilaisille hyvin merkittävä asia on myös asioiden suhteellistaminen vapaaehtoistoiminnan kautta. Vapaaehtoisareenalla kuulee ja näkee ulkopuolisten näkemystä omasta ammatistaan ja työpaikastaan. Oman palkkatyön rajoitukset tulevat näkyviksi samalla kun niitä pääsee rikkomaan. Auttaminen löytyy uudelleen erilaisesta näkökulmasta. Vapaaehtoistyöllä on myös jaksamista tukeva vaikutus. Siellä saa revitellä omaa ammatillisuuttaan niiltä kohdin, jotka eivät palkkatyöareenoille mahdu. Palkkatyössä oma ammatillisuus pääsee esiin oman toimenkuvan, toimipaikan ja työnantajan määrittelyjen läpi. Vapaaehtoistyössä toiminnan määrittelijänä toimivat vapaaehtoistojien ryhmä ja osallistujat.

Ammattilaisuus on joka tapauksessa kouluttautumista vain yhden näkökulman kautta ihmisen auttamiseen. Sosionomin, lastenhoitajan, sosiaalityöntekijän ja opettajan ammatillisuudet poikkeavat toisistaan. Voikin ajatella, että ammatillisuus syventäessään näkemystä ihmiseen myös kaventaa sitä. Maallikolla ei ole tätä koulutuksen muokkaamaa tietoisuusrakennetta. Tähän liittyen on esitetty, että tietopohjainen suhtautuminen ihmisen auttamiseen voi heikentää auttamistaitojen kehittymistä (Lehtinen 1997, 48).

3 Maallikkous vapaaehtoisuudessa

Maallikkotoimijoilla oli monia näkemyksiä ammattilaisista vapaaehtoisina. Suurin osa maallikoista koki, että ammattilaiset toimivat vapaaehtoisina siinä kuin maallikkokin. Osalle maallikkotaustaisista vapaaehtoisista am-

mattilaisten erityisosaaminen ja tieto on tervetullutta täydennystä yhteisten taitojen joukkoon. Ammatillisuus merkitsee varsinkin kokemattomille maallikoille turvallisuutta. Tarvittaessa voidaan käyttää jonkun ammattilaisen tietoja ja taitoja, heiltä voi kysyä tai pyytää apua. Toisaalta ammattilaisuus saattaa olla myös asia, joka uhkaa aitoa kohtaamista. Maallikko-toimijoiden on kasvatettava ammattilaiset ulos tietämisen sokaisemasta auttamisesta.

”Se on kuitenkin, pyritään pitämään vapaaehtoistoimintana. Se on semmosta rentoa meininkiä, missä on mukava, no harrastus on ehkä vähän kevyt sana, mutta kyllä se harrastus varmaan on... Se tavallaan arvokkaampaa harrastusta, mut ei se sen kummempaa oo kuitenkaan.” D25

”Kriisitilanteissa näkyy selvästi, jotkut vastaavat, ko ne on samalla alalla -tyyliin. Ja semmosta, että joutuu olleen yhteyksissä vaikka kottiin, keskustellee siellä. Ei ehkä sillä tavalla oo. Ehkä semmosessa tilanteessa vaan, muuten mää en usko [että ammattilaisten ja maallikoiden tekemiset erottuvat].” I17

Liisa: ”Millä lailla se eroaa se vapaaehtoisen toiminta ja ammattilaisen toiminta siinä auttamisessa?”

T27: ”Henkilökohtaisesti siinä on suuri ero. Esimerkiksi, jos multa tullaan kysymään jotain asiaa, niin mää kyllä sanon suoraan, että mä en tästä asiasta tiedä ja sitte toivon mukaan osaisin ohjata tai jos en osaa, niin sit mää sanon, että ’otetaanpa selvää, minne sun nyt pitäis mennä’. Elikkä mää en halua missään nimessä lähtä leikkimään mitään psykologia tai perheasiain neuvojaa, ku mä en oo semmonen... mää en todellakaan oo mikään ammattilainen, mutta mää oon hyvä kuunteleen. Et mulle voi puhua. Ja sitten mää oon luottamuksellinen...”

Liisa: ”...Mikä on ihan sun henkilökohtainen semmonen oikeen hyvä anti, minkä sä voit antaa tälle toiminnalle?”

T27: ”...ehkä semmonen vähän henkinen voimavara... tulkki ihmisten välillä...lapset pitää mua just sillä lai niinku äitinä... mulla on hirveen pitkä pinna...kärsivällinen, jaksan istua portailla pitempääkin, jos tarve vaatii.”

Maallikko on tervetullut vapaaehtoiseksi ilman koulutusvaateita, toisaalta minkään alan koulutus ei ole este. Kuka tahansa maallikko ei päädy vapaaehtoiseksi. Edellisissä luvuissa käsittelin vapaaehtoiseksi tulemisen monia reittejä. Niihin vaikuttavat sekä omaan elämäntilanteeseen että järjestöön, yhteiskuntaan ja arvomaailmaan liittyvät seikat. Vapaaehtoisuutta tulee

edes kokeilleeksi vain tietty osa ihmisistä. Toisaalta vapaaehtoisuuden ”koukkuun” jäävät yleensä pysyvämmiin maallikot, jotka tuntevat, että toiminta on heille itselleen mielekästä ja näkevät toiminnalla laajempia yhteisöllisyyteen, yhteiskuntaan ja ihmisyyteen liittyviä merkityksiä. Tämä tarkoittaa, että maallikot eivät ole keitä tahansa. He ovat vapaaehtoisuuden kautta valikoituneita ihmisiä, joilla on innostusta, kiinnostusta ja mahdollisuutta toimintaan.

”Vapaaehtoiset on hyvin harvoin kuitenkaan koulutettuja. Et niillä saattaa olla elämäkokemusta tai siten ne on käyneet omaksi ilokseen jottain kursseja.” T27

Yksi maallikkotoimijuutta innostava tekijä on se, että se on erilaista toimintaa verrattuna arjen muuhun toimintaan. Maallikkotoimijuus on arena, joka mahdollistaa ihmisten kanssa toimimista ja ihmisten auttamista myös niille, joille se ei ole ammatti. Maallikkovapaaehtoinen voi kokea palkkatyössään olevansa vain viipaleittain hyödyllinen. On paljon kiinnostusta, osaamista ja tahtoa toimia, joka palkkatyössä jää pimentoon. Vapaaehtoisarena antaa mahdollisuuden tuoda itsestään esiin sen osaamisen ja ihmisyyden, joka ei muilla elämänalueilla pääse esiin.

”Mää tykkään kyllä tuosta leipätyöstäki, että. Ja sitte aattelee, että kuitenkin vapaaehtoistyötä tekee ihan erilaista, niin siinäki säilyy mielenkiinto. Ei se välttämättä säilyis, jos ois ammattiauttaja.” N11

Vapaaehtoisuus voi olla maallikolle myös se tapa, jolla hän osoittaa ammatillisuutensa rajat. Ammatti ei voi estää aivan toisenlaista tapaa toimia ja ajatella. Vapaaehtoistoiminnan kautta maallikko saa mahdollisuuden tutustua toiseen arvomaailmaan ja myös sitoutua vallalla olevasta arvomaailmasta poikkeavaan tapaan hahmottaa maailmaa. Elämästä tulee rikkaampi, kun hän saa mahdollisuuden omaksua kaksi erilaista toimimisen ja ajattelemisen tapaa.

Maallikkotoimijalla voi olla näkemys siitä, että ihmisen on pyrittävä toimimaan paremman huomisen eteen. Jos muilla elämänalueilla ei tuota tehtävää saa (riittävästi) toteutettua, vapaaehtoistoiminta voi olla alue, jolla ihmisen velvollisuus toteutetaan. Järjestön valinta heijastaa maallikon tapaa mieltää, mikä on hänelle sopiva arena toimintaan osallistumiseen.

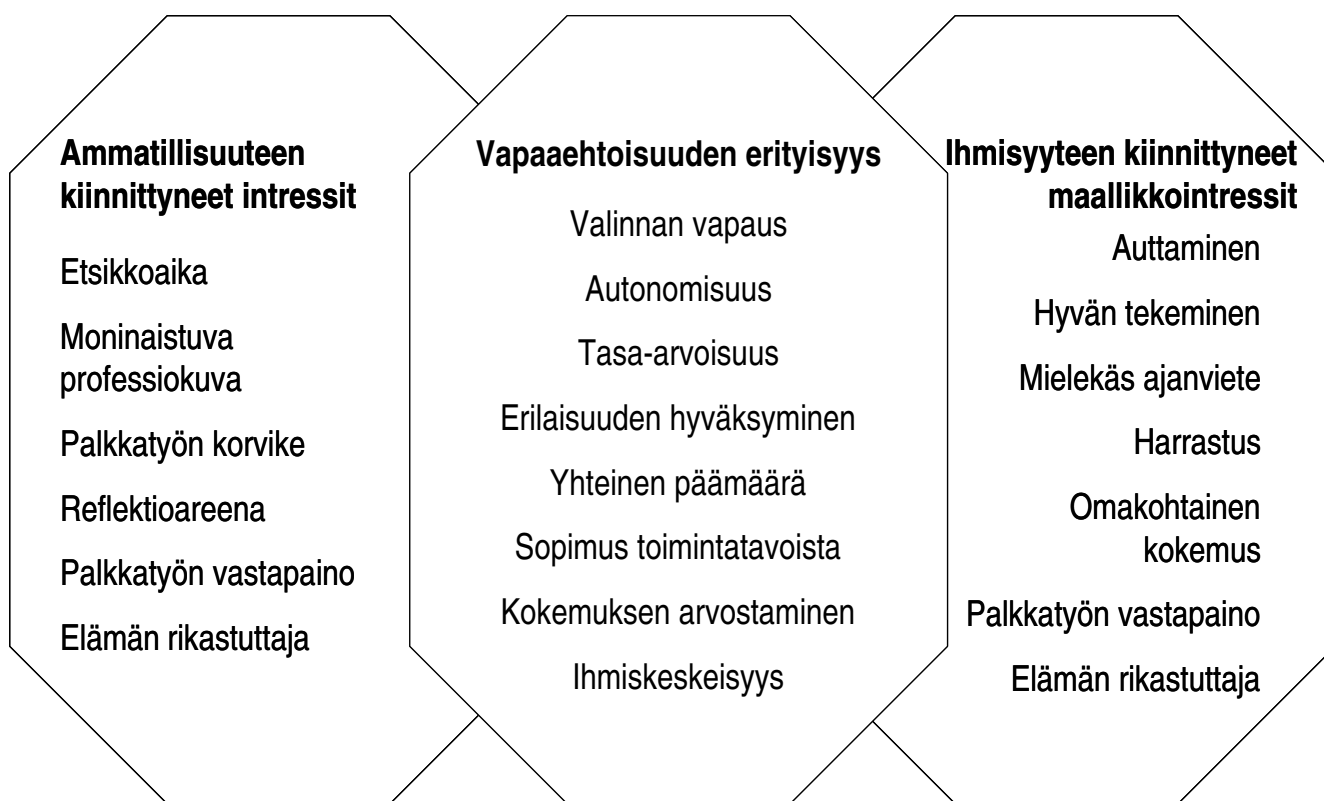
Elämänkulkuun voi liittyä omakohtainen kokemus vaikeasta elämäntilanteesta. Toisilla tuossa tilanteessa apua ei ole löytynyt. Tilanteesta on pitänyt kamppailla omin voimin ja kun elämä näyttää helpommat kasvonsa, on tahtoa vähentää toisten vaikeuksia. Vaikean elämäntilanteen selvittämisyrityksiin voi liittyä myös kokemuksia virallisten toimijoiden alentavista ja nöyryyttävistä auttamistavoista tai järjestöllisten toimijoiden kunnioittavasta rinnalla elämisestä, jolloin itse haluaa olla ylläpitämässä ja mahdollistamassa tasa-arvoisempaa autetuksi tulemistä myös toisten kohdalla. Kokemus siitä, että ammattilaiset ovat tarpeellisia, mutta eivät riittäviä avun lähteitä, vankistaa maallikon itsetuntoa toimijana.

”Lapseni on minulle sanonukki jälestä päin, silloin, ku mä tuonne, mä sanoin, että mää oon menossa tuonne, niin se sano ’ai jaa, meinaatkos nyt näitä minun kans saatuja kokemuksia käytännössä kokeilla?’ minä sanoin, että ’jos minä oon sinusta selvinny ja saanu sinusta tuommosenki kasvatettua, niin ei enää voi paljon pahempaa olla vastassa’. Että siitä, ehkä se jollahi lailla rohkasi.” B36

”Kerta kuintenkaan mulla ei oo semmosta, mä en voi mennä kovin syväle siinä auttamisessa, ku eihän mulla oo koulutusta. Kyllä pitäis olla enempi semmosta ihmistuntemusta. Mää voin puhua vaan omista kokemuksista.” S20

4 Vapaaehtoisuus yhdistää

Vapaaehtoisuuden voi nähdä asiana, joka ylittää ammattilaisuuden ja maallikkouden. Ammatillisuus ei ole tutkitussa järjestössä toiminnoissa koskaan läsnä vahvana elementtinä. Ensisijaisesti vapaaehtoisuus määrittyy maallikkouden kautta myös ammattilaisilla. Vapaaehtoisuus on puhaille maallikoille ja ammattilaisvapaaehtoisille yhteinen alue. Haastatte- luissa maallikkous ja vapaaehtoisuus limittyvät jatkuvasti. Oletettavasti maallikkoudessa onkin läsnä vapaaehtoisuuden keskeiset asiat. Vapaaehtoisuus vain määrittyy maallikkotoiminnan yhdeksi erityismuodoksi. Vapaaehtoisuus voidaan nähdä maallikkotoiminnan muodoksi, johon myös ammattilaisella on pääsy.

Kuva 11: Vapaaehtoisuuden erityisyys ammatillisuuteen ja maallikkotoimijuuteen perustuvien intressien yhteisareenana.

Useat haastateltavat ottivat kantaa maallikkopohjalta toimivien ja ammatillista koulutusta omaavien vapaaehtoisten suhteeseen. Kukaan ei nähnyt hyväksi vapaaehtoisuhteisöä, joka muodostuisi yksinomaan ammattilaisista.

”Se on sitten semmosta egojen kolistelua, jos siellä on kaikki ammattilaisia, siit’ ei tuu yhtään mittään. Ehdottomasti vapaaehtoisia tarvitaan.” F46

”Mun rooli ja maallikon rooli ei eroa mitenkään ... enempi mää oon tuolla, niinku nytenki olin kaverina, nuorten kaverina mukana, enkä minään semmosena auttaja-tätinä tai tämmösenä.” U12

”Ja varsinki ku itte ammattilaisena... ja että se on hyvä, että kaikki ei oo. Mikä on aivan älyttömän hyvä asia. Että ne tuo ihan semmosta erilaista näkökulmaa sitte.” X27

”Justiin valmistuneita ja koulusta tulleita, joilla on sitä tietoo ja tietämystä ja osaamista ja pätevyyttä kauheesti, muillekki jakkaa. Niillä saattaa sitte

tulla väsymys, kun ne yrittää yli... Ollaan me siitä juteltu muutamien kanssa. Ne on oppinu itekki toppuuttamaan, ko on nähneet sen. Ne, jotka on tavallisia vapaaehtoissia, ne osaa mennä siihen tilanteeseen rennommin.” H28

Yleisesti nähtiin, että ammattikoulutus ei estä vapaaehtoisena toimimista. Ammatilaisen velvollisuus on pitää ammatillisuutensa aisoissa: se ei saa häiritä toimintaa. Häiritsevää ammatillisuus on silloin, kun se rakentaa epätasa-arvoa toimijoiden välille. Sekä nuoret että kokeneetkin ammatilliset korostivat maallikoiden merkitystä. Varsinainen rikkaus toiminnassa on sen maallikkouteen pohjaavissa lähtökohdissa. Vapaaehtoisuuden haluttiin yleisesti rakentuvan niin, että sen tila ja paikka määritellään maallikoista lähtien.

Maallikoista osa oli jonkinasteisen työnjaon kannalla siinä mielessä, että ammatilliset voivat vastata vaativista tai tiukoista tilanteista. Erityisesti kokeneet maallikot näkivät kuitenkin, ettei tällainen työnjako ole toimiva. Se voi tuoda vapaaehtoistoimintaan liikaa ammatillisuuden piirteitä. Paremmaksi he näkivät yhdessä päättämisen vaikeissakin tilanteissa. Vapaaehtoiskokemuksen karttuessa myös maallikot painokkaammin arvostavat maallikkojen toimintaa.

”Sehän on vain hyvä, jos ihmisillä [ammattilaisilla] on laajempaa näkemystä siitä, niistä asioista. Se ei tosiaankaan, se ei näy tuossa toiminnassa.” G8

”Mutta toisaalta mun mielestä juuri se on oikeesti rikkaus, että niitä on muitakin vapaaehtoisia kuin sosiaalialan ammatillisia. Esimerkiksi just miehille. Sehän on tämä sosiaalilingi, josta ei pääse eroon, vaikka mitä yrittäis. Sehän on semmonen pelote, että kuka semmosta jaksaa oikeesti kuunnella. Se on mukavampi voi ollakki kertoa sille, joka vaan vähän örähtelee vastaan jotaki, ei oikeestaan kommentoi sen kummemmin, ko sille, joka lähtee sitten analysoimaan aivan hirveesti niitä.” J26

Vapaaehtoisuudelle tärkeät asia liittyivät toisaalta vapaaehtoiisiin ja toisaalta vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoiisiin liittyy autonominen valinnanvapaus toimintaan osallistumisesta, vapaaehtoisten lähtökohtainen tasa-arvoisuus toiminnassa sekä elämäkokemuksen arvostaminen. Toisaalta vapaaehtoistoiminnassa yhteinen päämäärä ja yhteinen käsitys toimintata-

voista, toiminnan ihmiskeskeisyys ja ihmisten erilaisuuden arvostaminen olivat usein esiin nostettuja peruslähtökohtia vapaaehtoisuudelle.

”Porukkahan on mitä eris- siis monipuolista, erilaista, ku ajattelee ammatillisesti ja koulutustaustaltaan. Kaikella tavalla, elämäkokemuksellaan sun muuta. Mikähän siinä olisi semmonen? Se semmonen erilaisuuden hyväksyminen ja humaani semmonen se näkemys. Ja näkemys ihmisestä ja lapsesta. Semmonen positiivinen näkemys. Ja se yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkemys ehkä kans. Et voidaan auttaa ihmisii tai toinen toistamme tukea, tää ois musta parempiki ilmaisu: tuetaan toinen toisiamme tässä yhteiskunnassa selviytymään. Ja kellä on vähemmät evvääät siihen, ne joilla on enempi jotain tai halua auttaa, niin voitais toimii jollain tavalla siinä.” Z24

Keskeinen lähtökohta, väline, voimavara ja auttamisen ilmaisu vapaaehtoisuutta kuvatessa on ihminen. Suurin osa vapaaehtoisista viittasi jossain vaiheessa keskusteluamme ihmisyyteen. Se oli se perimmäinen tekijä, joka mahdollistaa vapaaehtoisuuden. Kaikkien ihmisten periaatteellinen samuus. Ihmisyys edustaa paitsi samuutta, myös toisesta välittämistä, vastuuta, yhteisöllisyyttä ja keskinäisen ymmärtämisen mahdollisuutta.

Ihmisyys tarkoittaa myös vapaaehtoisuuteen pääsyä. Vapaaehtoiseksi pääsemiselle haluttiin lähtökohdallisesti antaa vain vähän kriteerejä. Varsinaisesti vapaaehtoisena toimimisen tiedettiin kuitenkin vaativan joitain erityisiä ominaisuuksia. Nämä ominaisuudet määräytyvät järjestön toiminta-ajatuksen, toiminnan päämäärän ja arvojen mukaan sekä vapaaehtoisten toimintamuotojen mukaan. Lapsista ja nuorista välittäminen on itseisarvoista ja halu toimia lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanteiden helpottamiseksi välttämätön ehto vapaaehtoisuudelle.

”Niinkö nuitten lasten kans tunsii koko ajan, että ite on ittensä kanssa sinut ja varma ja näki, että heti sai sen kontaktin niihin lapsiin.” Y8

”Olla oma ittesä ja niiten kans tehdä... Ensin kuvittelin, että mää en välttämättä nuorten kans osaa olla... Nillekki on välillä ihan outoa, että me, aikuiset tavallaan niitten kans peuhattiin josaki.” N12

Elämäkokemus on asia, jota vapaaehtoiset pitävät arvossa. Se on taitojen, tunteiden ja tiedon yhteen sulautumista ja arkipäiväistymistä. Kokemus voi olla tekemisen taitoja, elämäntilanteiden läpielämistä, pitkäjänteistä näke-

mystä tai kokonaisuuden hallintaa. Kokemuksen kautta tulleella osaamisella on ikään kuin takuu. Elämän koettelu takaa myös sen, ettei osaaminen ole koskaan täydellistä eikä sillä sen tähden myöskään isotella.

”Vaikka onkin jonku verran ammatillista koulutusta jo saanu ja näin, niin en mää välttämättä jossaki asiassa sen kummosempi, kun joku semmonen, jolla on omia lapsia ja oma perhe ja omaa elämän kokemusta enemmän ... vaikka ei ois mittään ammatillista kokemusta, niin voi olla aivan jossaki ihmissuhteissa tai ongelmien ratkomisessa tai semmosessa erittäinki hyvä.” A11

”Olipa ne sitte ihan täysin maallikoita tai olipa niillä tämä oman alan koulutuksensa. Musta tuntuu, et ne ihan yhteisymmärryksessä ja samalla viivalla jopa siellä toimii. Kun on, puhutaan saman ikäsistä henkilöistä, musta se ikä merkkää siinä huomattavasti enemmän, jos on joku varttuneempi maallikko tai sitte nuori alan huippuasiantuntija, niin kyllä se varttuneempi hoitelee ne tilanteet siellä paremmin, minun käsitys.” P29

”Se [elämäkokemuksen ja ongelmien vieraus] on semmonen heikko lenkki tässä hommassa. Omakohtaista kokemusta on tosi vähän. Siinä mielessä tuntuuki toiminnassa, että mää vähän nöyrällä mielellä, että ei oikeestaan ite tiä yhtään mitään tästä puolesta.” V21

Elämäkokemusta osataan arvostaa itsessä ja muissa. Vapaaehtoinen saattoi itse kertoa havainneensa, että häntä tarvitaan, koska hänellä on elämäkokemusta. Hänellä on kokonaisnäkemystä, jolla on käyttöä nuoremmille ja toisenlaista elämää eläneille. Heillä on käytössä hioutunutta taitoa lasten tai nuorten kohtaamiseen. He ovat havainneet, että heidän tekemisellään saattaa olla helpottava vaikutus joko sitä kautta, että se toimii vinkkinä tai esimerkkinä, tai sitä kautta, että se välittää tilanteen ymmärtämistä ja osallisuutta.

Toista vapaaehtoistyöntekijää kohtaan osoitetaan hyvin vahvaa kunnioitusta sen takia, että hän tuo kokemuksensa toimintaan. Kokemus voi olla sekä muilla elämänareenoilla että vapaaehtoistoiminnan areenalla hankittua. Suuresti yksimielisiä oltiin siitä, että kokeneet vapaaehtoiset ovat toiminnan peruspilareita, joita ilman ei tulla toimeen.

Kokemuksen arvostus ei estä toiminnan jatkuvaa uusiutumista. Vapaaehtoisuuteen liitettiin myös oikeus olla toiminnassa omana itsenä. Tämä on eri ihmisille merkittävää eri syistä. Vapaaehtoisareenalla tittelit eivät paina mitään. Ollaan yhteiskunnallisen aseman suhteen tasa-arvoisia.

Herran ei tarvitse asettua johtamaan eikä palvelijan palvelemaan. Jokainen saa valita, millaisen tekemisen tavan on valmis ottamaan. Toisaalta kaikkia tarvitaan ja kaikki tekevät oman osansa yhteisen päämäärän eteen. Toimiminen on vapauttavaa ja osallistavaa.

”Mutta kuitenkin saa olla omana ittenään, ei tarte olla se ammatilainen, ei tarte olla sen ammatillisen roolin takana ja ei tarte välttämättä olla tiukiskaa.” Z8

”Se [vapaaehtois- ja järjestötoiminta] on semmonen elämäntapa varmaan-kin. Se on niin mukavaa. Miten sitä pitää selittää... Kai se on kuitenkin niin paljon antanu sitte se, että ollaan yhdessä tehty ja toimittu yhdessä ja saatu jotaki pieniä muruja aikaseksi. Ja ne on ollu niin antosia ne reissut, mitä me ollaan tehty. Tai illat, mitä me ollaan vejetty. Että, ko siellä on samalla hoitanu melekeen ittiänsäkki siinä sivussa sitte. Niin siellähän me emännät puhutaan omat murheemme ja surumme auki, mitä kelläki on millonki. Ja sitte taas toisaalta, ko ollaan jossain leirillä, joku toiminta onnistuu ja menee mukavasti, senhän saa välittömästi sen palautteen takasin päin” H26

5 Auttamisen suhde

Kolmannesta sektorista, järjestötoiminnasta ja vapaaehtoisuudesta puhutaan usein myös kuvaamalla siihen sisältyvää tapaa nähdä ja kohdata ihminen jotenkin toisenlaiseksi kuin julkisen tai yrittäjöpohjaisen sektorin (Mustonen 1998; Rantanen 1998; Hokkanen 1999; Hokkanen & Astikainen 2001; Hyväri 2001; Pohjola & Saari & Viinamäki 2001). Puhutaan vertaisista, etujärjestöistä, potilasjärjestöistä, oma-aputoiminnasta, hyvän-tekäväisyydestä. Sanojen sekamelska lienee lopputulosta kolmannen sektorin monenkirjavuudesta. En pidä niitä kilpailevina käsitteinä vaan toiminnan moninaisuutta kuvaavina.

Auttamisen taustalla oleva auttajan suhtautuminen autettavaan on hyvin olennainen osa itse toiminnan rakentumista (Kinnunen 1998, 105—109; Hokkanen 1999). Haastatteluissa pyrin rakentamaan näkemyksen siitä, kuinka kukin vapaaehtoinen näkee lapset, nuoret ja lapsiperheet, joita he vapaaehtoistoiminnassa kohtaavat. Rakensin tämän kuvan toisaalta aiheesta keskustelemamme kautta ja toisaalta sitä kautta, mitä vapaaehtoiset kertoivat omasta elämästään ja elämänkokemuksestaan.

Vapaaehtoistoiminnassa on kyse jonkinlaisesta auttamisesta. Käytän sanaa auttaminen paremman puutteessa. Sanan valinta oli jo haastattelussa vaikeaa. Päädyin auttamis-sanaan sen yleisyyden tähden. Osalle vapaaehtoisista auttaminen on itsestään selvää. He eivät tässä kohdin kiinnittäneet huomiota minun tai omiin sanavalintoihinsa. Kaikille ihmisille sanoilla ei ole suuri merkitys. Erilaiset ilmaisut ja sanat voivat olla haastattelutilanteeseen liittyviä tilannekohtaisia sattumia. Auttaminen koetaan välittämisen ja hyväntahtoisuuden kautta positiiviseksi latautuneeksi sanaksi.

”Toista ihmistä voi auttaa... on olemassa siinä lähellä, riittävän lähellä, että pystyy kuuntelemaan... On jollain tavoilla tavoitettavissa.” V18

”Ei sitä voi sillä tavalla konkreettisesti oikeestaan auttaa... Sitä on just mietitty, millä tavalla me voidaan, kun ei olla ammatti-ihmisiä. Niin sitte antaa mitään vastauksia. Ei, yleensä varmaan vaan keskustellaan niistä asioista ja keskustellaan vaihtoehtoista. Ja saattaa joku perheenäitiki itteksi sitte oivaltaa ratkasun. Ei varmaan mitään suoria neuvoja oo etes pyyetty antaa.” N7

Toisaalta auttamis-sanaan voidaan liittää eriarvoista lähestymistä. Kaikki vapaaehtoiset eivät halunneet puhua auttamisesta. He kiinnittivät ilmaisuihinsa enemmän huomiota. Sanat kertovat heille erilaisesta tavasta hahmottaa vapaaehtoistyöhön liittyvää ihmisten välistä suhdetta ja toimintaa. He puhuivat tukemisesta, elämisestä, tarjoamisesta, toimimisesta, tekemisestä. Erottelin tässä alaluvussa auttamiseen liittyvää suhdetta auttajan ja autettavan välillä.

”Mää en hirveesti usko auttamiseen... Mää sanon suoraan, mä en hirveesti usko, koska siihen tulee sit se, että jos sää autat, sää jotenki, sillä ei oo se merkitys, että se on kohtaamista... Mää enemmänki uskon siihen arjessa olemiseen ja läsnäolemiseen.” Ä24

”Kuka siellä on se auttaja ja kuka autettava... Mun mielestä ne on just ta-saverosia. Molemmat auttaa ja miten sää voit auttaa? Oot oma ittes ja elät siinä koko ajan. Etkä jossain roolissa, että mä oon...” Q16

”Mä ite taas lähen siitä, että tuossa ei oo tarkoitus lähteä näitä ongelmia merkkamaan eikä parantamaan eikä niihin puuttumaan... Varsinkin siellä sitten useat näistä lapsista oli hyvinkin paljo sitte tekemisissä ihan sillai, et ei siinä mitään kummempia asioita käyty läpi eikä sen kummemmin ju-

teltu, mutta tykkäsivät sitte hyvinki olla seurassa muuten. En tiedä miksi, mutta kuitenkin.” P33

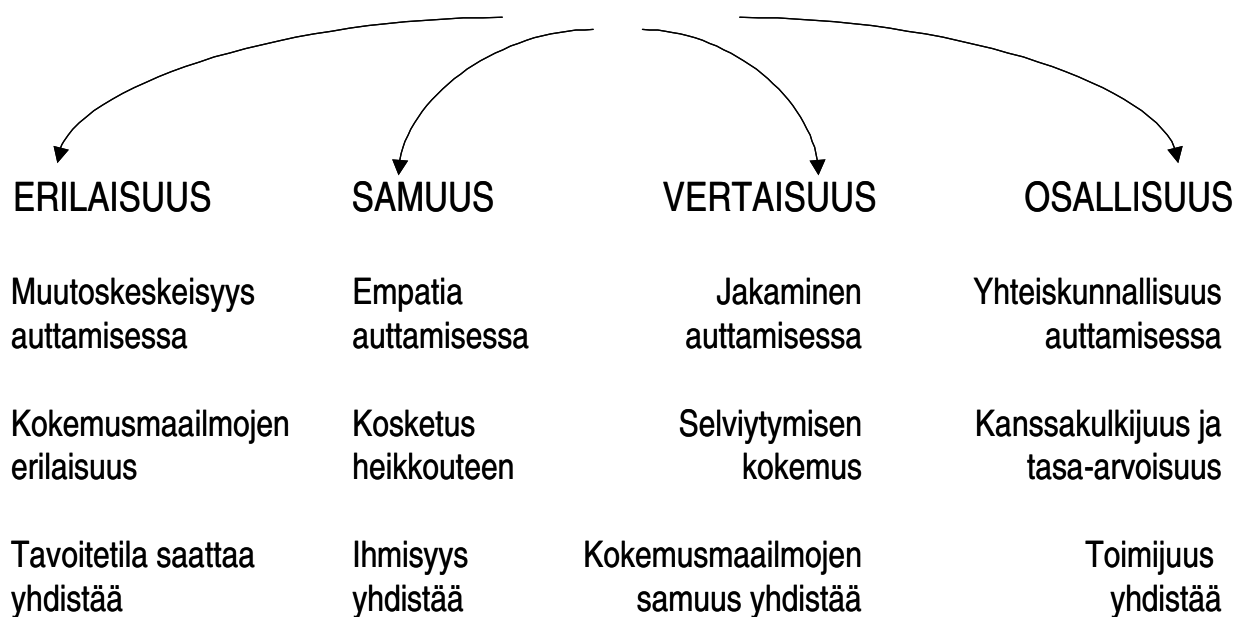
”Ensinnäkin alakaa miettiin sitä sen oikeututusta, että mikä oikeus on puuttua... toisen ihmisen elämään, varsinkaan jos toinen ei sitä pyydä, erityisesti oo hakemassa. Tietenki ammattilaisena siihen on velvollisuus. Se pitää tehdä, se juttu. Mut sitte, ko vapaaehtoisena tekee samaa juttua, se on jo ihan eri asia. Et se on, ehkä se on semmosta inhimillisempää se, ko vapaaehtoisena oot siellä tukemassa toista. Eikä se välttämättä tunnukaan siitä perheestä, tai kuka siinä onkaan tavallaan kohteena, auttamiselta. Vaan semmonen halu viettää meiän kans aikaa ja touhutaan yhdessä mukavia. Mut kuitenkin se on sitä, että kannattelee, semmosta kuntoutusta tavallaan.” X9

”Siellä oli perheitä, joitten takia me oltiin tai joita... tai mää en koe sitä, että me oltais autettu, mää vaan olin siellä mukana. Mutta justiisa se, että näki sen, että ois voinu sanua niillekki, että asioille voi tehdä jotaki.” S8

Auttaminen voi vapaaehtoistyössä olla kahdenkeskistä. Tällainen lähestymistapa auttamiseen on paljon esillä, sillä se toteutuu monissa nykyisissä vapaaehtoistoiminnan muodoissa. Esimerkiksi erilaiset ystäväpalvelun ja kriisiavun muodot keskittyvät kahdenkeskiseen ihmisten kohtaamiseen. Tutkitun järjestön vapaaehtoistyössä auttaminen on usein toimintojen kautta organisoitua laajemman ihmisryhmän kohtaamista, jossa auttaminen voi saada monenlaisia muotoja. Ensisijainen auttamisen muoto ei ole verbaaliseen kommunikaatioon perustuva.

Auttamissuhdetta voi kunkin vapaaehtoisen kohdalta tarkastella ja ymmärtää monesta lähtökohdasta. Eri näkökulmista asiaa lähestyessä vaikuttavien tekijöiden keskeisyys vaihtelee. Se on elämänkulun osa, joka elämänkulun myötä määrittyy aina uudelleen. Auttaminen saa jatkuessaan erilaisia merkityksiä. Vapaaehtoisuus on ihmisen toiminnan yksi elämänalue, jonka vuorovaikutus muihin elämänalueisiin johtaa uusiin tulkintoihin paitsi auttamisesta myös muusta elämänkulusta. Nostan esiin eräänlaisen ulottuvuuden, jonka tulkitsin näkyvän auttamissuhteessa.

Vapaaehtoisen auttamissuhteen voimavarat

Kuva 12: Vapaaehtoisen auttamissuhteen rakennusaineita.

On houkuttelevaa sijoittaa vapaaehtoistoimijat edellisiin ryhmiin. Se on jopa mahdollista. Tällöin auttamissuhteesta nostetaan esiin sen tämänhetkistä voimavaroista suhdetta parhaiten luonnehtiva ilmaisu. Kunkin vapaaehtoisen auttaminen sisältää kuitenkin yleensä osioita useista suhteen muodoista. Auttamisen tilanne määrittelee, millaisen muodon suhde kulloinkin saa. Joten suhdetta kuvaavat ilmaisut ovat enemmänkin auttamissuhteessa mukana olevia suhteen elementtejä kuin yksittäisen suhteen tai vapaaehtoisen auttamissuhteiden tyypittelyä.

Erilaisuudella auttamissuhteen lähtökohtana kuvaan tilannetta, jossa auttajien elämänpiiri ja -kokemus on kaukana autettavien elämänpiiristä ja kokemuksesta. Auttamiseen sisältyy ajatus, joka lähtee muutoksen aikaansaamisesta. Muutos nykyisestä tilanteesta toiseksi on keskeinen osa auttamista. Erilaisuudessa auttajan kokemus liittyy enemmän auttamisen tavoitetilaa kuin autettavan lähtökohtatilanteeseen. Suhteeseen liittyy vahva halu auttaa autettava pois jostakin vaikeasta, pahasta ja auttajalle tuntemattomasta tilanteesta. Auttajalle keskeistä on hyvän tekeminen toiselle ja pahan poistaminen toisen elämäntilanteesta. Autettavan kannalta suhde voi näyttäytyä erilaisuuden kokemisena.

Erilaisuus vähentää auttamissuhteen läheisyyttä ja samuuden kokemista, mutta se voi sisältää kokemuksen toisenlaisen elämän mahdol-

lisuudesta. Vapaaehtoisessa auttamissuhteessa tulee toteennäytettyä, että toisenlaista elämää elänyt ihminen on kiinnostunut yhdessä toimimisesta. Auttamissuhteessa voi välittyä näkemys mahdollisesta tavoiteltavasta tulevaisuudentilasta. Erilaisuus vapaaehtoisen auttamisen ensisijaisena lähtökohtana on autettavalle vaativa lähtökohta. Kun erilaisuus on vain osa vapaaehtoisen auttamisen rakentumista, mahdollistuu erilaisten elämäntapojen suvaitseminen.

”Kyllä mää aattelen, että [ammattilainen] on vaikeemmin lähestyttävä henkilö, ku joku, tavallaan normaali... Auttamisenhalu on varmaan kaikilla se perimmäinen syy. Kokee olevansa itse niin vahva ja hyvässä asemassa, että voi auttaa jotakin toista.” Å12

”Lapset, jotka on siinä mukana, nehän voi saaha semmosen kipinän, että ne lähteeikin tosiaan leireille ja kurssiin ja kerhoihin. Ja sitte aikuiset tosiaan näkkee, että voi tosiaan elää muutenkin.” S21

”Jos kotioloihin liittyy esimerkiksi väkivaltaa, päihteiden käyttöä tai jostain muuta, jo pelkää se, että nuori pystyy semmosista kuvioista olemaan viikonlopun ulkopuolella tai pois, niin se palvelee sitä nuorta. Tai jos tää nuori on jostain syystä syrjäytynyt kaveriporukastaan tai muuten, niin vastaavasti, jos se pystyy johonkin muuhun ryhmään tulemaan jäseneksi ja samaistumaan siellä, niin sehän auttaa sitä nuorta sekin.” P35

Samuudella pyrin kuvaamaan vapaaehtoistoiminnan syvää pohjavirettä, joka yleensä ilmaistaan ihmisten perimmäisenä samuutena. Tämä eroaa edellisestä niin, että elämän- ja kokemuspiirien erilaisuus ei ole korostunut. Muutoksen ja paremman tavoittelu tai sen tavoitteluun ohjaaminen ei kosketa auttamista yhtä keskeisesti. Auttaja korostaa niitä asioita, jotka ovat kaikissa ihmisissä samaa. Auttaminen on mahdollista, koska me kaikki olemme samanlaisia ihmisiä.

Samuuteen pohjaavassa tilanteessa ei haluta korostaa auttajan ja autettavan roolien sinällään kertovan erilaisuudesta. Kuitenkin samuuteenkin liitetään sivuvireenä se, että sattuma, perhetausta, kasvuympäristö, yhteiskunnallinen asema tai kohtalo ovat johtaneet siihen, että suhteen osapuolet ovat erilaisissa elämäntilanteissa. Tässä tilanteessa auttajalla on halu olla läsnä ihmisten perimmäistä samuutta korostavana esimerkkinä.

Yleensä vapaaehtoinen toi omasta historiastaan esiin asian tai asioita, jotka olivat koskettaneet hänen elämäänsä niin, että heikkouden ja

epäonnistumisen mahdollisuus oli tullut lähelle. Tämä kokemus oli yleensä vaikuttanut siihen, että vapaaehtoinen ajatteli, että hän tai hänen läheisensä voi yhtä hyvin olla avun tarpeessa. Tällöin vapaaehtoinen oli päätenyt ajattelussaan ja toiminnassaan siihen, että hän haluaa olla osa auttamista, jota kukin meistä voi joskus kaivata.

”En mää pienistä säikähdä. Kyllä mää silloin olin välillä tiukoilla omien lasten kans, kun ne oli pieniä ja mä kävin välillä töissä. Ja mies oli pois kotoaki paljo ja välillä [oli ongelmiaki]. Semmonen tietynlainen selviytymismalli tai semmonen kuitenkin ’lapset ensin’ -malli... Mää oon aatellu, että mä oon toisaalta aika hyvästi selvinny, mua ei oo kauheen pahasti koeteltu.” Z31

”Pyritään siihen,... että ihminen pärjäis omillaan. Pikkusen annetaan apua, just riittävästi sillon, ko se sitä tarttee. Ja kaikkihan meistä joskus tarvitaan.” X9

”Ei kukaan meistä kovin helposti tuiki tuntemattomalle vapaaehtoistyöntekijälle tuu selittää, että ’terve, mullapa on nyt tämmöstä vaikeutta’. Et kyllä se niin on, et ensin pitää ehkä hyvinki tutustella ja sillai puolin ja toisin ja varsinkin se toinen puoli, joka ois puhumassa tälle toiselle puolelle, niin se varsinki haluaa eka tsiigata, että kuka sää oot, minkälainen sää oot.” T24

”Justiin se arjen eläminen niitten lasten kanssa sillä tavalla, että ne tuntis ittensä sillai turvalliseksi... Ajatteli itte ittensä siihen, että ’mitä mää haluaisin?’” Y9

Vertaisuudella kuvaan tilannetta, jossa vapaaehtoinen on elämässään kokenut heikkouden, erilaisuuden, epäonnistumisen tai elämäntilanteen, joka johtaa konkreettiin ja omakohtaisen samuuden kokemiseen autettavan kanssa. Suhde ei rakennu yksinomaan abstraktille ajatukselle siitä, että ihmiset ovat pohjimmiltaan samoja. Se rakentuu myös kokemukselle toiseudesta, jota ihmisten elämässä voi olla. Vertaisuus ei tarkoita, että auttaja näkisi oman aiemman elämäntilanteensa samana kuin autettavan elämäntilanteen nyt. Vertaisuus johti yleensä vahvaan kunnioitukseen myös elämäntilanteiden erilaisuuden suhteen.

Vapaaehtoistoimija toi korostetusti esiin, että hänellä on kokemuspohjaista tietoa vain tietynlaisesta toiseudesta suhteessa ”hyvin menemiseen”. Tämä vertaisuuden alue kuitenkin määritteli auttamissuhdetta ja

ajattelua auttamisesta. Vapaaehtoisen auttamisen käyttövoimaksi ei kuitenkaan riittänyt yksinomaan vertaisuuden olemassaolo vaan erityisesti tuosta vaikeasta elämäntilanteesta selviämisen kokemus. Selviäminen oli merkittävämpää auttamiselle kuin aiempi vertaisuuden kokeminen. Omaa auttamista ohjasi ajatus siitä, että halusi olla mukana siinä tekemisessä ja olemisessa, josta saattaa seurata myös autettavan selviäminen.

”Minä hakeudun tällaisiin tehtäviin, koska minulla on tämmöstä traumaattista taustaa itellä. Mutta se, että kyllä se auttaa ymmärtämään, että ihmisillä voi olla joskus vaikeeta... No se tekee siihen semmosen, vähän niinku tuttavallisemman. Et siinä ehkä ollaan vähän lähempänä toisia. Että ku jaetaan tavallaan. Siinä tulee semmosta jakamisen makua enempi. Eikä sillä tavalla, että se ois ykssuuntasta. Et toinen kuulustelee ja toinen vastaa. Päästään enemmän semmoseen keskusteluun. Päästään ehkä eteneemmän siinä keskustelussa.” X23

”Ku pääsi siitä omista syyllisyydentunteesta ynnä muusta yli, niin toisaalta on sitte huomannu, että se on myös minulle hyvin vahva se voimavara. Tai semmonen, että kun mulle joku tulee kerton, jolla on esimerkiksi tämmösiä, mä voin vilpittömästi sanoa, että ’mä ymmärrän sua.’” T11

”Jos mä oisin eläny niin sanotusti normaali perheessä, jossa ois kaikki menny hyvin ja ei ois ollu mittään semmosia isompia ongelmia, niin en mä usko, enkä näkis, että muissa perheissä vois olla ongelmia.” S18

”Ollu, voi sanoa, tietää, mitä on olla köyhä. Ja vaikka ei kaivannu, mulla oli kaikki, mulla oli oikein pieni yksiö ja kaikki, siinä vuojen elelin. Selvisin kuitenkin.” Q12

Aiemmin toin esiin, että auttaminen sanana ei kykene kattavasti kuvaamaan tutkimaani vapaaehtoistoimintaa. Samoin kerroin, etteivät kaikki haastateltavat olleet halukkaita eivätkä oma-aloitteisia auttamissanan käytössä. Tähän liittyy neljäs ”auttamis”suhteen laji, jonka olen nimennyt *osallisuudeksi*. Osallisuus korostaa vapaaehtoisuuden tasa-arvoistavaa luonnetta.

Vapaaehtoistoiminnassa on olemassa kahdenlaisia vapaaehtoisia, joita edellä olen kutsunut auttajiksi ja autettaviksi. Toiset ryhtyvät vapaaehtoisesti vapaaehtoistoimijoiksi ja toiset osallistuvat vapaaehtoisesti toimintamuotoihin. Osallisuus-suhteessa halutaan nähdä mahdollisimman vähän erilaisuutta toimijoiden kesken tämän erilaisuuden jälkeen. Konk-

reettisellä tasolla osallisuus johti ajatteluun, jossa toiminta nähdään sellaisena, että molemmat toimijat saavat siitä itselleen apua. Vapaaehtoistoiminta on antoisaa ja rakentavaa niin vapaaehtoistoimijoille kuin vapaaehtoisosallistujille. Abstraktimmalla tasolla osallisuus oli halua rakentaa yhteisöllisyyttä ja yhteiskuntaa, jossa ihmiset tuntevat vastuuta itsestään ja omista toimistaan sekä toisistaan ja kanssakulkemisesta.

”Tavallaan yks tai yhenlainen foorumi siihen. Sekä vapaaehtoisillekin että muille toimintaan osallistujille. Silloin alun perin, kun määhän tulin, niin en määhän niinkään paljo ajatellu, että se vapaaehtoisillekin on semmoinen tärkeä siinä mielessä, että se on selvinny vasta tässä mukana ollessa.” V15

”Paljon tavallaan syventäny näkemystä näihin lasten asioihin. Ja sitten taas tämmöseen vähäosaisempien asioihin. Et se on, sekä ammatillisesti että tavallaan kasvattavana puolella ollu ihan hyvä, arvokas. Se on yks puolensa. Sitten on tietenkin se, että viikonloput, ne on ollu sitte varsin mukavia viikonloppuja, ihan mukava vapaa-ajanviettotapa... hyvin paljon sellasia henkilöitä, kenen kanssa on mukava olla tekemisissä, pystyy olemaan tekemisissä. Että sillä on mun mielestä ihan reilustiki annettavaa kyllä.” P25

Tutkitussa toimintamuodossa osallisuus tarkoittaa yhteisöllisyyden tukemista. Vapaaehtoistoiminnoissa luodaan yhteisöjä, joilla on tukeva vaikutus lasten, nuorten, lapsiperheiden ja näistä kiinnostuneiden elämään. Yhteisöllisyys esiintyy paitsi vapaaehtoistoimintamuotojen tekemisessä, mutta myös toiminnan ja yhdistyksen ylläpidossa. Yhdistystoiminta on yhteisesti jaetun toimintaidean rakentamista ja uusintamista. Tämän takia osallisuus suhteena tarkoittaa myös yhteisöllisen toimintatavan tukemista yksilöllistyvässä yhteiskunnassa. Osallisuus pitää sisällään kaikkia kattavan ajattelun vastavuoroisuudesta. Osallinen vastavuoroisuus ei ole kahdenkeskistä vaan monenkeskistä.

IV JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

1 Vapaaehtoistoiminta sulatusuunina

Olen edellä eritellyt vapaaehtoistoimijuutta sen reunaehtojen, merkityksen, taitopohjan ja auttamissuhteen pohjalta. Kaikilta tarkastelukulmilta tutkien olen päätenyt siihen tulokseen, että asiaan liittyy moninaisuutta. Moninaisuus onkin asia, jonka lähes kaikki vapaaehtoiset halusivat tuoda esiin. Kuitenkin löytyi asioita, jotka tuntuivat melko kattavasti yhdistävän toimijoita.

Ensinnäkin tärkeää oli, että kaikki toimijat ovat jollain tavalla valmiita panostamaan yhdistyksen päämäärän toteutumiseen. Tämä päämäärä liittyy erilaisin painoituksin lasten, lapsiperheiden ja nuorten elämän helpottamiseen. Lasten auttamista korostettaessa haluttiin tarjota lapselle arjesta vapaa, tasa-arvoinen kohtaamisareena muiden lasten kanssa. Tällä areenalla rakennetaan yhteisen toiminnan ja tekemisen kautta lomaa ja virkistystä lapselle. Areena on lähtökohtaisesti lomaa. Se ei ole arjen jäljitteilyä, mutta kuitenkin toiminnassa määräävänä asiana oli toimintojen tietyn tasoinen tavallisuus. Tekemisen ei tarvitse olla erityistä, riittää kun toteutustapa ja toteuttajat ovat erityiset. Näkemykseen liittyy myös se, että lapsille tarjottiin mahdollisuutta turvallisiin aikuiskontakteihin ja luotettavaan toimintaan. Myös lapsiperheiden auttamisesta puhuttaessa pääpaino oli lapsissa. Ajatuksena on, että perheen kanssa toimiminen auttaa lasta pidempään ja syvemmin. Perheillekin haluttiin tarjota katko arkeen, loma, jolloin perhe on yhdessä toisin kuin tavallisesti. Myös perhekeskeisessä näkemyksessä on lähtökohtana tavallisiin toimintoihin perustuvan tekemisen ja yhdessä olemisen ja jakamisen kautta luoda mahdollisuutta löytää uusia asioita elämään. Lapsen ja lapsiperheiden auttamisen ohella nousi esiin ajatus lasten puolesta tapahtuvan toiminnan yleisemmästä ja yhteiskunnallisemmin hahmottuvasta tärkeydestä. Lapsien asemaa korostavan yhdistystoiminnan olemassaolo, siihen osallistuminen ja sen näkyvyys ovat asioita, jotka sinällään vahventavat käsityksiä lasten tukemisen tärkeydestä. Tämä viestii yhteiskunnalliseen toimintaan siitä, että on olemassa ihmisiä, joille lasten, lapsiperheiden ja keskinäisen auttamisen arvo on suuri.

Toiseksi tutkitulla järjestöllä on tietyt toimintatavat, joissa viihtyminen on tärkeää myös vapaaehtoisille. Vapaaehtoisuus on erityisesti

monenkeskistä ja toiminnallista. Mukana pysyminen edellyttää sosiaalisia taitoja toimia lapsi- ja aikuisryhmissä. Yhdistyksen toimintamuodot paitsi kasvattavat myös edellyttävät ymmärrystä ja taitoa yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisyydessä ei ole kyse yksinomaan yhteisen jakamisesta ja saamisesta. Se edellyttää myös kykyä jakaa yksityisiä asioita, muokkautua omissa arkisissa toiminnoissaan, joustaa ja suvaita erilaisuutta. Toisaalta yhteisöllisten ja toiminnallisten toimintatapojen kehittäminen koettiin arvoksi siinä, mutta toisaalta koettiin, että toimintatavat ovat alisteisia toiminnan päämäärälle.

Kolmanneksi tutkitussa yhdistyksessä on joitain arvoja, jotka ohjasivat erilaisten ihmisten yhdessätoimimista. Tämä ulottuvuus on osin päällekkäinen edellisten kanssa. Kahteen edelliseen liittyen lasten kunnioittaminen ja yhteisöllisyys ovat asioita, joiden arvostamista pidettiin keskeisenä. Näiden lisäksi erityisesti tasa-arvoisuus oli keskeinen yhteisesti jaettu arvo. Tärkeäksi nähtiin, että toiminnassa mukana olevat ihmiset säilyttävät mahdollisimman suuren tasa-arvoisuuden. Tämä tarkoitti kullekin sopivien toimintamuotojen yhteensovittamista yhteiseen tekemiseen. Tasa-arvoisuuden toteuttamiseen liittyy myös avoimuus. Erilaisten toimintojen toteuttamisessa haluttiin lähteä siitä, että niihin pääsee osalliseksi halukkaat.

2 Onko olemassa oikeutta vapaaehtoisuuteen?

Vapaaehtoistyön tulevaisuuden kannalta keskeinen aihe on vapaaehtoisten valikointi. Mitä seuraa siitä, jos vapaaehtoistyö suunnataan niin, että siihen katsotaan kykeneviksi nykyistä harvemmat?

Vapaaehtoiset jättivät minut pohtimaan, missä määrin vapaaehtoisuus voi olla oikeus ja missä määrin se voi olla velvollisuus. Kolmannen sektorin keskusteluissa on sivuttu erilaisia odotuksia, joita muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa on haluttu nähdä kolmannelle sektorille asettuvan. On väläytelty mahdollisuutta, että toimeentulotuen vastineeksi kansalaiselta edellytettäisiin toimimista yleishyödyllisissä yhteisöissä ja on jo kehitelty yhdistelmätuen ja kuntouttavan työtoiminnan muodot, joissa järjestötoiminnalle vaihtoehtoiset toiminnan muodot ovat yksilöllisesti sanktioituja. Järjestötoiminnasta käsin katsottuna on tärkeää säilyttää vapaaehtoistoiminta areenana, jonne tullaan vapaaehtoisesti. Mikäli kolmatta sektoria halutaan käyttää hyväksi testattaessa työhakijoiden tai toimeentu-

lotuen saajien aktiivisuutta, on kolmannen sektorin eri toimijoille jätettävä autonomisuus päätöksenteossa haluavatko he ottaa tätä kontrollitehtävää yhteiskunnalta. Kolmas sektori voi tarjota osalle työn- tai toimeentulotuenhakijoista sopivan tavan löytää mielekkyyttä elämään, mutta valinnan on lähdettävä työn tai toimeentulotuen hakijan vapaasta tahdosta, muutoin vapaaehtoistoiminta menettää keskeisen tukijalkansa. (ks Hokkanen 2000, 200—210.)

Haastattelemiini vapaaehtoiset eivät halunneet karsia toimijoita sen suhteen, millaisia he ovat ihmisinä, millaisista taustoista tulevat tai mitä he itselleen vapaaehtoistoiminnasta hakevat. Kuitenkin nähtiin, että ongelmia syntyisi, jos toimijat eivät jakaisi yhdistyksen toiminta-ajatusta, toimintatapoja ja perusarvoja. Haastatellut kokivat, että vapaaehtoisia ei varsinaisesti tarvitse kieltää toimimasta vapaaehtoisina. Arvot, toiminta-ajatukset ja toimintamuodot ovat yhdistyksessä niin keskeisiä asioita, että vapaaehtoisiksi ei jää toimijoita, jotka eivät näitä allekirjoita. Uusille vapaaehtoiskandidaateille annettiin heti tilaa toiminnassa, heitä kuullaan ja heille kerrotaan toiminnasta. Näin he itse määrittelevät sen, onko tämänkaltainen toiminta sitä, jota he haluavat olla toimijoina mukana kehittämässä.

Jotta asia ei olisi liian yksinkertainen, olen kääntänyt kysymyksen toisinpäin. Onko ihmisellä oikeus vapaaehtoisuuteen? Mikäli vapaaehtoisuus nähdään yhtenä mahdollisena väylänä osallisuuteen, yhteisöllisyyteen, mielekkyyden kokemiseen elämässä, tulisi vapaaehtoisuuden toteutumismahdollisuuksia suosia. Tällöin vapaaehtoistoiminnan monenkirjaisuuden tukeminen on keskeistä. Lähtökohtana ei enää olisi yksinomaan vapaaehtoistoiminnan avulla muille tuotettu apu ja tuki vaan vapaaehtoisuus sinällään nähdään arvokkaaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että vapaaehtoistoiminnan tukeminen on paitsi vapaaehtoistoiminnan, myös vapaaehtoistoimijoiden tukemista. Tutkitun kaltaisessa ihmisten kanssa vastuullisissa tilanteissa toimivassa järjestössä on oltava seuloja siinä, kuinka vastuullisimmissa vapaaehtoistehtävissä toimitaan. Aina ei vastuuta ole tarpeen kantaa eniten paneutumista vaativista vapaaehtoistehtävistä vaan toisessa kohden on mahdollista vain nauttia vapaaehtoisuuden itseä eheyttävästä annista. Haastateltavat kokivat hyväksi, että vapaaehtoistoiminnan muotoihin oli rakentunut erilaisia toimimisen tapoja, jolloin osallisuuttaan saattoi säädellä elämäntilanteen myötä olematta pakotettu siitä luopumaan.

Peruslähtökohtien yhteisen hyväksymisen jälkeen näyttikin siltä, ettei vapaaehtoistoimijoille haluta asettaa vahvoja kriteerejä. Vapaaehtoisuuden anti ja sen erityisyys on sen laaja-alaisuudessa. Vapaaehtoistoimi-

juutta ei estä ammatti eikä asema, jos on tahto vapaaehtoiseksi ryhtymiseen. Vapaaehtoiset kokivat, että erilaiset koulutukset, ammatit ja työkokemukset rikastuttavat toimintaa. Vaikka vapaaehtoisten elämäkokemusta pidettiin vahvassa arvossa, vapaaehtoisuuden kautta oltiin valmiita tarjoamaan lisää elämäkokemusta sitä hamuaville. Vapaaehtoisen ei siis tarvitse olla elämisen kokenut ammattilainen, mutta halu elämisen moninaisuuden kohtaamisen luettiin eduksi. Elämäkokemusten moninaisuus toi rikkautta paitsi vapaaehtoisten keskinäiseen toimintaan myös auttamisen laajuuteen.

3 Yksilöllistä yhteisöllisyyttä

Vapaaehtoistoimijuus oli mielenkiintoinen sykermä yksilöllistymiseen liittyvää vapautta valita ja yhteisöllisyyden kokemiseen liittyvää velvollisuutta sitoutua. Vaikka vapaaehtoiset tiedostivat omaavansa vapauden lopettaa toimiminen milloin vain, velvollisuuden kokemus oli olemassa. Velvollisuuden kokemus sai yleensä positiivisen pohjavireen. Velvollisuus on myös aitoa kuulumista johonkin ja osallistumiseen jonkin toteuttamiseen. Se, kuinka vahvaksi oma velvollisuus koettiin, vaihteli runsaasti. Kaikki kuitenkin totesivat, että toiminta ei pyöri ilman velvollisuudentuntoisesti toimivia keskushenkilöitä. Yhteisöllisyys uusintaa velvollisuutta.

Vapaaehtoisuus pitää sisällään ajatuksen siitä, että kukin ihminen saa itse hyvin autonomisesti päättää osallistumisestaan toimintaan. Tässä mielessä vapaaehtoisuus on hyvin yksilöllistä. Se sisältää kunkin ihmisen omakohtaisen pohdinnan ja päätöksenteon omasta suhteestaan vapaaehtoisuuteen ja sen toteutumismuotoihin. Vapaaehtoinen määrittelee itse, miten vapaaehtoisuus on osa hänen elämäänsä. Postmodernissa yhteiskunnassa tämä vapaaehtoisuuden yksilökohtainen, yksityinen luonne on korostunut. Vapaaehtoisuuden reunaehtoja tarkasteltaessa tuli selvästi esiin, että kukin ihminen tekee vapaaehtoistoimintaan osallistumispäätöksen yhä uudelleen oman elämäntilanteiden käännekohtissa. Elämäkulun suunnittelemattomuus ja arvaamattomuus on osa nykyihmisen elämänorientaatiota. Jatkuva muutos ei ole vain ulkoisen pakon sanelema osa elämäkulkua. Muutoksesta ja moninaisuudesta on tullut myös tavoiteltu tila. Tämän nykyaikaisen elämäkulun suunnittelussa vapaaehtoisuus ei tee poikkeusta. Sen valitsemisessa halutaan pitää vapausasteita.

Vapaus ja yksityistyminen tuo kuitenkin elämään myös yksinäisyyttä, epävarmuutta ja ennustuskyvyttömyyttä, näköalattomuutta ja vallattomuutta. Yhteisyyden alueet ovat kaikenikäisiä uhanalaisia. Niihin ei voi luottaa, joten varasuunnitelmat ovat tarpeen. Tutkitunkaltainen vapaaehtoistoiminta toimii tässä mielessä vastavoimana yksityistymiskehitykselle. Siinä rakennetaan postmoderniin yhteiskuntaan alueita, joilla koetaan yksilöä suurempia asioita. Yhteisvastuullisuus, velvollisuus, toisen huomiointi, solidaarisuus ja yhteisöllisyys eivät ole vain asioita, jotka merkitsevät jonkin tekemistä toiselle vaan ne merkitsevät myös jonkin tekemistä itselle. Oma paikka elämässä määrittyy osaksi suurempaa kokonaisuutta, ihmisten yhteistä ajattelua ja toimintaa. Yhteisen jakamisen kokemus rakentaa kuulumista, jakamista ja osallisuutta. Tärkeää on, että tuo osallisuus toteutuu sitä kautta, että yhteinen tarvitsee jokaisen toimijan. Jokainen on tarpeellinen. Vapaaehtoistoiminta on vapaaehtoiselle yhteisöllisyyden areena.

Tutkittu vapaaehtoistoiminta näyttäytyy siis vapaaehtoistoimijoista päin katsottuna alueeksi, jota yhtä aikaa määrittelee yksilöllisyys ja yhteisöllisyys. Jokaiselle vapaaehtoistojalle kyse on omakohtaisesta päätöksestä panostaa yhteiseen toimintaan. Samalla oli kyse myös areenasta, jolla toimintaan mukaan tuleville haluttiin rakentaa yhteisöllisyyttä. Yhteinen toiminta on toimintaa sen puolesta, että yhteisen vastuullisuuden ala laajenisi. Osallistujien yksityiselämään ei haluta tunkeutua, mutta halutaan antaa mahdollisuus jakamisen ja osallisuuden kokemukseen. Tämä saattaisi olla se kipinä, jonka kautta yksilöllistyneistä elämäntilanteiden vaikeuksista saattaisi löytyä ulospääsyä.

Vapaaehtoistoinnassa kunnioitetaan sekä keskinäistä että osallistuvien toimijoiden oikeutta päättää, mitkä osa-alueet elämästään he haluavat toiminnassa tuoda esiin. Yhtä aikaa tämän yksilöllisyyden kanssa luodaan yhteisyyden alue, joka mahdollistaa molemmille ryhmille rikkaamman elämän. Yhteisöllisyys, joka vapaaehtoistoinnassa toteutuu, ei ole irrallaan yhteiskunnan yksilöllistymiskehityksestä. Vapaaehtoisuutta voidaan kuitenkin pitää jonkinlaisena muistutuksena ihmislaajalle ominaisesta yhteisöllisyyden tarpeesta; yksilöllistymisen vastavoimana.

4 Tutkitun erityisyys

Tutkittu vapaaehtoistoiminta ei edusta vapaaehtoisuutta yleensä. Vapaaehtoisuus on laaja kenttä. Nyt tutkittu vapaaehtoisuus on erityisesti toimin-

nallista, yhteisöllistä ja sitoutunutta. Toiminnallisuus on yhteydessä vapaaehtoisuuden muotoihin. Kuunteleminen ja keskusteleminen ovat läsnä tekemisen yksinä luonnollisina osa-alueina, mutta varsinaisesti halutaan keskittyä mielekkään toiminnan tarjoamaan yhdessäolemisen ja -kokemisen mahdollisuuteen. Vapaaehtoistoiminta on yhteisöllistä, koska kahdenkeskiset suhteet ovat mahdollisia lähinnä yhteisen tekemisen, jakamisen ja keskustelemisen sivutuotteina. Sitoutuneen vapaaehtoisuuden tutkimiseen johti tapa, jolla vapaaehtoiset tutkimukseen löytyivät. Ne kertyivät jäsenrekisteristä. Sitoutuneisuutta voimisti vielä paikallisyhdistyksen luonne. Paikallisyhdistyksen vapaaehtoistomijoihin on kertynyt uudistushaluisia ja -kykyisiä toimijoita. Tutkimuksen tulokset ovat tässä mielessä kertomus lähes tavoitetilaisesta vapaaehtoisjärjestöstä.

Kuitenkaan ei löytynyt yhtä ainokaista kertomusta Parasta lapsille Pateniemen paikallisyhdistyksen vapaaehtoisista, vaan löytyi moninaisten toimijoiden värikäs kenttä. Voi olla, että tutkimuksessa esiin nousseet asiat löytyvät toisista yhdistyksistä ja toisenlaisista toimintamuodoista sivujuonteina tai eri tavalla painottuneina. Siksi tämän tutkimuksen anti jatkoa ajatellen voisi parhaimmillaan olla se, että se auttaisi erilaisia yhdistyksiä ja vapaaehtoistoiminnan muotoja tarkentamaan kuvaa itsestään ja omimmasta tavastaan toimia.

LÄHTEET

- Aapro, Piia & Hänninen, Piia & Riitijoki, Jouni & Suppala, Sanna & Takkinen, Minna** 2000: ”Lämpöni, lempeni annan”. Tutkimus Parasta Lapsille ry:n viikonloppuprojektien vapaaehtoistyöntekijöistä, heidän motiiveistaan ja motivaatiosta tehdä vapaaehtoistyötä. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Ahonen, Sari & Kodis, Anita & Pajuluoto, Katri & Åman, Taru** 1998: Satteenkaaresta väriä elämään. Perheiden kokemuksia Parasta Lapsille Pateniemen osasto ry:n perheprojektista. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. AMK 7. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Dunder, Marja-Liisa & Metteri, Anna** (toim.) 1998: Kuunnella vai puhua — näkökulmia kriisiauttamiseen. Tampereen mielenterveysseura.
- Eronen, Anne & Kinnunen, Petri & Londen, Pia & Selkälä, Arto & Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta & Urponen, Kyösti** 2003: Sosiaalibarometri 2003. Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Eskola, Antti & Kurki, Leena** 2001: Johdannoksi. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 7—12.
- Eskola, Antti** 2001: Vapaaehtoistyössä oppimisen psykologiaa. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 201—214.
- Hakkarainen, Pirkko** 1991: Järjestöjen vapaaehtoistoiminnan nykytilanne Suomessa. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen. Sosiaaliturvan tutkimuskeskus, 130—140.
- Harju, Ulla-Maija & Niemelä, Pauli & Ripatti, Jaakko & Siivonen, Teuvo & Särkelä, Riitta** 2001: Vapaaehtoistoiminta seurakunnissa ja järjestöissä.
- Harris, Margaret** 2001: Boards: Just Subsidiaries of the State? Teoksessa Harris, Margaret & Rochester, Colin: Voluntary Organisations and Social Policy in Britain. Perspectives on change and choice, 171-184.

- Heikkinen, Ippa** 1998: Toimeentulotukiasiamieskokeilu. Teoksessa Eskelinen, Marjut & Hietanen, Elina & Kinnunen, Petri & Särkelä, Riitta (toim.): Toisin toimien uutta oppien. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 179—196.
- Helander, Voitto** 1998: Kolmas sektori. Käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista.
- Helander, Voitto & Laaksonen, Harri** 1999: Kolmas sektori. Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Helander, Voitto** 2001: Paikallisyhdistys lähikuvassa. Yhteydet, rakenne ja toiminta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Hokkanen, Liisa** 2000: Mitä mieltä yhdistelmästä? Teoksessa Harju, Aaro & Backberg-Edwards, Kristiina (toim.): Kohti uutta työtä. Uusi työ -kansalaisjärjestöjen yhteinen työllisyysprojekti. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssin, Suomen Liikunta ja Urheilun sekä Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton Uusi työ –projekti, 191—217.
- Hokkanen, Liisa** 1999: Palkattu vertaistuki. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.): Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 136—163.
- Hokkanen, Liisa & Astikainen, Anne** 2001: Voimia omaishoitajan työhön. Sotiemme veteraanien omaishoitajille suunnatun projektin arviointia ja johtopäätöksiä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri** 2000: Tartu toimeen! Yhdistysten kokemuksia yhdistelmästä. Arviointitutkimus, osa 2. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti** (toim.) 1999: Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Hurtig, Johanna** 2003: Perhetyö lastensuojelutyönä. Teoksessa Hurtig, Johanna & Hautajärvi, Sanne & Rantalaiho, Ulla-Maija: Lastensuojelua kehittämässä — Arvioivia näkökulmia Nuorten Ystävien Lapsi Lapissa -projektiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 46, 7—99.

- Hyväri, Susanna** 2001: Vallattomuudesta vastuuseen — Kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/2001.
- Joki-Korpela, Minna** 2000: Sopeutumisen haaste. Ystävyiden punos -projektin inkerinsuomalaisen paluumuuttajaperheiden sopeutuminen. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Kirstinkadun yksikkö. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Julkunen, Raija** 1991: Hyvinvointivaltion ja hyvinvointipluralismin ristiriidat. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 51—68.
- Juntunen, Kirsi** 1998: Kriisikeskus kokeilevana ja kehittävänä projektina. Teoksessa Dunder, Marja-Liisa & Metteri, Anna (toim.): Kuunnella vai puhua — näkökulmia kriisiauttamiseen. Tampereen mielenterveysseura, 15—40.
- Järjestöt sosiaali- ja terveystieteiden toimijoina.** Kansalaisjärjestötoiminnan strategia. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön monisteita 2003:4.
- Kalland, Mirjam** 1996: Hyvin leikattu — huonosti ommeltu. Erityisryhmien palveluihin kohdistuneet säästöt valtionosuusuudistuksen jälkeen. Sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Kinnunen, Petri** 1998: Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Acta universitatis Lapponiensis 20.
- Kinnunen, Petri & Laitinen, Raimo** (toim.) 1998: Näkymätön kolmas sektori. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Kivelä, Jani & Luomala, Anne & Näsi, Salme & Pyykkönen, Miikka & Siisiäinen, Martti & Virtanen, Aila** 2002: Johtopäätöksiä ja suosituksia. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 171—177.
- Kivinen, Kirsti & Kivinen, Lasse** 1999: Auttamisen murros. Suomen mielenterveysseura.
- Koskiahho, Briitta** 2001: Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 15—40.
- Kuokka, Hanna & Palander, Heidi & Pääkkönen, Kati & Rahkonen,**

- Sanna** 2000: Matkalla majakan ja perävaunun kyydissä. Perheiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden kokemuksia viikonlopputoimintaprojektista. Kaarinan sosiaalialan oppilaitos. Sosiaalialan ohjaajakoulutus. Saot 2. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Laamanen, Elina & Ala-Kauhaluoma, Mika & Nouko-Juvonen Susanna** 2002: Kuntien ja kolmannen sektorin projektiyhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kokemuksia ja kehittämisaatuksia. Acta 143. Suomen kuntaliitto.
- Leat, Diana** 1996: Are Voluntary Organisations Accountable? Teoksessa Billis, David & Harris, Margaret: Voluntary Agencies. Challenges of Organisation & Management, 61-79.
- Lehtinen, Sini-Tuulia** 1997: Vapaaehtoistoiminta — kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Kansalaisareena ry.
- Lehtinen-Drebs, Sini** 1991: Vapaaehtoistoiminta ja yhteisöllisyys kunnan sosiaalitoimen koetinkivenä. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.) Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 78—89
- Lodenus, Staffan** 2001: Vapaaehtoistyö arkkitehtikoulussa — omaehtoistoiminta kotikadulla. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 143—155.
- Luomala, Anne & Pyykkönen, Miikka** 2002: Yhdistysten yhteistyökumppanit ja kanssakäymisen muodot. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 131—170.
- Lähteenmaa, Jaana** 1996: Youth, Voluntary Work and Postmodern Ethics. Teoksessa Helve, Helena & Bynner, John: Youth and Life Management. Research Perspectives. Yliopistopaino, 140—147.
- Marjamaa, Pirjo** 2001: Perheprojektin käynnistysvaiheen arviointi sosiaalitoimiston lastensuojelutyöntekijän näkökulmasta. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin Alppikadun yksikkö. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Marshall, Tony F.** 1996: Can We Define the Voluntary Sector? Teoksessa Billis, David & Harris, Margaret: Voluntary Agencies. Challenges of Organisation & Management, 45-60.
- Matthies, Aila-Leena** 1991: Julkisen palvelujärjestelmän avautuminen

- epäviralliseen — hyppy pimeään. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen. Sosiaaliturvan keskusliitto, 38—50.
- Metsässä vai hukassa** 1997: Raportti Savumerkki-projektista. Parasta Lapsille. Vantaan osasto ry. 2.12.1997. Julkaisematon.
- Metteri, Anna** 1998: Yhteisen projektin innostavuus — tutkimusprojekti oppimisprosessina. Teoksessa Dunder, Marja-Liisa & Metteri, Anna (toim.): Kuunnella vai puhua — näkökulmia kriisiauttamiseen. Tampereen mielenterveysseura, 41—50.
- Metteri, Anna & Lehtinen, Tuula & Saarnio, Merja** 2000: Kitkasta kuulemiseen — kohti kansalaisen luottamusta. Mikä hätänä? -projektin loppuraportti. Kansalaisareena.
- Mustonen, Sari** 1998: Maallikkoauttamisen ja ammattiauttamisen suhde kriisityössä. Teoksessa Dunder, Marja-Liisa & Metteri, Anna (toim.): Kuunnella vai puhua — näkökulmia kriisiauttamiseen. Tampereen mielenterveysseura, 135—152.
- Mäkelä-Näkki, Katri** (toim.) 1999: Perhetyön uudet muodot. Kokemuksia Parasta Lapsille ry:n Löytöretki-projektista vuosilta 1994—1998. Stakes. Aiheita 37.
- Määttä, Paula** 1987: Vapaaehtoisen toiminnan mahdollisuudet lastensuojelussa. Lastensuojelun kehittäminen yhteistyön pohjalta -projekti Keski-Suomessa 1982—1986. Mannerheimin Lastensuojelun Keski-Suomen piiri ry.
- Nerelli, Eero**: Toiminnan ilo — kirja vapaaehtoiselle. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Nuorisotyön keskus ry.
- Nylund, Marianne** 2000a: Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finnish Self-help Groups and Volunteers. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Nylund, Marianne** 2000b: Volunteering in Finland — Volunteers involved in Helping and Learning. Teoksessa Nylund, Marianne: Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finnish Self-help Groups and Volunteers. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 113—140.
- Näsi, Salme & Kivelä, Jani & Virtanen, Aila** 2002: Yhdistysten talous, taloudenhoito ja tilivelvollisuus. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 68—90.
- Onnismaa, Johanna** 1998: Miksi hoitajat hoitavat vapaaehtoisesti. Teok-

- nessa Dunder, Marja-Liisa & Metteri, Anna (toim.): Kuunnella vai puhua — näkökulmia kriisiauttamiseen. Tampereen mielen-terveysseura, 153—164.
- Peltola, Paula** 2002: Vapaaehtoistyöhön osallistuminen ja siihen kohdistuvat odotukset Suomen Punaisen Ristin Varsinais-Suomen piirissä. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan laitos. Turun yliopisto. Julkaisematon.
- Pohjola, Anneli & Saari, Erkki & Viinamäki, Leena** (toim.) 2001: Yhteistyöllä työttömien elämä hallintaan? Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C 40.
- Poteri, Riitta** 1998: Meissä on ytyä! Selvitys valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnasta. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Pyykkönen, Miikka** 2002: Vapaaehtoistyö jyvaskyläläisissä yhdistyksissä. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 91—111.
- Rantalaiho, Ulla-Maija** 2003: Ehkäisevän lastensuojelutyön avauksia. Teoksessa Hurtig, Johanna & Hautajärvi, Sanne & Rantalaiho, Ulla-Maija: Lastensuojelua kehittämässä — Arvioivia näkökulmia Nuorten Ystävien Lapsi Lapissa -projektiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 46, 191—260.
- Rantanen, Sari** 1998: Ammattilaisesta maallikoksi — kuunteluopissa Osviitassa. Teoksessa Dunder, Marja-Liisa & Metteri, Anna (toim.): Kuunnella vai puhua — näkökulmia kriisiauttamiseen. Tampereen mielen-terveysseura, 51—69.
- Rapo, Arja & Eriksson, Päivi** 2001: Hyvinvointipalvelut, liiketoiminta ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 41—53.
- Sihvo, Tuire** 1991: Virallinen ja epävirallinen sosiaalihuollon kannalta. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 69—78.
- Siisiäinen, Martti** 2002a: Esipuhe. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 3—4.
- Siisiäinen, Martti** 1991: Näkökulmia sosiaalialan vapaaehtoisen organi-

- soitumisen tutkimukseen. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 118—129.
- Siisiäinen, Martti** 2002b: Yhdistyslaitoksen yleiskuva Jyväskylässä. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 17—67.
- Siisiäinen, Martti & Luomala, Anne** 2002: Kolmas sektori, yhdistykset ja innovaatiot. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 7—16.
- Sipilä, Jorma** 2003: Hoivan organisointi: vaivaistalosta markkinatavaraksi. Janus 1/2003, 23-38.
- Smith, Justin Davis** 1996: Should Voluntaryes be Managed? Teoksessa Billis, David & Harris, Margaret: Voluntary Agencies. Challenges of Organisation & Management, 187-199.
- Sorri, Hannu** 1998: Vapaaehtoisuus ja elämäkulku. Palvelevan puhelimen päivystäjän näkökulma tehtävään ryhtymisestä. Kirkon tutkimuskeskus B Nro 78.
- Tammisto, Maarit & Lahtinen, Simo & Talkooväki** 1994: Antakaa minulle ihminen! Ystäväpalvelusta vapaaehtoistyön tukikohdaksi. Stakes, raportteja 159.
- Taylor, Marilyn** 1996: What are the Key Influences on the Work of Voluntary Agencies? Teoksessa Billis, David & Harris, Margaret: Voluntary Agencies. Challenges of Organisation & Management, 13-28.
- Tuorila, Helena & Siltaniemi, Aki** 1999: Unohdettu rikoksen uhri? Tutkimus rikospäivystyksestä Suomessa. Stakes, raportteja 244.
- Vapaaehtoistyö sosiaalitoimen tukena** 1982. Sosiaalhallitus. Yleiskirje Nro A 5/1982.
- Yeung, Anne Birgitta** 1999: Valmius vapaaehtoistyöhön. Tutkimus Pelastusarmeijan mainoskampanjan innoittamista vapaaehtoistyöntekijöistä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

LIITTEET

Liite 1

ANKKURI-PERHEPROJEKTIN TOIMINTAKERTOMUS vuodelta 2002 (lyhennelmä)

Ankkuri-perheprojekti on Parasta Lapsille Pateniemen osasto ry:n kehittämä ehkäisevän perhetyön malli, jossa yhdistetään osaston vapaaehtoistyötä ja Oulun kaupungin ammatillista perhetyötä joustavaksi kokonaisuudeksi tukemaan perheitä. Projekti kuuluu Parasta Lapsille ry:n ja Parasta Lapsille Pateniemen osasto ry:n kokeilu- ja kehittämistoimintaan. Hanke syntyi osaston oman kehittämistyön tuloksena vastaamaan Oulun kaupungin paikalliseen ehkäisevän perhetyön tarpeeseen. Ankkurissa nähdään kriisit normaalina osana ihmisen elämää. Perheitä halutaan tukea riittävän ajoissa ennen perheen täydellistä uupumista tai esim. ennen lastensuojelullista puuttumisen tarvetta. Toiminnan lähtökohtana on asiakasperhe ja perheen yksilöllinen elämäntilanne. Tarkoituksena on löytää uusia tapoja toimia yhdessä perheiden kanssa niiden itsensä asettamien tavoitteiden suuntaisesti. Ankkurissa pyrimme luomaan ilmapiirin, jossa perheillä on mahdollisuus voimaantumisen kasvattamiseen. Yksilötuen lisäksi Ankkurissa nähdään ryhmätuen merkitys. Kokemusten yhteisen jakamisen ja antamisen merkitys korostuvat tänä päivänä entisestään kun perheiden luonnolliset verkostot uupuvat, sukulaiset ja ystävät asuvat eri paikkakunnilla ja kun perheiden omat voimavarat arjen pyöryksessä ehtyvät.

Hankkeessa käytännön toteutuksesta vastaavat osaston vapaaehtoiset yhteistyössä Oulun kaupungin perhetyöntekijöiden kanssa. Yhteistyön avulla pystytään myös olemaan mukana kehittämässä ehkäisevää työtä Oulun kaupungin eri toimijatahojen välillä hyödyntäen alueellista moniammatillista ja hallintokuntarajat ylittävää yhteistyötä. Ankkurin toiminta käynnistyi helmikuussa 2002 ja kestää helmikuuhun 2005. Hanketta edelsi puolentoista vuoden useamman henkilötyövuoden kestänyt vapaaehtoistyönä toteutettu suunnittelu, kehittäminen ja neuvotteluvaihe yhteistyötahojen kanssa.

Tavoitteet

1. Tukea vanhemmuutta ja vahvistaa vanhempien kasvatustietoisuutta.
 - * Pyrkii ajoissa tukemaan elämäntilanteessaan väsyneitä pienten lasten vanhempia.
 - * Tarjota perheille mahdollisuus ”arjen taitojen” kehittämiseen
 - * Tarjota perhesiteitä vahvistavia elämyksiä, virikkeitä ja onnistumisen kokemuksia.
2. Luoda/vahvistaa perheen ympärillä olevaa sosiaalista verkostoa
3. Luoda/kehittää alueellinen yhteistyömalli vapaaehtoisen ja kunnallisen ehkäisevän perhetyön välimaastoon

Toimintamuodot

Ankkurin toiminta muodostuu: 1. kotiin annettavasta tuesta, 2. iltaryhmätoiminnasta sekä 3. viikonlopputoiminnasta. Parasta Lapsille -järjestön oman toiminnan lisäksi

Ankkurissa kartoitetaan alueen ja kaupungin muiden toimijatahojen tuottamat palvelut, joita myös tarjotaan perheille.

Kohderyhmä ja toimintaan mukaan tulo

Ankkurin toiminta on tarkoitettu Koskelan ja Pateniemen suuralueilla asuville perheille, joissa lapset tai osa lapsista on alle kouluikäisiä. Perheillä on vanhemmuuteen, lasten- ja kodinhoitoon liittyviä tuen tarpeita ja/tai heillä on jokin tilapäinen vaikea hetki omassa elämäntilanteessaan. Perheissä on nähtävissä ennaltaehkäisevän ulkopuolisen tuen tarve. Perheet saavat tietoa Ankkurin toiminnasta viranomaistoimiltoilta, alueen toimijoilta, eri järjestöiltä tai ystäviltään. Annetun alkuinfon pohjalta perheet ottavat pääsääntöisesti itse suoraan yhteyttä Ankkuriin.

Yhteistyötahot

Yhteistyötahoina on Oulun kaupungin eri hallintokuntia (päivähoito ja perhetyö, mielenterveys- ja vammaispalvelutyö, sosiaalityö sekä terveydenhuolto), Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja eri oppilaitoksia (Oulun Yliopiston varhaiskasvatuslaitos, Oulun Diakonia ammattikorkeakoulu, Oulun sosiaalialan AMK sekä Lapin Yliopisto). Yhteistyötahot ovat osallistuneet toimintaan joko omalla työpanoksellaan osallistumalla esim. kouluttajina, keskustelujen asiantuntijavetäjinä, osarahoittamalla toimintaa tai olemalla mukana itse toiminnassa ja sen suunnittelussa sekä suorittamalla projektiin liittyvää seuranta- ja arviointia.

Rahoitus

Ankkurin toiminnan päärahoittajana on ollut Raha-automaattiyhdistys ja Oulun kaupunki. Oulun kaupungin osuus rahoituksessa on ollut merkittävä. Oulun kaupunki on antanut projektin käyttöön kaksi perhetyöntekijää palkkarahoineen projektin keston ajaksi, toimitilat projektille sekä työnohjauksen projektin työntekijöille. Parasta Lapsille ry:n vastuulla on projektin hallinnointi, koordinointi, vapaaehtoisten rekrytointi, perehdytys, koulutus ja huolto. Parasta Lapsille Pateniemen osasto ry:n osuus rahoituksesta muodostuu projektin toimistotöiden hoidosta ja viikonlopputoiminnan ja kerhotoiminnan vapaaehtoistyön osuudesta sekä paikallisesta vapaaehtoisten koulutuksesta ja huollosta.

Hallinnointi ja seuranta

Kehittämishankkeen hallinnoinnista vastaa Parasta Lapsille ry. ja toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa Parasta Lapsille Pateniemen osasto ry. Toiminnan toteuttajina ovat osaston vapaaehtoistoimijat ja Oulun kaupungin päivähoito- ja perhetyöyksikön alaisuudessa olevat kaksi perhetyöntekijää sekä yhteistyössä olevien oppilaitosten opiskelijat. Ankkurin fyysinen toimipaikka on Koskelan suuralueella, Toppilan monipalvelukeskuksessa.

Ankkurille on perustettu oma johtoryhmä, jonka tehtävänä on projektin toiminnan ja talouden seuranta, projektin tärkeimpien linjausten ja päätösten tekeminen. Johtoryhmä toimii projektin hallituksena ja se on kokoontunut kolme kertaa vuo-

vuoden 2002 aikana. Johtoryhmään kuuluvat Marja Hiitola-Moilanen (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus), Leena Karvo (Ouka/päivähoito- ja perhetyöyksikkö), Sisko Pirilä-Karlström (Ouka/sosiaalityöyksikkö), Liisa Pitzen ja Taru Huttunen (vapaaehtoistoimijat, Parasta Lapsille Pateniemen osasto) sekä Sirpa Kerman (Parasta Lapsille).

Johtoryhmän lisäksi Ankkurissa toimii moniammatillinen seurantaryhmä. Sen tehtävänä on seurata projektin toteutumista ja käydä kehittämiskeskustelua sekä kuljettaa projektin kokemuksia eteenpäin. Ankkurin seurantaryhmään kuuluvat: Rhea Forsten, (Ouka/terveydenhuolto), Anja Kinnunen, (Ouka/Mielenterveys- ja vammaispalvelu), Minna Karvonen, Raija Meriläinen, Hilikka Pistemaa, Liisi Puolanne, Tuulikki Pyykkö ja Marja Salo-Laaka, (Ouka/päivähoito- ja perhetyöyksikkö), Riitta-Liisa Korkeamäki, (Oulun yliopisto), Marja-Liisa Läksy, (Oulun DIAK/AMK), Anna-Maija Puroila, (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus), Ville Liimatainen, (Parasta Lapsille ry). Seurantaryhmä on kokoontunut vuoden aikana neljä kertaa ja myös johtoryhmän edustajat ovat osallistuneet seurantaryhmän kokouksiin. Projektin työntekijät toimivat esittelijöinä molempien ryhmien kokouksissa.

Henkilöresurssit

Ankkurin toimintaa ohjaa, koordinoi ja suunnittelee projektivastaava Maritta Sauvola. Perhetyöstä Ankkurissa vastaavat perhetyöntekijät Ville Pahkin ja Tuula Väyrynen, jotka ovat Oulun kaupungin palkkaamia. Viikonlopputoiminnassa ja iltaryhmätoiminnassa he toimivat yhteistyössä osaston vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Ankkurin toimintaan on sitoutuneena 29 osaston vapaaehtoistoimijaa. He vastaavat Ankkurin viikonloppu- ja iltaryhmätoimintojen sisältöjen suunnittelusta ja käytännön toteutuksesta. Parasta Lapsille Pateniemen osaston puolipäiväisinä työntekijöinä Ankkurin toimistotöissä ovat olleet Minna Rupponen (2.1.—30.4.) ja Arja Riipinen (20.5.—).

Opiskelijayhteistyö

Opiskelijoina Ankkurissa ovat olleet Liisa Pitzen (1.2.-5.4.) ja Milla Määttä (14.10.-29.11.) Oulun DIAK, Lotta Luokkala (15.3.-16.6.) ja Elina Lehtola (15.3.-16.6.) Oulun yliopisto/VAKA, Paula Koskinen, OAMK (4.11.-17.1.). Opiskelijat ovat tutustuneet hallintoon, toimistotyöhön ja varsinaisen toiminnan eri osa-alueisiin.

VARSINAINEN TOIMINTA

Perhetyö

Perheet ovat tulleet Ankkurin toiminnan piiriin kotiin annettavan perhetyön kautta. Perhetyön piiriin on hakeutunut 59 perhettä ja mukaan toiminnan piiriin on otettu 39 perhettä. Tieto Ankkurin toiminnasta oli saavuttanut tavallisimmin perheet neuvoloiden ja sosiaaliasemien kautta. Perhetyön muoto ja määrä on vaihdellut perheen ainutkertaisen elämäntilanteen mukaan. Keskimäärin perhetyötä on tehty 4—6 tuntia/perhe/päivä. Perheissä on keskimäärin käyty kerran viikossa ja perheen kokonaisaika perhetyönpiirissä on keskimäärin puoli vuotta. Yhdellä työntekijällä on ollut

yhtäaikaisesti 5—8 perhettä perhetyön piirissä. Perheiden avuntarpeiden taustalla on ollut vanhemman tai vanhempien voimavarojen loppuminen, mielenterveydelliset ongelmat, lasten tai vanhempien sairaudet, väsymys arjen pyöryksessä, kaksoiset, avuntarve lastenhoitoon, halu lepoon ja hengähdykseen sekä keskusteluavun tarve. Hyvin monilla perheistä ystävä- ja sukulaisverkostot ovat matkojen takana. Ankkurin perhetyön piirissä olleilla perheillä oli lapsia yhteensä 81, joista alle kolmivuotiaita on 48.

Perhetyö on ollut ehkäisevää työtä, jossa vanhemmuutta ja jaksamista on tuettu. Työn lähtökohtana ovat perhe ja sen jäsenten omat vahvuudet ja voimavarat, joita voidaan tukea ja kehittää sekä ottaa käyttöön. Työn teossa korostuu yhdessä tekeminen ja tuki vanhemmuuteen. Monesti työ on ollut pelkästään kuuntelemista, silmänä, korvana ja olkapäänä oloa tai esim. lasten hoitamista sillä aikaa, kun uupunut äiti on ollut nukkumassa. Työ on voinut olla myös arjen rytmittämistä tai rajojen asettamisen harjoittelua yhdessä vanhempien kanssa. Joskus Ankkurin perhetyö ei ole yksistään riittänyt perheen voimaannuttamiseen, silloin perhetyöntekijä on toiminut sillanrakentajana ja perheen tukena uuden, ja perheen tarpeita paremmin palvelevan, toiminnan piiriin siirryttäessä.

Toiminnassa on nähty, että lasten hyvinvointi riippuu vanhempien hyvinvoinnista ja siksi on koettu tärkeäksi tukea perhettä rikkaaseen vuorovaikutukseen myös perheen ulkopuolelle. Perhetyöntekijä on toiminut sillanrakentajana myös kodin ulkopuolelle ympäröivään maailmaan, Ankkurin viikonlopputoimintaan ja iltaryhmätoimintaan. Ankkurin toiminnassa perhetyö laajentuukin iltaryhmä- ja viikonlopputoimintaan, jolloin vapaaehtoisen osaaminen täydentyy perhetyöntekijän työllä ja täydentää sitä. Vapaaehtoinen toimii oman maallikkoauttajuuden kautta perheiden rinnalla ja perhetyöntekijän ammatillinen työ täydentää sitä. Viikonlopputoiminta ja iltaryhmätoiminta antoivat perhetyöntekijöille laajemman ja tarkemman käsityksen mm. perheen toimivuudesta, sosiaalisista taidoista, ongelmatilanteiden ratkaisutaidoista, vuorovaikutustaidoista, lasten kohtelusta ja käsittelystä, sisarusten välisistä suhteista, vanhempien jaksamisesta ja voimavaroista. Viikonlopuilla saatu tieto perheen voimavaroista osoittautui tarpeelliseksi mietittäessä perhetyön tarvetta ja määrä yksittäisessä perheessä. Osaston toiminnan lisäksi perheitä on tutustutettu perhetyön kautta alueen muiden toimijoiden palveluihin ja ympäristön tarjoamiin virikkeisiin.

Viikonlopputoiminta

Viikonlopputoimintaan valittiin aluksi mukaan seitsemän perhettä. Ryhmää täydennettiin matkan varrella viidellä perheellä. Kaikkiaan viikonlopputoimintaan sitoutui 12 Ankkuriperhettä. Perheistä muodostui 15 aikuisen ja 25 lapsen ryhmä. Lapsista 12 oli alle kolmivuotiaita. Suurin osa perheistä oli yksinhuoltaja perheitä. Perheistä yksi tuli suoraan mukaan viikonlopputoimintaan, muut perhetyön kautta. Viikonlopputoiminnan piiristä jäi pois kolme perhettä. Poisjäännin syinä olivat: muutto toiselle paikkakunnalle (1), siirtyi vapaaehtoistoimijaksi (1), liian rankka perhe viikonlopputoimintaan (1).

Perheryhmän kanssa oltiin vuoden aikana neljä viikonloppua. Perheiden määrä vaihteli viikonlopuilla seitsemästä neljään perheeseen. Työntekijöistä viikonlopuille osallistui kerrallaan yksi. Vapaaehtoisten määrä vaihteli perheiden määrän mukaan. Jokaisella perheellä viikonlopuilla oli mukana oma vapaaehtoisensa ja lisänä eri toimintojen vetämisestä vastaavia vapaaehtoisia 2—4 viikonlopun ohjelmasta riippuen. Lisäksi Lapin Yliopiston tutkija Ulla-Maija Rantalaiho osallistui vuoden aikana kolmeen viikonloppuun. Viikonlopuista kaksi toteutettiin Puttaan Kartanossa Pyhäjoella ja yksi Pihkalan Kartanossa Kestilässä ja Kaukomaan Satulinnassa Ranualla. Viikonlopuissa korostui toiminnallisuus ja yhdessä tekeminen. Jokaiselle viikonlopulle oli järjestetty myös vanhemmille omaa keskinäistä aikaa, jolloin he keskustelivat mm. vanhemmuuteen, omaan jaksamiseen, omiin taustoihinsa ja vahvuuksiinsa liittyvistä asioista. Viikonloppujen toiminta suunniteltiin ja purettiin yhdessä vapaaehtoisryhmän ja työntekijöiden kanssa. Yhteisiä suunnittelu- ja purkupalavereja järjestettiin vuoden aikana yhdeksän.

Iltaryhmätoiminta perheille

Molemmilla suuraluilla järjestettiin iltaryhmätoimintaa syksystä alkaen perheille. Koskelan suuralueella toiminta järjestettiin viikoittaisena Toppilan monipalvelukeskuksessa avoimena kaikille alueen lapsiperheille. Siellä toimintaan osallistui kahdeksan perhettä, joissa oli yhteensä 16 lasta. Kerhoiltoja järjestettiin yhteensä yhdeksän, joista yksi järjestettiin yhteistyössä alueen eri toimijatahojen kanssa. Tavallisissa illoissa kävijöitä oli kerrallaan yhdestä kuuteen perheeseen, joista muodostui enimmillään kahdeksan aikuisen ja 16 lapsen ryhmä. Alueen toimijatahojen kanssa järjestettyyn iltaan osallistui 30 aikuista ja 22 lasta. Pateniemen suuralueella toiminta suunnattiin Ankkurin perhetyön piirissä oleville perheille. Toiminta toteutettiin joka toinen viikko, yhteensä neljä kertaa. kaksi illoista järjestettiin avoimena alueen muille lapsiperheille yhteistyössä alueen toimijatahojen kanssa. Yhteistyötahoina Pateniemen suuralueella olivat Monikko ry, Yksinhuoltajayhdistys, Tuiran seurakunta, kasvatusyhteistyöhanke ja Metsämarjan päiväkotit. Perheiden määrä vaihteli 1—18 aikuiseen ja 2—10 lapseen. Toiminnan toteutuksesta vastasivat osaston omat vapaaehtoistoimijat yhteistyössä diakonia AMK:n opiskelijoiden kanssa. Iltaryhmätoiminnan suunnittelu- ja purkupalavereja järjestettiin yhteensä neljä.

Markkinointi/esittelyt

Aloitukseen on liittynyt lukuisasti esittelyjä, lehti-, radio-, ilmoitus- ja postimainontaa, jolla on haettu julkisuutta Ankkurille ja tehty toimintaa ja työntekijöitä tutuiksi Oulun kaupungin eri yhteistyötahoille, alueen yhteistyötahoille, eri järjestöille, muille toimijoille ja suurelle yleisölle. Infoja on järjestetty vuoden aikana yhteensä 60.

Koulutus

Vuoden aikana on järjestetty kolme erillistä viikonloppua, joiden aikana on kehitetty edelleen Ankkurin koko toimintaa, vapaaehtoistoimintaa, yhteistoimintaa perhetyöntekijöiden ja vapaaehtoistoimijoiden välillä. Ankkurin vapaaehtoisista kaksi osal-

listuu yhdessä työntekijöiden kanssa Lapin yliopiston yhdessä osaamiskeskuksen kanssa järjestämään puolitoistavuotiseen VEHY -koulutukseen (verkostoituvat hyvinvointipalvelut). Koulutusta järjestettiin vuoden aikana yhteensä seitsemän kokopäivän mittaisena koulutuksena. Työntekijät ovat osallistuneet vuoden aikana yhteensä 24 koulutustapahtumaan, joista he ovat saaneet arvokasta tietoa varsinaiseen perheiden kanssa tehtävään työhön. Työntekijät ovat saaneet perhetyön pohjaksi varhaisen vuorovaikutuksen koulutuksen ja siihen liittyvän työnohjauksen. Työntekijöillä on lisänä vielä Ankkurin oma työnohjaus. Molemmat työnohjukset tulevat Oukan perheneuvolan kautta.

Ankkurin arviointi ja seuranta

Hankkeen toimintamuodot vaikuttavat sekä kohteena olevien perheiden elämään että järjestön vapaaehtoistoimintaan ja paikalliseen lastensuojelun yhteistyöhön. Hankkeessa arvioidaan kaikkiin tahoihin kohdentuvia vaikutuksia. Ulkopuolisesta arvioinnista vastaa Lapin yliopiston sosiaalityön laitos. Vuoden 2002 arvioinnin pääpaino järjestön vapaaehtoistyössä. Ankkuri on uudenlainen tutkimushanke, jolla pyritään lisäämään myös vapaaehtoistoiminnan arvoa ja merkitystä. Vapaaehtoisia on haastateltu yhteensä 27. Haastattelijana on ollut professori Liisa Hokkanen Lapin yliopistosta. Myös perheiden osalta hankkeen arviointia on aloitettu. Perheiden osalta on tärkeää yrittää arvioida sitä, missä määrin perheet kokevat tilanteensa muuttuneen hankkeeseen osallistumisen ja sen toimintamuotojen vaikutuksesta. Tältä osin arviointia tekevät sekä hankkeen työntekijät että projektin työntekijöistä riippumattomat arvioijat. Opiskelija Marika Lassila on haastatellut kesällä 2002 viikonlopputoiminnassa ja perhetyössä mukana olevia perheitä.

Perhetyön käytännön arviointi tapahtui perhetyön ohessa perheiden kanssa keskustellen ja työntekijöiden välisenä ajatustenvaihtona sekä työntekijöiden itsereflektiivisenä toimintana päiväkirjojen kirjoittamisen kautta. Viikonlopputoimintaa perheet, vapaaehtoistoimijat ja työntekijät arvioivat ”fiilismittareiden” avulla. ”Fiilismittareiden” avulla kerättiin tietoa viikonlopun toiminnasta, omasta viihtymisestä ja onnistumisesta, vapaaehtoisten ja työntekijöiden työskentelystä ja heidän välisestä yhteistyöstään, perheiden viihtymisestä ja toiminnasta ryhmänä. Mittareista saatua palautetta on käytetty hyödyksi viikonlopputoiminnan kehittämiseksi.

Projektin kulkua on seurattu ja raportoitu kaikilta toiminnan osa-alueilta projektin johto- ja seurantaryhmille neljännesvuosittain.

NUMEROTIETOA ANKKURISTA

Ankkurin koko toiminta

Yhteydenotot: 65

Yhteydenottojen alueittainen jakauma: Koskelan suuralue 34 ja Pateniemen suuralue 19. Lisäksi Linnanmaa (3), Myllyoja (1), Ssynimaa (1), Heikkilänkangas (1), Kaijonharju (1), Tuira (1), Puolivälänkangas (3), Kuivasjärvi (1)

Tieto Ankkurista on saatu:

Viralliset tahot: Neuvola (24), Päiväkoti (2), Perhetyöntekijä (1), Sosiaaliasema (8),

Muut tahot: Diakoniatyöntekijä (1), Hyvän mielen talo (3), Jelppiverkosto (1), Lehtijuttu (3), MLL:n perhekahvila (1), MTT (1), Oukan verkkosivut (1), POSKE (1), Seurakunnan perhekerho (1), Vavu-projekti (6), Ystävä/naapuri (4), Yleinen ilmoittelu (6), Yleinen info (1)

Toiminnassa mukana olleet perheet: 45

Ankkurin koulutus

Työntekijät: osallistuttu 29 koulutustapahtumaan

Lisäksi työntekijöillä yhteinen ja henkilökohtainen työnohjaus joka kolmas viikko

Vapaaehtoiset: osallistuttu yhdeksään koulutustapahtumaan

Perhetyö

Pyynnöt, joihin ei ole voitu vastata: 17

Miksi ei ole vastattu: tarvitaan sairaan lapsen hoitajaa 2, lapset kaikki kouluikäisiä 1, tarvitaan lapselle hoitajaa illoille, viikonlopuille ja öille 1, asuu toisella alueella 7, liian rankka Ankkuriperheeksi 1, tarvitaan pelkkää lastenhoitoapua 5

Perhetyön piiriin mukaan otetut perheet: 38

Perhetyön piiristä poisjääneet perheet: 14

Poisjäännin syyt:

Avuntarve Ankkurille liian vaativa, perhe ohjattiin hakemaan apua toiselta taholta (1), perheen tilanne helpottui ja avuntarve loppui (5), tarve peruttiin ensiyhteydenoton jälkeen (2), perhetyö ei vastannut perheen odotuksia (1), sukulaisverkosto tuli apuun (1), muutto toiselle paikkakunnalle (1), lapset päivähoidon ja äiti meni työhön (2), perhetyö loppui yhteisestä sopimuksesta (2).

Muuta huomioitavaa: Ankkuriin siirtyi toisen työntekijän mukana kuusi Vavu-projektin perhettä, joissa voimavarat eivät vielä riittäneet selviytymään ilman tukea. Yhdessä perheessä perhetyön tarve loppunut, perhe siirtyy viikonlopputoiminnan piiriin.

Perhetyön piirissä olleiden perheiden kuvausta:

Perheessä molemmat vanhemmat: 21

Nuori vanhemmuus: 3

Perheen lapsi/lapsia päivähoidossa tai koulussa: 7

Sukulais- ja/tai ystäväverkostoa ei ole lähettyvillä: 19

Sukulais- ja/tai ystäväverkosto ei toimi: 5

Sukulais- ja/tai ystäväverkostoa käytetty loppuun: 3

Perheellä on tukiperhe: 2

Perheessä kaksoset: 8

Äidin voimavarat loppumassa: 32/Isän voimavarat loppumassa: 10

Molemmat vanhemmat uupuneet arjen pyörytykseen: 4

Perheessä mielenterveydellisiä vaikeuksia: 13/Synnytyksen jälkeinen masennus: 5

Äidin sairaus (muu kuin psyykinen): 7/Isän sairaus (muu kuin psyykinen): 3

Isä työssä pitkään tai opiskelee: 10/Äiti työssä pitkään tai opiskelee: 2

Äiti joutuu yksin vastaamaan perheen arjesta: 29

Lapset valvottavat: 20

Lapsen sairaus/sairastelu: 20

Äiti haluaa keskusteluapua: 21/Isä haluaa keskusteluapua: 4

Perheen arjen hallinta uupuu: 4

Äiti haluaa apua lastenhoitoon/lasten kanssa olemiseen: 31

Äiti haluaa omaa aikaa/lepoa: 31

Perherakenne:

Perheessä kaksi vanhempaa ja yksi lapsi (3), kaksi lasta (7), kolme lasta (6), neljä lasta (6)

Perheessä yksi vanhempi ja yksi lapsi (5), kaksi lasta (10), kolme lasta (1)

Lasten iät:

0—1 v (24), 1—3 v (24), 3—5 v (19), 5—7 v (8), 7—9 v (4), 9—12 v (3)

Viikonlopputoiminta

Viikonlopputoiminnan piirissä olleet perheet: 12 perhettä, joissa 15 aikuista ja 25 lasta. Perheistä yksi tuli suoraan mukaan viikonlopputoimintaan, muut perhetyön kautta.

Toiminnan piiristä poisjääneet perheet: kolme perhettä.

Poisjäännin syinä ovat: muutto toiselle paikkakunnalle (1), liian rankka perhe viikonlopputoimintaan (1), siirtyi vapaaehtoistoimijaksi (1)

Viikonlopputoiminnan käytännön toteutus ja osallistujamäärät

aika	Paikka	Perheet			Vapaaeht.		opisk.	työnt.	Lapin	yht.
		määrä	aik.	laps.	aik.	laps.				
15.— 16.6	Pihkalan kartano	7	9	16	5	2	1	3	1	37
6.—8.9	Kaukomaan satulinna	4	5	8	9	6	1	1	1	31
18.— 20.10	Puttaan kartano	6	18	13	8	3		1	1	44
29.11 —1.12	Puttaan kartano	4	12	11	7	3	1	1		35

Perherakenne:

Perheessä kaksi vanhempaa ja kolme lasta (2), neljä lasta (1)

Perheessä yksi vanhempi ja yksi lapsi (3), kaksi lasta (6)

Lasten iät:

0—1 v (3), 1—3 v (9), 3—6 v (9), yli 6 v (4)

Ilta-ryhmätoiminta

Perheitä: 14, joista kahdeksan oli mukana viikonlopputoiminnassa ja/tai perhetyössä.

aika	Paikka	Perheet määrä	Perheissä		Vapaaehtoisia		opisk	työnt	yht.
			aik.	laps.	aik	laps.			
2.10	Toppilan monip.keskus	1	1	1	4	1	5	1	13
9.10	Toppilan monip.keskus	3	4	5	3	1	4		17
9.10	Metsämarjan päiväkoti	1	1	1	2		2	1	7
16.10	Toppilan monip.keskus	2	2	5	6			1	14
23.10	Toppilan monip.keskus	3	4	5	3				12
23.10	Metsämarjan päiväkoti	3	3	8	3			1	15
30.10	Toppilan monip.keskus		30	22	6			1*	58
6.11	Toppilan monip.keskus	4	5	9	6				20
6.11	Metsämarjan päiväkoti		13	10	4			4*	27
13.11	Toppilan monip.keskus	1	1	1	4			1	7
20.11	Metsämarjan päiväkoti		18	6	4			3*	28
27.11	Toppilan monip.keskus				6				6
4.12	Toppilan monipkeskus	8	8	16	16			3	43

*yhteistyötahojen työntekijä mukana toiminnassa.

Ankkurin infot/esittelyt/Konsultaatiot/Johto- ja seurantaryhmän kokoukset

Yhteistyökumppaneille tilaisuuksia: 60

Tilaisuuksissa kunnan tahoina mm. päivähoito (15), sosiaalityö (4), mielenterveystyö (2), A-klinikka (1), neuvola (1), perheneuvola (1), maahanmuuttajat (1). Muina tahoina mm. seurakunta (5), MLL (3), muut järjestöt (3), yhteistyöverkostot (6). Lisäksi oppilaitoksille: Oulun yliopisto (1), Diak (7), OAMK (7) Kemi-Tornion AMK (1).

Konsultaatiot: Liisa Hokkanen (2), Sirpa Kerman ja Liisa Hokkanen (2), Vehy (1)

Johto- ja seurantaryhmän kokoukset: 15.3., 17.4., 3.6., 26.8., 12.9., 30.10. ja 20.11.

Projektiryhmän toiminta

15.—16.3.	Ryhmäytymisviikonloppu/Luontokotola	29 hlö
15.5.	Viikonlopputoiminnan suunnittelu	12 hlö
3.6.	Viikonlopputoiminnan suunnittelu	21 hlö
19.6.	Viikonlopputoiminnan purku	13 hlö
24.—25.8.	Suunnittelu/koulutusviikonloppu, Pihkalan kartano	22 hlö
29.8.	Viikonlopputoiminnan suunnittelu	18 hlö

12.9. Viikonlopputoiminnan purku	18 hlö
17.9. Perhekerhotoiminnan suunnittelu	11 hlö
25.9. Perhekerhotoiminnan suunnittelu	11 hlö
10.10. Viikonlopputoiminnan suunnittelu	12 hlö
24.10. Viikonlopputoiminnan purku	14 hlö
29.10. Perhekerhotoiminnan suunnittelu	11 hlö
21.11. Viikonlopputoiminnan suunnittelu	14 hlö
3.12. Viikonlopputoiminnan purku	9 hlö

Ajankäyttö Ankkurissa

<i>Vapaaehtoisten ajankäyttöjakauma</i>	TYÖTUNNIT %	
Palaverit, projektiryhmän kesken	506:00:00	20.18
Koulutus	620:30:00	24.74
Suunnittelu	18:00:00	0.72
Kerhojen suunnittelu	107:00:00	4.27
Kerhot	219:00:00	8.73
Viikonloppuretket	912:00:00	36.37
Haastattelut	125:00:00	4.99
	2507:30:00	

<i>Perhetyöntekijöiden ajankäyttöjakauma</i>		
Perhetyö	1235:05:00	49.41
Matka-ajat	77:00:00	3.08
Raportointi	181:25:00	7.25
Työnohjaus	49:30:00	1.97
Oman työn kehittäminen	77:35:00	3.09
Esittelyt ja infot	47:20:00	1.89
Palaverit, projektiryhmä	144:06:00	5.76
Palaverit, ruoriryhmä	241:41:00	9.66
Palaverit, johto/seurantaryhmä	31:00:00	1.24
Muut palaverit	17:08:00	0.68
Koulutus	285:25:00	11.41
Muut työt	112:35:00	4.49
	2499:50:00	

<i>Projektivastaavan ajankäyttöjakauma</i>		
Perhekäynnit/perhetyö	172:55:00	9.03
Hallinto	382:20:00	20.00
Omantöön kehittäminen	32:30:00	1.69
Työnohjaus	28:30:00	1.48
Ruoriryhmän palaverit	108:30:00	5.67
Projektiryhmän palaverit	55:10:00	2.88
Perheryhmätoiminta	76:00:00	3.98
Johto/seurantaryhmä	17:15:00	0.90
Esittelyt/infot	76:10:00	3.98
Muut palaverit	69:30:00	3.63
Koulutus	157:45:00	8.24
Toimistotyöt	357:10:00	18.68
Matka-ajat	143:45:00	7.51
Muut työt	155:15:00	8.12
Järjestötoiminta	78:25:00	4.09
	1911:10:00	

Kun olimme tapaamisessa tai puhelimessa sopineet haastattelussa lähetin haastateltavalle ennen haastattelua oheisen kirjeen etukäteistehtävineen.

Hei Nimi!

Rovaniemellä 5.7.2002

Soitin sinulle ja sovimme tutkimushaastattelun **tiistaiksi 16.7 kello 11 aikoihin**. Tulen luoksesi julkisilla kulkuvälineillä, joten saatan olla hiukan epätarkka.

Parasta Lapsille Ankkuri -projektiin liitetään tutkimusta, jolla pyritään saamaan tietoa vapaaehtoisista ja osallistuvista perheistä sekä Ankkurin toiminnasta. Tarkastelemme tutkimuksessa asiaa laajasti, koska toivomme näin osaltamme lisäävämmä Ankkurin merkitystä sen toiminnan jälkeen. Tämän haastattelun ja tutkimukseni tarkoitus on valottaa erityisesti **vapaaehtoisuutta elämänkulun osana**.

Ohessa on sinulle kaksi tehtävää etukäteen. Jos mahdollista, tee nämä ennen haastattelua. Niiden tarkoitus on auttaa sinua valmistautumaan haastatteluun ja toisaalta helpottaa minua keskittymään haastattelussa pääasiaan eli vapaaehtoisuuteen elämäsi osana. **Tehtävien tekeminen on täysin vapaaehtoista**. Pääasia on että tapaamme haastattelussa.

Tehtäviä on kaksi. Toivon, että sovellat ohjeita vapaasti niin, että ne sopivat elämääsi ja tilanteeseesi. Tuo asiat esiin siinä määrin kuin haluat ne tuoda tutkimuksessa esiin. Ota tehtävät mukaan haastatteluun.

Viivatehtävässä tarkoitus on saada yleiskuva merkittävistä tapahtumista ja asioista, joita elämääsi on kuulunut. Toivoisin, että mainitset sellaiset asiat, joilla mielestäsi on merkitystä elämäsi muotoutumiselle, vaikka en olisi niitä ohjeissa kysynyt. Jatka viivaa tarvittaessa toiselle paperille.

Ympyrätehtävässä tarkoitus on saada kokonaiskuva harrastuksistasi ja järjestötoiminnastasi. Myös elämääsi aiemmin kuuluneet toiminnat ovat merkityksellisiä.

Haastattelussa käymme lävitse kuhunkin vapaaehtoistoimintaasi liittyen vapaaehtoisuuden kulun eri vaiheineen, sen merkityksen sinulle sekä vapaaehtoistoimintasi muutos- ja kriisikohdat. Paneudumme toimintaasi Parasta Lapsille järjestössä ja Ankkurissa tarkemmin kuin muihin vapaaehtoistoimintoihin. Käymme läpi myös näkemyksesi auttamisen ja vapaaehtoistoiminnan merkityksestä. Elämänkulkusi käymme lävitse pääpiirteittäin ja paikannamme vapaaehtoistoiminnat muuhun elämänkulkuusi. Tämä on etukäteisajatukseni tapaamisemme kulusta. Voimme halutesamme edetä myös toisin.

Toivon voivani nauhoittaa haastattelun, jotta voin jälkikäteen palata keskusteluunne ja tarkistaa ymmärtäneeni/kuulleeni/muistavani asiat oikein. Äänite jää yksinomaan tutkimukselliseen käyttöön. Salassapidosta voimme haastattelussa sopia tarkemmin.

Jos sinulla on jotain kysyttävää etukäteen tai haluat muuttaa haastatteluajankohdan tai -paikan, ota minuun yhteyttä. Kännykkänumeroni on 040/5748569 ja voit jättää siihen myös viestin. Sähköpostitse minut tavoittaa osoitteesta liisa.hokkanen@urova.fi, silloin kun olen Rovaniemellä. Kotinumeroni on 016/388073.

Tapaamisiin!

PERHE JA ASUMINEN, TYÖNTEKO JA OPISKELU

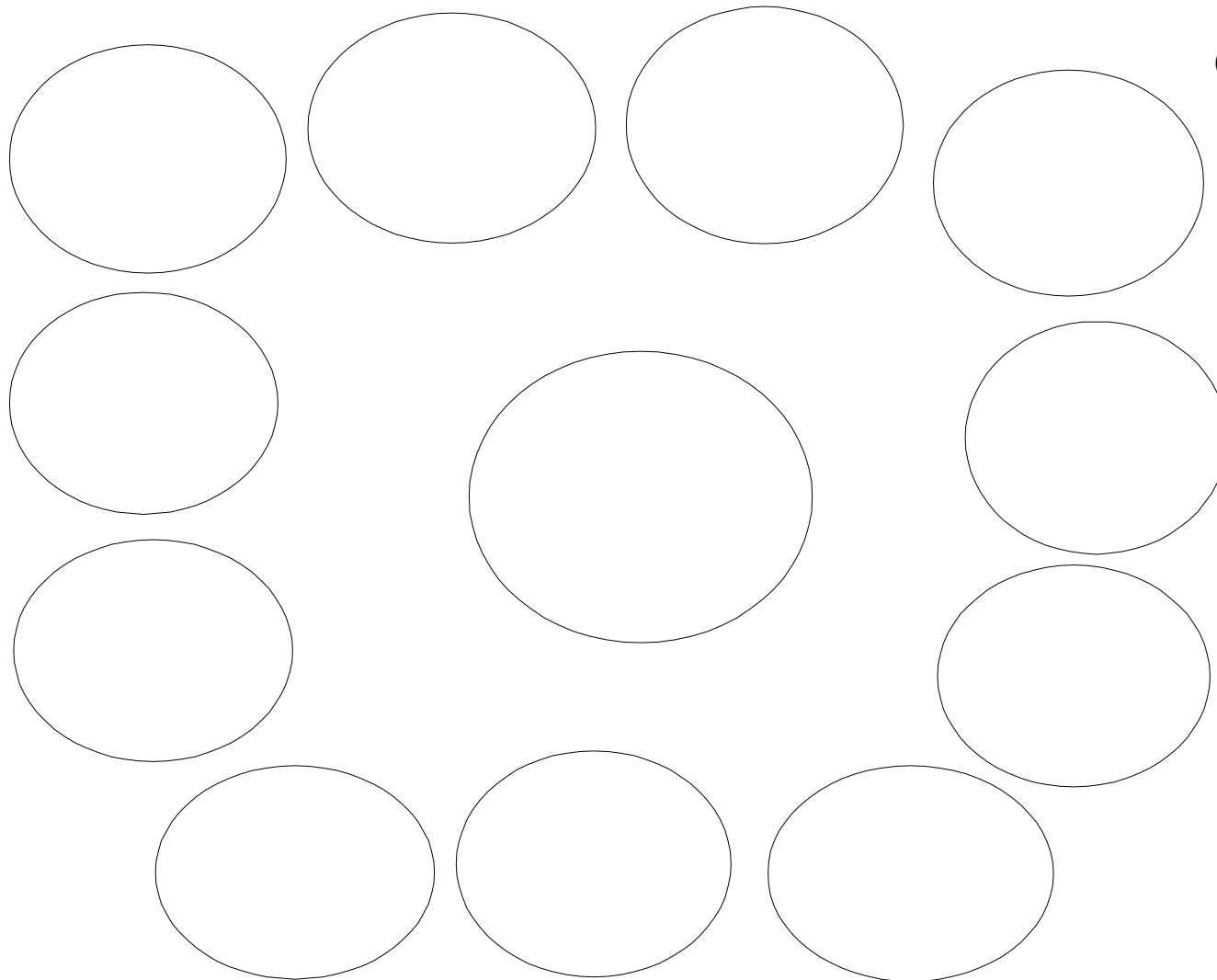
Nimesi: _____

Syntymävuotesi: _____

Merkitse perheeseen, parisuhteeseen ja asumiseen liittyvät asiat sekä työsuhteet ja opiskelut elämäsi kuvaavalle viivalle niin, että saan yleiskuvan elämästäsi.

- * Lapsuusperheeseesi ja oman perheeseesi kuuluneet henkilöt ja niissä tapahtuneet muutokset (syntymät, kuolemat, poismuuttamiset, av(i)oliitot ja -erot)
 - * Muuttamisesi (mainitse paikkakunnat)
 - * Työsuhteittesi ajankohdat ja työtehtävien nimikkeet (tarvittaessa yhdistellen tai lyhyet pois jättäen)
 - * Opiskelujesi ajankohta ja mahdollisesti seurannut ammattinimike tai tutkinto
 - * Muut tärkeät tapahtumat elämässäsi (arvioi niiden merkitystä, jos haluat)
-

JÄRJESTÖTOIMINTASI, HARRASTUKSESI, VAPAAEHTOISTYÖ JA MUUT MIELENKIINNON KOHTEESI

Sijoita itsesi keskiympyrään
(nimesi, ikäsi ja perhesuhteesi).

Nimeä ympärillesi järjestöissä
toimimisesi ja niihin
kuulumisesi,
vapaaehtoistyöskentelysi,
harrastuksesi ja muut erityiset
mielenkiintosi.

Mainitse kunkin toiminnan
toteutusvuodet.

Piirrä itsestäsi kuhunkin
ympyrään suhteen
voimakkuutta kuvaava viiva:
————— vahva suhde
- - - - - heikko suhde
+ + + + + sterssaava suhde

Määrittele suhteen suunta
→ pääasiallinen suunta
↔ tasapuolinen suhde

Mieti suhteen laatua esim.
Tu = tunnepohjainen
To = toiminnallinen
Ti = tiedollinen

Ohjeellinen haastattelurunko vapaaehtoisille.

Haastattelun kulun ohjaa haastateltava ja haastattelu kohdennetaan yksilökohtaisesti asioihin, josta haastateltavalla on erityistä annettavaa.

Oman elämänkulun vapaamuotoinen kerronta (Elämänviiva tehtävään liittyen)

Oma lähtöperhe: rakenne, oma asema perheessä ja perheen erityispiirteet, jos haluaa tuoda esiin.

Oma perhe: rakenne ja muuntuminen.

Elämäntäännekohtien tavoittaminen.

Jos tuo esiin, käydään läpi tilanteita, jotka mahdollisesti ovat vaikuttaneet ihmisten keskinäiseen erilaisuuteen suhtautumiseen, auttamiseen ja toiseuden kokemiseen.

Kuhunkin/Joihinkin vapaaehtois- yms. toimintaan liittyen (Verkostokarttaan liittyen)

Mistä sait toimintamuodon tietosi ja Miten menit ensi kerran mukaan

Millaisia ajatuksia sinulla oli alussa mukaan menon puolesta ja sitä vastaan

Minkä näet syyksi, että menit mukaan juuri tuohon toimintaan etkä johonkin muuhun

Miten toimit eri aikoina eli Miten toiminta konkretisoitui sinulle

Millaisia vaikeuksia sinulla on ollut toimintaan osallistumisessa

Miksi tuolloin jatkoit toiminnassa ja miten suhteesi toimintaan muuttui

Miksi tuolloin lopetit, miten lopettamispäätöksesi syntyi

Olisiko/miltä osin elämäsi olisi muotoutunut toisenlaiseksi ilman ko. toimintaa

Minkä näet toimintamuodon yleiseksi merkitykseksi ja mikä on oma suhteesi tuohon merkitykseen

Mitä toiminta merkitsee sinulle ja toisaalta mikä on oma antisi toiminnalle

Katsaus henkilökohtaiseen elämään

Millaisia kontakteja sinulla on ollut lapsiin ja nuoriin

Millaisia kokemuksia sinulla on perheistä ja yhdessä elämisestä

Mitkä asiat ovat vaikuttaneet suhtautumiseesi erilaisiin ongelmiin ja kriiseihin elämässä

Vapaaehtoisuudesta yleisemmin

Millaiseksi koet vapaaehtoisuuden merkityksen (ihmisille yleensä, yhteiskunnalla)

Mitä mielestäsi on auttaminen ja miten suhtaudut auttamiseen

Parasta Lapsille (edellisten ohella)

Mikä omissa lapsi- ja nuoriso- tai perhekontakteissa on vaikuttanut toimintaan mukaan tuloon

Miten näkee Palan toiminnan tarkoituksen yleisesti

Miten näkee Palan toiminnan tarkoituksen henkilökohtaisesti

Kuinka paljon tapaavat Palaan kuuluvia ihmisiä

Ankkuri

Oletko aiemmin osallistunut lapsi-, nuoriso- ja perhetyöprojekteihin

Mitä oletat tekeväsi Ankkurissa

Mitä odotat projektilta

Onko jäänyt käsittelemättä tai haluatko erityisesti korostaa jotain asiaa, millä on merkitystä vapaaehtoisena toimimiseesi.

**ANKKURIN VAPAAEHTOISTOIMIJOIDEN HAASTATTELUIJEN ANALYYSIN
KOODIAVAIN (16.10.2002)**

METO = Metodeista puhetta

METOH = Haastattelusta

METON = Nauhoituksesta

METOEK = Elämänkulusta

METOV = Järjestöverkostosta

TIETO = Mistä sai tiedon toimintamuodosta

EKA = Kokemus ensikerrasta Palassa

VAIHTOEHTO = oliko/onko Palatoiminnalle vaihtoehtoa

EK = Oma elämäkerta

EKN = Normaalien elämäkerran tunnuspiirteiden kuvaus

EKEL = Erityisten elämäkerran tunnuspiirteiden kuvaus (vain minun mielestä)

EKEI = Erityisten elämäkerran tunnuspiirteiden kuvaus (haastateltavan mielestä)

EKELI = Edellisten jonkinasteinen yhdistelmä

EKE = Edelliset ilman kannanottoa kenen mielestä merkityksellinen

(Y = Elämänkulun murroskohta)

ET = Oma elämäntilanne Nyt

ETP = Tämän hetkisen elämäntilanne perhesuhteiden suhteen

ETT = Tämän hetkisen elämäntilanne työmarkkinoiden suhteen

ETM = Tämän hetkisen elämäntilanteen muu kuvaus

JARHIS = Järjestöllisen, Harrastuksellisen ja Vapaaehtoistoimijuuden henkilökohtainen historia JARHIS, HARHIS, VAPHIS

VEM = Vapaaehtoisuuden motiivit (inspirantit, rajoitteet)

VtuloM = Vapaaehtoiseksi tulomotiivi

VpysyM = Vapaaehtoisena pysymisen motiivi

VlopeM = Vapaaehtoisuuden lopettamismotiivit

VväheM = Vapaaehtoisuuden rajoittamisen motiiveja

VEi = Vapaaehtoisuuden motiivien erittelyä ei koe mielekkääksi

A = auttamisen määrittely

S = Suhde Autettaviin

SVerta = Suhde autettaviin sisältää selkeää vertaisuutta

SSama = Suhde autettaviin sisältää samanlaisuutta

SPote = Suhde autettaviin sisältää ajatuksen potentiaalisesta samuudesta
SEri = Suhde autettaviin sisältää erilaisuutta
SEi = Suhdetta autettaviin ei koe mielekkääksi pohtia

SVES = Suhde muihin vapaaehtoiisiin

VA = Vapaaehtoisuuden anti

VAS = Vapaaehtoisuus mahdollistaa sosiaalisia suhteita toisiin vapaaehtoiisiin
VAH = Vapaaehtoisuus mahdollistaa tunteen, että tekee hyvää/oikein
VAO = Vapaaehtoisuus mahdollistaa onnistumisen kokemuksia
VAEi = Ei mieti asiaa

VO = Vapaaehtoisuuden otti

VOA = Vapaaehtoisuus vie aikaa
VOP = Vapaaehtoisuus vie perheen aikaa
VOE = Ei mieti asiaa

VAO = Vapaaehtoisuuden panostuotosarvio

MERK = Toiminnan merkitys

MerkI = Merkitys itselle
MerkA = Merkitys autettaville
MerkY = Merkitys yhteiskunnalle
MerkA = Suhde toiminnan merkityksen arviointiin

PALA = Parasta Lapsille puhetta

PALAT = Parasta Lapsille toiminnan tarkoitus
PALAA = Parasta Lapsille toiminnan arvot
PALAM = Parasta Lapsille toiminnan merkitys
PALAMY = Palan yleinen merkitys
PALAMH = Palan henkilökohtainen merkitys
PALAT = Palatoimijuuden roolit

ANKKURI = Ankkuripuhetta

PROJEKTI = Projektitoiminnasta puhetta, kokemuksia, huomioita
SATTEEN = Erityisesti Satteenkaareen paikantuvaa puhetta
VILLIH = Erityisesti Villihanheen paikantuvaa puhetta

K = Kontaktit elämänmoninaisuuteen ja kriiseihin (toiminnan substanssiin)

KL = Lapsiin ja nuoriin kontaktit
KP = Perheristiriitoihin kontaktit
KK = Sosiaalisiin ongelmiin kontaktit
KE = Ei tunnista omakohtaisuutta